

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

15^ο
Επιστημονικό
Συμπόσιο

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ ΧV

Από το ερευνητικό έργο του Τομέα
Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης

27-28 Μαρτίου 2025

**Αμφιθέατρο Βιβλιοθήκης Φιλοσοφικής Σχολής ΕΚΠΑ
Πανεπιστημιόπολη Ζωγράφου**

**Αμφιθέατρο Βιβλιοθήκης Φιλοσοφικής Σχολής, ΕΚΠΑ
Πανεπιστημιόπολη Ζωγράφου**

**Library Amphitheater, School of Philosophy, NKUA
University Campus, Zografou**

Πληροφορίες πρόσβασης/Access Information
<https://phil.lib.uoa.gr/pliροφοries/prosbasi.html>

NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

SCHOOL OF PHILOSOPHY

**DEPARTMENT OF HISTORY AND ARCHAEOLOGY
SECTOR OF ARCHAEOLOGY AND HISTORY OF ART**

FIFTEENTH SYMPOSIUM

**FIELDWORK AND RESEARCH XV:
THE WORK OF THE SECTOR
OF ARCHAEOLOGY AND HISTORY OF ART**

PROGRAMME AND ABSTRACTS

Athens, March 27 and 28, 2025

**Library Amphitheater, School of Philosophy, NKUA
University Campus, Zografou**

Επιμέλεια προγράμματος και τεύχους

X. Κανελλόπουλος

E. Αλεξάκη

A. Δρανδάκη

M. Μούλιου

B. Πετράκης

Στο εξώφυλλο:

Λεπτομέρεια από το έργο του Κορνήλιου Γραμμένου (1959-2021) *Χωρίς τίτλο*, 1999-2000.

Οι περιλήψεις των ανακοινώσεων δημοσιεύονται όπως παραδόθηκαν από τους συγγραφείς. Τηρείται αλφαβητική σειρά κατά το ελληνικό αλφάβητο.

Programme and book of abstracts edited by:

C. Kanellopoulos

E. Alexaki

A. Drandaki

M. Moulou

V. Petrakis

On the cover:

Detail from Kornelios Grammenos' (1959-2021) *Untitled*, 1999-2000.

The abstracts of papers are published in the form they were delivered by the respective authors in alphabetic order.

Η Οργανωτική Επιτροπή

Χρυσάνθος Κανελλόπουλος

Ευγενία Αλεξάκη

Αναστασία Δρανδάκη

Μάρλεν Μούλιου

Βασίλης Πετράκης

The Organizing Committee

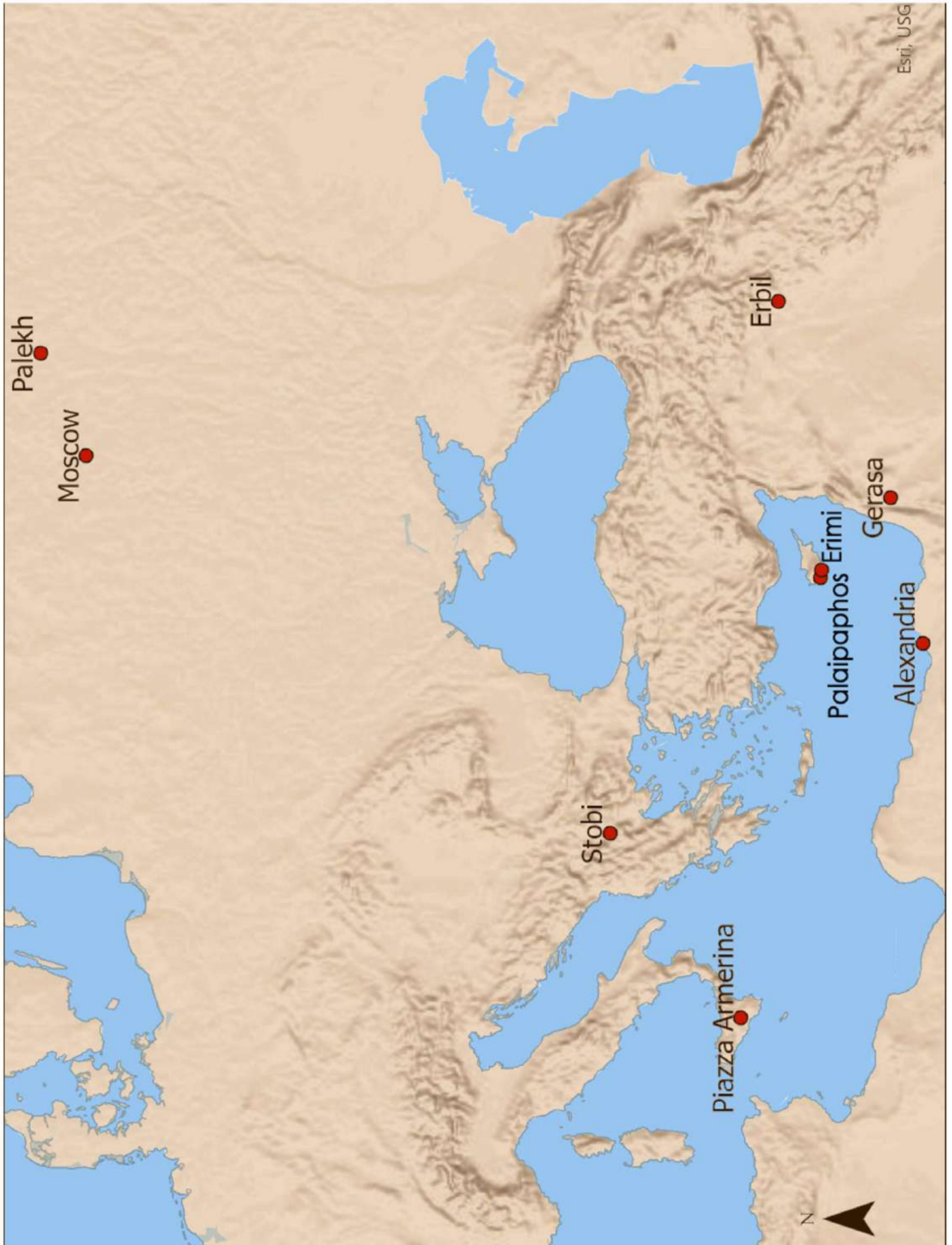
Chrysanthos Kanellopoulos

Eugenia Alexaki

Anastasia Drandaki

Marlen Mouliou

Vassilis Petrakis

Τοποθεσίες ερευνητικής δραστηριότητας του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης
Sites of research by the Section of Archaeology and History of Art

Τοποθεσίες ερευνητικής δραστηριότητας του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης στην Ελλάδα.
Sites of ongoing research in Greece by the Section of Archaeology and History of Art

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ XV:
Από το ερευνητικό έργο του Τομέα Αρχαιολογίας
και Ιστορίας της Τέχνης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ - SYMPOSIUM PROGRAMME

ΠΕΜΠΤΗ, 27 ΜΑΡΤΙΟΥ 2025 / THURSDAY, 27 MARCH 2025

8:45 Προσέλευση

Arrival of participants

9:00 Έναρξη Συμποσίου - Χαιρετισμοί

Opening of the Symposium - Welcoming remarks

Πρωινή Συνεδρία 1 / Morning Session 1

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΕΔΙΟΥ Ι / EXCAVATIONS AND SURVEYS I

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά - Στ. Ε. Κατάκης

CHAIR: E. Simantoni-Bournia - St. E. Katakis

9:15 Γ. Παπαδάτος - Γ. Βαβουρανάκης / G. Papadatos - G. Vavouranakis

Η Πανεπιστημιακή ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα το 2023-24

The Departmental Excavation at Plasi, Marathon, in 2023-24

9:30 Κ. Κοπανιάς / K. Koranias

Νέα ευρήματα από την ανασκαφή στη θέση Μάρτσελλο της Παλαιπάφου (2021-2024)

New Finds from the Excavation in Palaeraphos-Marchello (2021-2024)

9:45 Ν. Κούρου / N. Kourou

Τήνος-Ξώμπουργο 2023-2024: ένα εμπορικό, βιοτεχνικό κέντρο στα όρια του κλασικού νεκροταφείου

Tenos-Xobourgo 2023-2024: A commercial and craft center at the borders of the Classical cemetery

10:00 Α. Παπαδημητρίου-Γραμμένου - Π. Γεωργίου-Γκέκα - Έ. Καρακίτσου - Κ. Καλλιγά / A. Papadimitriou-Grammenou - P. Georgiou-Geka - E. Karakitsou - K. Kalliga

Ο λόφος Κοτρώνι Καπανδριτίου. Η σημασία του και η ταύτισή του με την αρχαία Άφιδνα

The hill of Kotroni, Kapandriti. Its significance and its identifications as the locus of Ancient Afidna

10:15	B. Λαμπρινουδάκης – Ε. Καζολιάς – Σπ. Πετρουνάκος – Σ. Σφυρόερα / V. Lambrinouidakis – E. Kazolias – Sp. Petrounakos – A. Sfyroera <i>Έρευνα στην Αρχαία Επίδαυρο, 2023-2024</i> <i>Archaeological research in ancient Epidaurus, 2023-2024</i>
10:30	Συζήτηση / Discussion
10:45	Διάλειμμα / Break

Πρωινή Συνεδρία 2 / Morning Session 2

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΕΔΙΟΥ II / EXCAVATIONS AND SURVEYS II

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Β. Λαμπρινουδάκης – Α. Σφυρόερα

CHAIR: V. Lambrinouidakis – A. Sfyroera

11:15	Στ. Ε. Κατάκης – Β. Νικολόπουλος – Δ. Μουλλού / St. E. Katakis– V. Nikolopoulos – D. Moullou <i>Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στη Ραφήνα 2020-2024</i> <i>The University Excavation at Rafina 2020-2024</i>
11:30	Λ. Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα / L. Palaiokrassa-Kopitsa <i>Η ανασκαφική έρευνα στην αγορά της αρχαίας Άνδρου στην Παλαιόπολη. Το άνω άνηρο</i> <i>The excavation research in the agora of ancient Andros at Palaeopolis. The upper terrace</i>
11:45	Ειρ. Πέππα-Παπαϊωάννου – Λ. Λαμπρινού / Eir. Peppa-Papaioannou – L. Lambrinou <i>Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στο λεγόμενο Διογένειον Γυμνάσιον: Α. Κείμενα και ορατές μαρτυρίες Β. Αρχιτεκτονικά μέλη από το αρχείο Διασπάρτων: Ιωνικά κιονόκρανα</i> <i>The university excavation at the so-called Diogeneion Gymnasium: A. Textual and visible evidence B. Architectural members from the Scattered Members archive: Ionic capitals</i>
12:00	Γ. Πάλλης – Λ. Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα / G. Pallis – L. Palaiokrassa-Kopitsa <i>Νέα στοιχεία για την παλαιοχριστιανική βασιλική στην αγορά της αρχαίας Άνδρου (Παλαιόπολη) και για τις παλαιότερες φάσεις του χώρου</i> <i>New evidence for the Early Christian basilica in the Agora of ancient Andros (Palaeopolis) and the earlier phases of the site</i>
12:15	Συζήτηση / Discussion
12:30	Διάλειμμα / Break

Πρωινή Συνεδρία 3 / Morning Session 3

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΕΔΙΟΥ ΙΙΙ / EXCAVATIONS AND SURVEYS ΙΙΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Ο. Παλαγγιά – Χρ. Κανελλόπουλος

CHAIR: O. Palagia – Chr. Kanellopoulos

-
- 13:00 N. Δημάκης / N. Dimakis
Το ερευνητικό έργο του ΕΚΠΑ στα Γρεβενά
The research by the NKUA in Grevena
-
- 13:15 Γ. Τρασάνης / G. Trasanis
Οχυρωμένες θέσεις και ορεινό τοπίο στα Γρεβενά: ερευνητική μεθοδολογία και προκαταρκτικά αποτελέσματα
Fortified sites and mountainous landscape in Grevena: research methodology and preliminary results
-
- 13:30 Β. Σαμαράς / V. Samaras
Η αρχαιολογία της πειρατείας. Απολογισμός του προγράμματος Α.Π.Πειρ.Α. και προοπτικές της έρευνας
The archaeology of piracy: Review of the A.P.Pir.A. project and research perspectives
-
- 13:45 Ε. Κρουστάλης / E. Kroustalis
Η ανασκαφή στον Σιδ. Σταθμό Αγ. Διονυσίου στον Πειραιά και η καταστροφή της πόλης από τον Σύλλα
Excavation at the Agios Dionysios railway station in Piraeus and the sack of the city by Sulla
-
- 14:00 Συζήτηση / Discussion
-
- 14:15 *Μεσημβρινή διακοπή / Midday Break*

**Συνεδρία Αναρτημένων Ανακοινώσεων
για την Προϊστορική και Κλασική Αρχαιολογία
Poster Session on Prehistorical and Classical Archaeology**

Απογευματινή Συνεδρία 1 / Afternoon Session 1

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ Ι – ΑΡΧΑΙΟΜΕΤΡΙΑ
PREHISTORIC ARCHAEOLOGY I - ARCHAEOMETRY

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη – Β. Πετράκης

CHAIR: G. Kourtessi-Philippakis– V. Petrakis

15:15 Γ. Παπαδάτος – Γ. Τασόπουλος – Ν. Γιάννος – Γ. Λαζούρα / Y. Papadatos – G. Tasopoulos – N. Giannos – G. Lazoura

Ο μινωικός κεραμικός κλίβανος με κανάλια: πειραματική προσέγγιση μιας τεχνολογικής καινοτομίας στο Αιγαίο της Εποχής του Χαλκού

The Minoan channel Kiln: an experimental approach to a technological innovation in the Aegean Bronze Age

15:30 Λ. Πλάτων / L. Platon

Λατρευτικά είδωλα σε νεοανακτορικά οικιστικά περιβάλλοντα

Cult idols in neo-palatial domestic contexts

15:45 Φ. Κλάγκου / F. Klagkou

Ανασκάπτοντας την ισότητα: Ο ρόλος των γυναικών αρχαιολόγων στις προϊστορικές ανασκαφές του Αιγαίου

Digging up equality: The role of women archaeologists in prehistoric excavations in the Aegean

16:00 Μ. Gounelle – Ε. Μαντζουράνη / M. Gounelle – E. Mantzourani

Ο σίδηρος στην Ελλάδα της 2ης χιλιετίας π.Χ.

Iron in Greece of the 2nd millennium B.C.

16:15 Συζήτηση / Discussion

16:30 Διάλειμμα / Break

Απογευματινή Συνεδρία 2 / Afternoon Session 2

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ II
PREHISTORIC ARCHAEOLOGY II

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Ε. Μαντζουράνη – Λ. Πλάτων

CHAIR: E. Mantzourani – L. Platon

-
- 17:00** N. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα / N. Polychronakou-Sgouritsa
Παιδικές ταφές στον Μυκηναϊκό οικισμό των Λαζάρηδων στην Αίγινα
Child burials at the Mycenaean settlement of Lazarides on the island of Aegina
-
- 17:15** S. Ruzza
Μυκηναίοι στη ΒΔ Βοιωτία: Εξετάζοντας τοπικά στοιχεία στην Υστεροελλαδική ΙΙΒ περίοδο από την λεκάνη της Κωπαΐδας
The Mycenaean of NW Boeotia: Addressing Regionalism during Late Helladic IIB around the Copais Basin
-
- 17:30** Β. Πετράκης / V. Petrakis
Ξαναδιαβάζοντας λέξεις και ξανακοιτάζοντας εικόνες: τα μυκηναϊκά έπιπλα
Re-reading words and re-viewing images: Mycenaean furniture
-
- 17:45** Α. Λαδάς / A. Ladas
«Άνδρες της πατρίδας μου μιλούν για ξυλεία που λαμβάνει ο βασιλιάς της Αιγύπτου από μένα»: Η Κύπρος και το εμπόριο ξυλείας με την Αίγυπτο κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου
"Men of my country speak of timber that the king of Egypt receives from me": Cyprus and the timber trade with Egypt during the Late Bronze Age and Early Iron Age
-
- 18:00** Συζήτηση / Discussion
-
- 18:15** Κεντρική Ομιλία / Keynote talk
Κ. Κοπανιάς – Δ. Πλάντζος / K. Kopanias – D. Plantzos
ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Χαρτογραφώντας το Παρελθόν
PERIPLUS: Mapping the Past
-

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 28 Μαρτίου 2025

FRIDAY, 28 March 2025

Πρωινή Συνεδρία 1 / Morning Session

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ I
CLASSICAL ARCHAEOLOGY I

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Ν. Κούρου – Ν. Γκιολές

CHAIR: N. Kourou – N. Gkioles

-
- 9:30** Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά / Ε. Simantoni-Bournia
Ανατολική Ελληνική κεραμική από τη Νάξο. Αποτίμηση του δημοσιευμένου υλικού
East Greek pottery from Naxos. Evaluation of the published material
-
- 9:45** Ο. Παλαγγιά / Ο. Palagia
Η κεφαλή Laborde και τα αετώματα του Παρθενώνα
The Laborde Head and the pediments of the Parthenon
-
- 10:00** Γ. Κοκκορού-Αλευρά – Ειρ. Πουπάκη – Γ. Δουλφής / G. Kokkorou-Alevras – Eir. Roupaki – G. Doulfis
Λίθινο ενεπίγραφο περιρραντήριο από το Ιερό του Απόλλωνα στην Καρδάμαινα, αρχαία Αλάσαρνα, της Κω
Inscribed stone water-basin from the sanctuary of Apollo at Kardamaina, ancient Halasarna, Kos
-
- 10:15** G. Pavlovski
Αποκαλύπτοντας το Οικοδόμημα με τα Τόξα (Building with Arches) στους Στόβους: ένα παράδειγμα μνημειακής δημόσιας αρχιτεκτονικής στη Ρωμαϊκή Μακεδονία
Unveiling the 'Building with Arches' at Stobi: A monumental example of public architecture in Roman Macedonia
-
- 10:30** Φ. Μπαλλά – Ι. Μπούζα / F. Balla – Ι. Bouza
Η χρήση εποπτικών μέσων για τη διδασκαλία της αρχαιολογίας στο "Αρχαιολογικόν Φροντιστήριον" του Νικόλαου Γ. Πολίτη
The use of visual material for the teaching of archaeology in the "Archaeological Seminar" of Nikolaos G. Politis
-
- 10:45** Συζήτηση / Discussion
-
- 11:00** Διάλειμμα / Break

Πρωινή Συνεδρία 2 / Morning Session 2

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ II CLASSICAL ARCHAEOLOGY II

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Λ. Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα - Ν. Δημάκης

CHAIR: L. Palaiokrassa-Kopitsa- N. Dimakis

-
- 11:30** Κ. Παντζούρης / C. Pantzouris
Διερευνώντας τη κλασική και ελληνιστική ύπαιθρο της Τήνου, μέσα από τη μελέτη αγροικιών στην περιοχή Βουρνή
Investigating the Classical and Hellenistic countryside of Tenos, through the study of farmhouses in the area of Vourni
-
- 11:45** Δ. Κωλέττη / D. Koletti
Μία κωμική μορφή σε ελληνιστικό χάραγμα από τον Πειραιά
A comic figure in a Hellenistic graffito from Piraeus
-
- 12:00** Ι. Νίκου Φιλάρετος / I. Nikou Filaretos
Ελευσίς Ιερωτάτη: Έρως και Θάνατος στα Μυστήρια
Eleusis Sacrosancta: Eros and Thanatos in the Mysteries
-
- 12:15** Λ. Τσατσαρώνη - Χρ. Κανελλόπουλος - Μ. Πετράκης / L. Tsatsaroni - Chr. Kanellopoulos - M. Petrakis
Ο αρχαϊκός ναός της Αρτεμης στη Βραυρώνα: Νέα δεδομένα και χρονολόγηση
The archaic temple of Artemis at Brauron: new evidence and chronology
-
- 12:30** L. Betrancourt
Θάνατος και νεκροί στην ελληνιστική Κρήτη: η εξέλιξη των κρητικών ταφικών χώρων και της ταφικής συμπεριφοράς από τον ύστερο 4ο αιώνα ως τον 1ο αιώνα π.Χ.
Death and the dead in Hellenistic Crete: the evolution of Cretan burial grounds and mortuary behavior, from the late 4th century to the 1st century B.C.
-
- 12:45** Συζήτηση / Discussion
-
- 13:00** Μεσημβρινή διακοπή / Midday Break

Απογευματινή Συνεδρία 1 / Afternoon Session 1

**BYZANTINΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ
BYZANTINE ART AND ARCHAEOLOGY**

**Συνεδρία αφιερωμένη στη μνήμη της Μαρίας Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου
Session dedicated to the memory of Maria Panayotidi-Kesisoglou**

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Σ. Καλοπίση-Βέρτη - Π. Πετρίδης

CHAIR: S. Kalopissi-Verti - P. Petridis

-
- 14:00** Γ. Πάλλης / G. Pallis
Μεσοβυζαντινά αρχιτεκτονικά γλυπτά από το λεγόμενο «Διογένιο Γυμνάσιο» των Αθηνών
Middle Byzantine Architectural Sculptures from the so-called "Diogenes Gymnasium" at Athens
-
- 14:15** Δ. Αγγελής / D. Angelis
Μειζογενή όντα στη γλυπτική της μεσοβυζαντινής περιόδου: η περίπτωση του θωρακίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πύργου
Hybrid creatures in the sculpture of the Middle Byzantine period: the case of the panel of the Archaeological Museum of Pyrgos
-
- 14:30** Δ. Ι. Κυρίτσης / D. I. Kyritsis
Γλυπτά του 12ου αιώνα από τις Νέες Πάτρεις (Υπάτη) και τη γύρω περιοχή τους
12th century sculptures from Neai Patrai (Hypate) and its wider region
-
- 14:45** Δ. Πολιτόπουλος / D. Politoroulos
Σπάνια απεικόνιση της αγίας Αικατερίνης στην Ζωοδόχο Πηγή (Πεταλούδα) της Σάμου
An unusual Representation of Saint Aikaterina in the Church of Zoodochos Pigi (Petalouda) on the Island of Samos
-
- 15:00** Α. Δρανδάκη / A. Drandaki
Ολοκληρώνοντας το ERC RICONTRANS (2019-2025): σκέψεις και συμπεράσματα
Concluding the ERC RICONTRANS Project (2019-2025): reflections and conclusions
-
- 15:15** Συζήτηση / Discussion
-
- 15:30** Διάλειμμα /Break

**Συνεδρία Αναρτημένων Ανακοινώσεων για τη Βυζαντινή Αρχαιολογία
Poster Session on Byzantine Archaeology**

Απογευματινή Συνεδρία 2 / Afternoon Session 2

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ: 16ος-20ός ΑΙΩΝΑΣ

ART HISTORY: 16th-20th century

**Συνεδρία αφιερωμένη στη μνήμη της Μαρίας Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
Session dedicated to the memory of Maria Constantoudaki-Kitromilides**

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Ε. Μαυρομμάτης – Μ. Μούλιου

CHAIR: E. Mavrommatis – M. Moulou

15:45 Δ. Παυλόπουλος / D. Pavlopoulos

Δημόσια αθηναϊκά γλυπτά της Απριλιανής Δικτατορίας

Public Athenian sculptures in April Dictatorship

16:00 Ι. Ασημακοπούλου / I. Assimakopoulou

Οι αδελφές του Φαέθοντα και οι αδελφές του Φραγκίσκου Α΄ στο studiolo του στο Palazzo Vecchio στη Φλωρεντία

The Sisters of Phaethon and the Sisters of Francesco I de' Medici in his Studiolo

16:15 Ε. Αλεξάκη / E. Alexaki

Τέχνη στα ναζιστικά στρατόπεδα: 17 άγνωστα σχέδια του Ισαάκ Μενασέ από το Μπέργκεν-Μπέλζεν

Art in Nazi Camps: Isaac Menasse's Unknown Drawings from Bergen-Belsen

16:30 Μ. Μ. Καρατζόγλου / M. M. Karatzoglou

Η επανασύνδεση του ρωσικού πολιτισμού με τα βιβλία παραδοσιακών χαρακτικών (Lubki) ως πυλώνας του Μοντερνισμού

Reconnecting Russian culture with traditional engraving books (Lubki) as a pillar of Modernism

16:45 Ε. Κυριακοπούλου / E. Kyriakopoulou

“Εκφυλισμένα” σώματα ως πρωταγωνιστές ιεροτελεστικών δρωμένων: Η αναπαράσταση μίας πομπής λεπρών σε ολλανδικό χαρακτικό του 17ου αιώνα

“Degenerated” bodies as the protagonists of ceremonial rituals: The representation of a leper procession in a 17th-century Dutch print

17:00 Συζήτηση / Discussion

17:15 Διάλειμμα / Break

Απογευματινή Συνεδρία 3 / Afternoon Session 3

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ

MUSEOLOGY

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: Γ. Παπαδάτος - Α. Δρανδάκη

CHAIR: Y. Papadatos - A. Drandaki

17:45 Μ. Μούλιου / M. Moulou

Η ψυχολογία της προσωπικής πνευματικότητας και η ανίχνευση του «πνευματικού» δυναμικού των μουσείων

The psychology of personal spirituality and the detection of the "spiritual" potential of museums

18:00 Σ. Παπασπύρου / S. Papaspyrou

Βήματα του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα: Μελετώντας την εμπειρία των περιηγητών

Footsteps of the Apostle Paul in Greece: Studying the Experience of Travelers

18:15 Π. Μαράκος / P. Marakos

Η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών στα αρχαιολογικά μουσεία ως τρόπος προσέλκυσης της Γενιάς Υ (Millennials): μία μελέτη περίπτωσης

Digital storytelling in archaeological museums to attract Generation Y (Millennials): a case study

18:30 Χ. Μπούρμπου / Chr. Bourbou

Ο ρόλος των μουσείων στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης: Προκλήσεις και προοπτικές

The role of museums in addressing climate crisis: Challenges and perspectives

18:45 Μ. Ρογκενμπούκε - Β. Καραμανωλάκης - Σ. Σαλταπήδα / M. Roggenbucke - V. Karamanolakis - Sp. Saltapida

Αντανακλάσεις της Ιστορίας: Μια έκθεση για τη Φιλοσοφική Σχολή

Reflections of History: An exhibition for the School of Philosophy

19:00 Συζήτηση / Discussion

Συμπεράσματα - Λήξη του Συμποσίου

Concluding remarks - End of the Symposium

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΜΕ ΕΠΙΤΟΙΧΙΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

PARTICIPATIONS WITH POSTERS

Ε. Γκίκα – Γ. Βαβουρανάκης / E. Gkika – G. Vavouranakis

Η μετάβαση από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου μέσα από τα αρχιτεκτονικά θραύσματα στη Βορειοανατολική Κορινθία

The transition from the Late Bronze Age to the Early Iron Age as indicated by the architectural fragments in the Northeastern Corinthia

Γ. Ιατρίδης / G. Iatridis

Οι μεταβυζαντινές επιγραφές της Τήνου

The post-Byzantine inscriptions of Tenos

Σ. Καλοπίση-Βέρτη – Γ. Δουλφής / S. Kalopissi-Verti – G. Doulfis

*Ο πρώιμος βυζαντινός οικισμός στην Καρδάμαινα, αρχαία Αλάσαρνα, της Κω. Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα**

*The Early Byzantine Settlement at Kardamaina, ancient Halasarna, Kos: The Architectural Remains**

** Στη μνήμη της Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου / In memory of M. Panagiotidi-Kesisoglou*

Σ.Ε. Κατάκης – Θ. Λαζαρή / S.E. Katakis – T. Lazaris

Η πανεπιστημιακή (μετα)-ανασκαφή στο Κτήριο «Κ» στο Ασκληπιείο Επιδαύρου: η συμβολή της ζωοαρχαιολογίας

The University (post)-Excavation in Building “K” in the Asklepieion of Epidauros: The contribution of Zooarchaeology

Γ. Κοκκορού-Αλευρά – Ν. Δημάκης – Γ. Δουλφής – Β. Γεωργοπούλου – Ε. Καλάβρια / G. Kokkorou-Alevras – N. Dimakis – G. Doulfis – V. Georgopoulou – E. Kalavria

*Το ιερό του Απόλλωνα Πυθαίου/Πυθαέως στην αρχαία Αλάσαρνα της Κω - 40 χρόνια συστηματικών ερευνών**

*The Sanctuary of Apollo in Ancient Halasarna of Kos – 40 Years of Systematic Research**

** Στη μνήμη της Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου / In memory of M. Panagiotidi-Kesisoglou*

Α. Κουτροπή / A. Koutrompi

Ταφικές πρακτικές και τελετουργίες στα ρωμαϊκά νεκροταφεία της Κορίνθου

Mortuary practices and rituals in Corinth's roman cemeteries

Φ. Μπαλλά / F. Balla

Νομίσματα και απομιμήσεις τους στην ταφική τελετουργία: η περίπτωση της Αρχαίας Σικυώνας

Coins and their imitations in the funerary ritual: the case of Ancient Sicyon

Μ. Τσαμπίρη / M. Tsampiri

Το πτηνό μέσα από τα κεραμικά ευρήματα της Θήρας κατά τον 8ο και τον 7ο αι. π.Χ. Οι εικονογραφικοί τύποι

The bird through the ceramic findings of Thera during the 8th and 7th century B.C. The iconographic types

Γ. Παπαδάτος – Τ. Καλαντζοπούλου / Y. Papadatos – T. Kalantzopoulou

Προς μια ορεινή αρχαιολογία της Μινωικής Κρήτης: οι αρχαιολογικές έρευνες του ΕΚΠΑ στη νοτιοανατολική Δίκητη

Towards a mountain archaeology of Minoan Crete: the field work of the NKUA in the southeast slopes of Mt Dikte

Περίληψεις Ανακοινώσεων

Abstracts

Μειζογενή όντα στη γλυπτική της μεσοβυζαντινής περιόδου Η περίπτωση του θωρακίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πύργου

Τα μειζογενή όντα (άρπυιες, γρύπες, κένταυροι, σφίγγες κ.α.) έχουν συνεχή παρουσία στο διακοσμητικό θεματολόγιο της βυζαντινής τέχνης, αντλώντας έμπνευση κυρίως από την ελληνορωμαϊκή μυθολογία. Απεικονίσσεις τους απαντούν ιδιαίτερα στη μικροτεχνία, τα χειρόγραφα, την κεραμική και τη γλυπτική των μεσοβυζαντινών χρόνων. Ανάμεσά τους, ο κένταυρος είναι ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα πλάσματα αυτού του είδους και απαντά σε διάφορες παραλλαγές, με δημοφιλέστερες αυτές του *κιθαρωδού* και του *κυνηγού*. Θεωρείται ότι οι απεικονίσεις αυτές εμπεριέχουν βιβλικούς συμβολισμούς, με βουκολικά και διδακτικά στοιχεία.

Η παρουσία του κενταύρου στη βυζαντινή γλυπτική του ελλαδικού χώρου είναι περιορισμένη, με ελάχιστα διασωθέντα παραδείγματα. Ένα από αυτά βρίσκεται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου και προέρχεται από το καθολικό της μονής Βλαχερνών στην Κυλλήνη. Πρόκειται για μαρμάρινη πλάκα όπου απεικονίζεται κατά τομή κένταυρος ο οποίος κρατά στο δεξί του χέρι κεφαλοθραύστη και ετοιμάζεται να επιτεθεί σε ζώο. Το βάθος της σκηνής καλύπτεται με φυτικούς βλαστούς. Ο προορισμός της πλάκας και η χρονολόγησή της συνιστούν ερωτήματα που δεν έχουν διερευνηθεί επαρκώς καθώς οι αναφορές της στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία είναι ελάχιστες και επιγραμματικές.

Στην ανακοίνωση θα εξεταστούν η παράσταση και οι συμβολικές της προεκτάσεις, καθώς και η χρονολόγησή της. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το ζήτημα της πιθανής σχέσης του αναγλύφου με τη λατινική κυριαρχία και παρουσία στην Ηλεία και ειδικότερα στη μονή της Βλαχέρνας, η οποία είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά «φραγκοβυζαντινά» μνημεία της Πελοποννήσου.

Hybrid creatures in the sculpture of the Middle Byzantine period The case of the panel of the Archaeological Museum of Pyrgos

Hybrid creatures (harpies, griffins, centaurs, sphinxes, etc.) have a constant presence in the decorative themes of Byzantine art, drawing inspiration mainly from Greco-Roman mythology. Depictions of them are found especially in miniature art, manuscripts, pottery and sculpture of the Middle Byzantine period. Among them, the centaur is one of the most recognizable creatures and is found in several variations, with the most popular ones being the *guitarist* and the *hunter*. It is thought that these depictions contain biblical symbolism, with bucolic and didactic elements.

The presence of the centaur in Byzantine sculpture in Greece is limited, with few surviving examples. One of them is now in the Archaeological Museum of Pyrgos and comes from the katholikon of the Blachernae monastery in Kyllini. It is a marble slab depicting a centaur in cross-section, holding a mace in his right hand and preparing to attack an

animal. The background of the scene is covered with plant shoots. The original use of the slab and its dating are questions that have not been sufficiently answered as the references in Greek and international bibliography are few and brief.

The announcement will examine the theme and its symbolic implications, as well as its dating. Of particular interest is the question of the possible connection of the relief with Latin domination and presence in Iteia and especially in the monastery of Blachernae, which is one of the most characteristic "Franco-Byzantine" monuments of the Peloponnese.

d_angelis@windowslive.com

Ευγενία Αλεξάκη

Τέχνη στα ναζιστικά στρατόπεδα: 17 άγνωστα σχέδια του Ισαάκ Μενασέ από το Μπέργκεν-Μπέλζεν

Στις πρώτες μελέτες της λεγόμενης στρατοπεδικής τέχνης, τα εικαστικά έργα που δημιουργήθηκαν από έγκλειστους –επαγγελματίες και ερασιτέχνες καλλιτέχνες– στα ναζιστικά στρατόπεδα και στα γκέτο, ερμηνεύθηκαν, σχεδόν αποκλειστικά, ως μηχανισμοί επιβίωσης και πράξεις πνευματικής αντίστασης ενάντια στη φρίκη της στρατοπεδικής εμπειρίας και των ναζιστικών θηριωδιών. Γενικότερα, η ιστοριογραφία του Ολοκαυτώματος τείνει να αντιμετωπίζει τις εικαστικές δημιουργίες των εγκλειστών πρωτίστως ως ιστορικά ντοκουμέντα, ενώ η ιστορία της στρατοπεδικής τέχνης παραμένει σε μεγάλο βαθμό απύσχα από τις κυρίαρχες τεχνοϊστορικές αφηγήσεις. Πρόσφατες μελέτες, ωστόσο, επιχειρούν να υπερβούν τις γενικευτικές και αδιαφοροποίητες προσεγγίσεις και να εξετάσουν τα έργα αυτά ως εξαιρετικά σύνθετα καλλιτεχνικά, ιστορικά και πολιτισμικά φαινόμενα που παρήχθησαν υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού, διώξεων, απανθρωποποίησης, αλλά και εμπρόθετης δράσης και ανθεκτικότητας. Οι μελέτες αυτές διερευνούν τον εκάστοτε δημιουργό, το εκάστοτε στρατοπεδικό πλαίσιο/πλαίσιο εγκλεισμού, τους παράγοντες που διαμόρφωσαν τη θεματολογία και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των έργων καθώς και τους μηχανισμούς διάσωσής τους, ενώ, παράλληλα, εξετάζουν και την υποδοχή τους κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανακοίνωση εστιάζει σε μια άγνωστη έως σήμερα σειρά 17 σχεδίων του Έλληνα Εβραίου ερασιτέχνη ζωγράφου Ισαάκ Μενασέ. Πρόκειται για προσωπογραφίες Εβραίων της Λιβύης και απεικονίσεις σκηνών της στρατοπεδικής ζωής που ο Μενασέ κατάφερε να φιλοτεχνήσει κατά τον εγκλεισμό του στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Μπέργκεν-Μπέλζεν στη Γερμανία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα κίνητρα και τους όρους δημιουργίας των έργων, στις θεματολογικές, εικονογραφικές και τεχνοτροπικές επιλογές του Μενασέ, καθώς και στη μετέπειτα πορεία των σχεδίων, ιδιαίτερα σε συνάρτηση με την καθυστερημένη ανάδυση της μνήμης του Ολοκαυτώματος των Ελλήνων Εβραίων. Ποιες ιστορικές διαδρομές, ποιους αγώνες επιβίωσης και ποιες διαδρομές μνήμης (αλλά και λήθης) φωτίζει η ιστορία αυτών των έργων;

Eugenia Alexaki

Art in Nazi Camps: Isaac Menasse's Unknown Drawings from Bergen-Belsen

In early studies of so-called camp art, the artworks created by inmates, both professional and amateur artists, in the Nazi camps, ghettos or while in hiding, were interpreted almost exclusively as survival mechanisms and acts of spiritual resistance to the horrors of the camp experience and Nazi atrocities. Overall, Holocaust historiography tends to view the artworks made by camp inmates primarily as historical illustrations of a documentary nature, while the history of these artworks remains largely absent from mainstream art

historical narratives. Current studies, however, are attempting to move beyond generalized and undifferentiated approaches to examine these works as highly complex artistic, historical and cultural phenomena produced under extreme conditions of imprisonment, persecution, dehumanization, yet also of agency and resilience. This new scholarship focuses on the individual creator, the specific context of each camp, and the factors that shaped the subject matter, iconography, and formal characteristics of the artworks. It also examines the mechanisms of their survival and their reception in the postwar period.

Through this prism, this presentation examines a previously unknown series of 17 drawings by the Greek-Jewish amateur painter Isaac Menasse. These works include portraits of Libyan Jews and depictions of camp life, which Menasse managed to create during his incarceration in the Bergen-Belsen concentration camp in Germany. Special attention will be paid to the motivations and the conditions under which these drawings were made, Menasse's thematic and stylistic choices, and the afterlife of these works, particularly in relation to the delayed emergence of the memory of the Holocaust of the Greek Jews. What historical trajectories, struggles for survival, and paths of memory (or oblivion) do these invaluable artworks and their story illuminate?

ealexaki@arch.uoa.gr

Ιάνθη Ασημακοπούλου

Οι αδελφές του Φαέθοντα και οι αδελφές του Φραγκίσκου Α΄ στο studiolo του στο Palazzo Vecchio στη Φλωρεντία

Ο πίνακας που φιλοτέχνησε το 1572 ο Santi di Titio (1536-1603) για το Studiolo του πρίγκιπα Φραγκίσκου de' Medici (1541-87) στο Palazzo Vecchio της Φλωρεντίας φέρει τον διπλό τίτλο *Οι αδελφές του Φαέθοντα και Η καταγωγή του κεχριμπαριού*. Διπλή θα μπορούσε να είναι και η λειτουργία του πίνακα αυτού, καθώς μέσα στη μυθολογική αφήγηση της μεταμόρφωσης των Ηλιάδων σε ιτιές στις όχθες του ποταμού Ηριδανού / Po παρεισφρέουν μορφές του 16^{ου} αιώνα με σύγχρονη ενδυμασία. Η συνύπαρξη μυθολογικών και ιστορικών χαρακτήρων στην ίδια εικονιστική επιφάνεια συνδέεται, επιπλέον, με το καλλιτεχνικό φαινόμενο της maniera, με έμφαση στην πολυπλοκότητα, τον πλούτο των επινοήσεων, την ποικιλότητα και όχι την ενότητα, προσφερόταν για εξεζητημένους συνδυασμούς. Η ανακοίνωση αυτή διερευνά το σημανόμενο της παρουσίας της Lucrezia de' Medici (1545-61), αδελφής του Φραγκίσκου και συζύγου του δούκα Alfonso II d'Este (1533-97), στην μυθολογική αφήγηση και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η ιστορία συνδέεται με όσα διαδραματίστηκαν στην γειτονική Φεράρα, την πόλη που διασχίζει ο ποταμός Po, λίγα χρόνια πριν.

Ianthi Assimakopoulou

The Sisters of Phaethon and the Sisters of Francesco I de' Medici in his Studiolo

The painting created in 1572 by Santi di Tito (1536-1603) for the Studiolo of prince Francesco de' Medici (1541-87) in the Palazzo Vecchio (Florence) bears the dual title *The Sisters of Phaethon* and *The Origin of Amber*. This painting might also serve a dual function, since within the mythological narrative of Heliades' transformation into willow trees on the banks of the river Eridanus/Po, 16th century-figures dressed in contemporary attire are interwoven. The coexistence of mythological and historical characters on the same pictorial space is further linked to the artistic phenomenon of the *Maniera*, emphasizing complexity, richness of inventions, variety, and not unity, which allowed for sophisticated combinations. This presentation explores the presence of a figure that may be identified as Lucrezia de' Medici (1545-61), sister of Francesco and wife of Duke Alfonso II d'Este (1533-97), within the mythological narrative and examines how the story is related to events that took place in nearby Ferrara, the city through which the Po River flows, a few years earlier.

iassim@arch.uoa.gr

Louisiane Betrancourt

**Θάνατος και νεκροί στην ελληνιστική Κρήτη
Η εξέλιξη των κρητικών ταφικών χώρων και της ταφικής συμπεριφοράς από
τον ύστερο 4ο αιώνα ως τον 1ο αιώνα π.Χ.**

Η παρουσίαση αυτή θα εισαγάγει το θέμα της διδακτορικής έρευνας που διεξάγω στο πλαίσιο συνεπίβλεψης μεταξύ του ΕΚΠΑ και του Université Libre de Bruxelles. Αρχικά, θα παρουσιαστεί η σημασία του θέματος: ένας από τους κύριους στόχους του έργου είναι να καλύψει ένα κενό στην αρχαιολογική έρευνα, η οποία μέχρι τώρα είχε παραβλέψει την ελληνιστική περίοδο στην Κρήτη, παράγοντας μια συνολική μελέτη σε νησιωτικό επίπεδο σχετικά με τις ταφικές πρακτικές και την εξέλιξή τους κατά την περίοδο αυτή. Μετά τον ορισμό των βασικών όρων που περιλαμβάνονται στον τίτλο μου και μια σύντομη περίληψη των σημαντικών σημείων του ιστορικού πλαισίου της Κρήτης κατά την ελληνιστική περίοδο, θα ακολουθήσει μια επισκόπηση των δεδομένων που εξετάζονται και των περιορισμών τους. Επιπλέον, θα δοθεί μια σύντομη περιγραφή της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε εδώ: ένα μεγάλο μέρος της ανάλυσης αφορά στατιστικές μελέτες, καθώς και στην ανάλυση τοπίου. Οι γενικές κατευθύνσεις της έρευνας που θα εξεταστούν στη διατριβή μου θα επισημανθούν στη συνέχεια. Αυτές μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες : η ανάλυση των «τοπίων θανάτου» στην Κρήτη (τα ταφικά τοπία του νησιού, οι σχέσεις με ένα κοντινό αστικό κέντρο, η εσωτερική οργάνωση των νεκροταφείων και η τοπογραφία), η ταφική αρχιτεκτονική (τυπολογία τάφων, κατανομή και εξέλιξή τους, πολιτιστικές επιπτώσεις από άλλες δυνάμεις που διεισδύουν στις ταφικές συνήθειες), και τα ταφικά έθιμα (ταφικές προσφορές και η κατασκευή τους, ενταφιασμός έναντι καύσης, η μνημόνευση των νεκρών μέσω των επιγραφών). Θα ολοκληρώσω την παρουσίαση παραθέτοντας μερικά από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, κάποια από τα οποία βασίζονται σε παρατηρήσεις που σχετίζονται με συγκεκριμένες τοποθεσίες. Ειδικότερη αναφορά θα γίνει στην έννοια της "Κρητικής αναβίωσης", όπως παρατηρείται στα κύπελλα και στις επιγραφές της Ιτάνου.

Louisiane Betrancourt

**Death and the dead in Hellenistic Crete
the evolution of Cretan burial grounds and mortuary behavior, from the late 4th
century to the 1st century BC.**

This presentation will introduce the subject of the doctoral research I am conducting under a cotutelle between the NKUA and the Université Libre de Bruxelles. It will first lay out the pertinence of the topic: one of the main goals of the project is to fill a gap in the archaeological scholarship, which had previously overlooked the Hellenistic period on Crete, by producing an island-wide synthesis on mortuary practices and their evolution during this period. After defining the keywords present in my title and briefly summarizing important points of the historical context on Crete during the Hellenistic period, an overview of the considered data and their limitation will follow. Additionally, a short description of the methodology adopted here will be given: a major part of the

analysis is residing on statistical studies, along with landscape analysis. The general avenues of research that will be explored in my thesis will then be highlighted. They can be divided into three categories: the analysis of Cretan deathscapes (funerary landscapes of Crete, relations with a nearby urban center, internal organization of the cemeteries and topography); the funerary architecture (tomb typology, its distribution and evolution, cultural impact from other Hellenistic powers infiltrating the funerary customs); and the mortuary customs (burial offerings and their manufacture, inhumation versus cremation, the commemoration of the dead through the inscriptions). I will finish the presentation by listing some of the expected results, a couple of which are based on site-specific observations. Notably, the notion of “Cretan revival”, as observed in the funerary cups and inscriptions of Itanos.

louisbetr@arch.uoa.gr

Νικόλας Δημάκης

Το ερευνητικό έργο του ΕΚΠΑ στα Γρεβενά

Ο νομός Γρεβενών, γνωστός κυρίως για τον φυσικό του πλούτο, έχει λάβει περιορισμένη αρχαιολογική διερεύνηση έως πρόσφατα. Από το 2023, η συστηματική παρουσία του ΕΚΠΑ στην περιοχή στο πλαίσιο τριών διεπιστημονικών ερευνητικών προγραμμάτων, αυτοδύναμων (Αρχαιολογικό Πρόγραμμα Φιλιππαιών), αλλά και συνεργασίας με την ΕΦΑ Γρεβενών (Αρχαιολογικό Πρόγραμμα Γρεβενών, και Ανασκαφικό Πρόγραμμα στον λόφο του Αγίου Νικολάου), αποσκοπεί στη χαρτογράφηση, την ανασκαφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη αρχαιολογικών θέσεων που προσφέρουν νέα δεδομένα για την ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής. Το πολυσχιδές αυτό ερευνητικό έργο επιχειρεί να τεκμηριώσει ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα, από την προϊστορία έως και τα οθωμανικά χρόνια, στον μεγαλύτερο σε έκταση νομό της χώρας. Η ανακοίνωση θα αναδείξει επίσης τη σημασία της συνέργειας μεταξύ του Πανεπιστημίου, τοπικών φορέων και διεθνών συνεργατών, καθώς και τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο του έργου. Η συμβολή των φοιτητών του ΕΚΠΑ στην έρευνα, οι δράσεις ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινότητας και η προοπτική ανάπτυξης αρχαιολογικού τουρισμού στα Γρεβενά καθιστούν το έργο έναν πρότυπο συνδυασμό επιστημονικής έρευνας και κοινωνικής προσφοράς.

Nikolas Dimakis

The research by the NKUA in Grevena

The region of Grevena, primarily known for its natural wealth, has received limited archaeological investigation until recently. Since 2023, the National and Kapodistrian University of Athens has been research active in the region, within the framework of three interdisciplinary programs - independent initiatives (the Philippaioi Project), and collaborations with the Ephorate of Antiquities of Grevena (Grevena Archaeological Program, and the excavation program on the hill of Agios Nikolaos) - that aim to map, excavate, document, and study archaeological sites providing new insights into the historical and cultural identity of the region. This multifaceted research seeks to archaeologically document a wide chronological range, from prehistory to ottoman times, in the largest geographical region of Greece. The presentation will also highlight the importance of collaboration between the University, local institutions, and international partners, as well as the educational and social impact of the project. The active involvement of NKUA students in the research, the awareness-raising initiatives for the local community, and the potential for developing archaeological tourism in Grevena make this project a model of scientific research combined with social contribution.

nikdimakis@arch.uoa.gr

Αναστασία Δρανδάκη

Ολοκληρώνοντας το ERC RICONTRANS (2019-2025): σκέψεις και συμπεράσματα

Το ερευνητικό πρόγραμμα *ERC RICONTRANS: Visual Culture, Piety and Propaganda: Transfer and Reception of Russian Religious Art in the Balkans and the Eastern Mediterranean (16th - early 20th century)* <https://ricontrans-project.eu> έδωσε την ευκαιρία να μελετηθεί η ρωσική θρησκευτική τέχνη από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη μέσω μιας διεπιστημονικής προσέγγισης και σε συνεργασία με μια διεθνή ομάδα ερευνητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Αν και καταγεγραμμένα, τα έργα αυτά δεν είχαν προσελκύσει προηγουμένως το επιστημονικό ενδιαφέρον. Η επιγραφική, ιστορικοτεχνική και τεχνική ανάλυσή τους μας επέτρεψε να ανασυνθέσουμε την ταυτότητα και τη συχνά περιπετειώδη βιογραφία τους ως τη στιγμή της μουσειοποίησής τους. Συγχρόνως, ελπίζουμε ότι αυτή η πολύπλευρη μελέτη, που θα δημοσιοποιηθεί σε έντυπη και ψηφιακή μορφή, ως βάση δεδομένων ανοικτής πρόσβασης, θα λειτουργήσει ως ένα εύχρηστο και επεκτάσιμο εργαλείο για την τεκμηρίωση και την ασφαλή συντήρηση πολυάριθμων άλλων ρωσικών εικόνων που βρίσκονται διάσπαρτες στον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο, όπου τα χαρακτηριστικά, οι τεχνικές και τα υλικά των ρωσικών εικόνων παραμένουν σε μεγάλο βαθμό άγνωστα. Στο πλαίσιο του προγράμματος οργανώθηκαν από το Μουσείο Μπενάκη με επιμέλεια της υπογράφουσας, δύο εκθέσεις σε διαφορετικές πόλεις στην Ελλάδα: στον μοντέρνο χώρο της Πειραιώς 138 - Μουσείο Μπενάκη (2022-23) και σε ένα ιστορικό κτίριο, το Santirvan, ένα υποδειγματικά ανακαινισμένο οθωμανικό τέμενος στη Δράμα (2024-2025). Οι δύο εκθέσεις, οι οποίες συγκέντρωσαν εξαιρετικές κριτικές και έτυχαν θερμής υποδοχής από το κοινό, αξίζει να συζητηθούν μέσα στο σημερινό, σύνθετο πολιτικό τοπίο που δημιουργεί έναν πολύ δύσκολο διάλογο μεταξύ του διεθνούς κοινού και της ρωσικής θρησκευτικής τέχνης.

Anastasia Drandaki

Concluding the ERC RICONTRANS Project (2019-2025) Reflections and conclusions

The research project *ERC RICONTRANS: Visual Culture, Piety, and Propaganda: Transfer and Reception of Russian Religious Art in the Balkans and the Eastern Mediterranean (16th - early 20th century)* (<https://ricontrans-project.eu>) presented us with the opportunity to study Russian religious art from the collections of the Benaki Museum through an interdisciplinary approach and in collaboration with an international team of researchers involved in the project. Although catalogued, these works had not previously garnered scholarly interest. Their systematic epigraphic, art-historical, and technical analysis has enabled us to reconstruct their identity and often adventurous biographies up to the point of their museification. We hope that this multifaceted study, which will be published in print and as an open access online tool, will serve as a valuable and continually expanding repository for the documentation and safe conservation of numerous other Russian icons scattered throughout the broader Balkan region, where

the characteristics, materials, and techniques of Russian icons remain largely unknown. As part of the project, two exhibitions were organised by the Benaki Museum, under my curatorship, at different venues in Greece: in the modern space of 138 Pireos Street - Benaki Museum (2022-23) and in a historic building, Santirvan Djami, an exemplary renovated Ottoman mosque in Drama (2024-2025). The two exhibitions, which garnered excellent reviews and were warmly embraced by the public, merit discussion in the current complex political landscape that challenges dialogue between the international public and Russian religious art.

adrاندaki@arch.uoa.gr

Matthieu Gounelle

Ελένη Μαντζουράνη

Ο σίδηρος στην Ελλάδα της 2ης χιλιετίας π.Χ.

Στόχος αυτού του ερευνητικού προγράμματος είναι η χρήση του φορητού XRF για τον προσδιορισμό της χημικής σύστασης σιδηρών αντικειμένων (όπλων, κοσμημάτων κ.ά.), από περιοχές του Αιγαίου κατά την Εποχή του Χαλκού (Ηπειρωτική Ελλάδα, Πελοπόννησος, νησιά του Αιγαίου και Κρήτη). Η παρουσία νικελίου χρησιμοποιείται ως δείκτης για την διάκριση μεταξύ του μεταλλουργικού και του μετεωριτικού σιδήρου. Με την μελέτη αυτή είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε καλύτερα την μετάβαση από την χρήση του χαλκού σε αυτήν του σιδήρου αλλά και τον ρόλο του μετεωριτικού σιδήρου στην μεταλλουργία του σιδήρου. Αναμένεται να διαφωτίσει τις συμβολικές σχέσεις μεταξύ των πολιτισμών της Χαλκοκρατίας και των μετεωριτών. Μέχρι στιγμής έχουν εξετασθεί 100 αντικείμενα από 36 διαφορετικές αρχαιολογικές θέσεις που φυλάσσονται σε 19 μουσεία της Ελλάδας.

Το πρωιμότερο χρονολογικά εύρημα από μετεωριτικό σίδηρο είναι το δακτυλίδι από τα Ανεμόσπηλια στην Κρήτη που ανάγεται στην Παλαιονακτορική εποχή. Επί του παρόντος όλα τα αντικείμενα από μετεωριτικό σίδηρο είναι δακτυλίδια. Η χρήση του μετεωριτικού σιδήρου σταμάτησε μεταξύ του 14ου και 13ου π.Χ. αιώνα. Για περίπου δύο αιώνες (14ος και 13ος αι. π.Χ.) ο μετεωριτικός και μεταλλουργικός σίδηρος συνυπήρχαν.

Αυτά τα πρώτα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι ο μετεωριτικός σίδηρος χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την επίδειξη από άτομα/ομάδες με πολιτική και οικονομική ισχύ. Εφόσον οι μετεωρίτες είναι σπάνιοι στην Ελλάδα, είναι λογικό να υποθεθεί ότι εισήχθησαν από την Αίγυπτο και ότι η παρακμή του εμπορίου κατά την ταραχώδη περίοδο του 12ου π.Χ. αιώνα αποτέλεσε ένα από τους λόγους της εγκατάλειψης χρήσης του μετεωριτικού σιδήρου.

Matthieu Gounelle

Eleni Mantzourani

Iron in Greece of the 2nd millennium B.C.

The aim of this project is to use portable XRF to determine the chemical composition of iron artifacts (weapons, jewelry and other) from the Bronze Age found in Greece (Mainland Greece, Peloponnese, Aegean islands and Crete). The Nickel content of the artifacts is used to distinguish between meteoritic iron and man-made metallurgical iron. This study enables us to better understand the transition from bronze to iron and the role of meteoritic iron in the development of iron metallurgy. It sheds light on the symbolic relationships between Bronze Age civilizations and meteorites. About 100 artefacts from 36 different sites and kept in 19 archaeological museums have been so far examined.

The oldest object made of meteoritic iron is the ring from Anemospilia (Crete) which dates back to the Protopalatial era. At present all meteoritic iron artifacts are rings. The

use of meteoritic iron stopped between the 14th and the 13th century B.C. For about two centuries (14th and 13th centuries B.C.) meteoritic iron and metallurgical iron coexisted.

These preliminary results suggest that meteoritic iron was used for ostentatious purposes by people with political and economic power. Since meteorites are very rare in Greece, it is reasonable to assume that they were imported from Egypt, and that the decline in Mediterranean trade in the turbulent 12th century B.C. was one of the reasons of the abandonment of use of meteoritic iron.

matthieu.gounelle@mnhn.fr

emantzou@arch.uoa.gr

Μαρία-Μόσχα Καρατζόγλου

Η επανασύνδεση του ρωσικού πολιτισμού με τα βιβλία παραδοσιακών χαρακτικών (*Lubki*) ως πυλώνας του Μοντερνισμού

Στην ανακοίνωση θα μας απασχολήσουν τα ρωσικά χαρακτηριστικά *lubok* (πληθ. *lubki*), τα βιβλία με λαϊκές εικόνες, η ανακάλυψη εν νέου των οποίων υπήρξε πυλώνας Μοντερνισμού, καθώς και η σχέση τους με την βυζαντινή τέχνη. Η σχέση του ρωσικού πολιτισμού με τον βυζαντινό είναι προφανής, ιστορική και εν τη γενέσει του. Πέρα από τις καθαρά χριστιανικού περιεχομένου εικόνες όμως, βυζαντινές επιρροές διακρίνονται και στα *lubki*. Η παράθεση ενός *lubok* από τη Ρωσία του 19ου αι. με θέμα της κόλασης, από τη μία, με μια τοιχογραφία του 1553 από τον βυζαντινό ναό της Παναγίας Ρασιώτισσας Καστοριάς (1411), από την άλλη, που απεικονίζει τον Βύθιο δράκοντα που καταπίνει κατά τη Δευτέρα Παρουσία τον πύρινο ποταμό της Κολάσεως μαζί με τις ψυχές των αμαρτωλών που καίγονται εντός του, είναι εξαιρετικά εύγλωττη. Η «επίσημη» τέχνη ωστόσο, από τα χρόνια του Μεγάλου Πέτρου (Πέτρος Α΄, 1672-1725), αρνιόταν την παράδοσή της σε γενικές γραμμές. Από τα τέλη του 17ου αι., πολλές «ελληνικές» και παλαιές ρωσικές εικόνες είχαν καταστραφεί ανεπανόρθωτα. Το μυθιστόρημα του Nikolai Leskov (1831 -1895), ο *Σφραγισμένος Άγγελος* (1872), περιγράφει πώς εικόνες σώθηκαν μέσα από ιδιωτικές συλλογές των Παλαιών Πιστών. Στις απαρχές του Μοντερνισμού, αναζωπυρώνεται η σχέση του ρωσικού πολιτισμού με το παρελθόν του, χάρις σε καλλιτέχνες όπως ο Wassily Kandinsky (1866-1944), η Natalia Goncharova (1881-1962), ο Mikhail Larionov (1881-1964), η Olga Rozanova (1886-1918), ο Aleksandr Shevchenko (1882-1948), κ.ά. Τότε, τα *lubki* για πρώτη φορά συστήνονται σε ένα μεγαλύτερο κοινό, π.χ. με τη δημοσίευσή τους στο Αλμανάκ του Γαλάζιου Καβαλάρη το 1912 ή με την Πρώτη Έκθεση *Lubok* που διοργάνωσε το 1913 ο Larionov -ο οποίος καταγόταν, σημειωτέον, από οικογένεια Παλαιών Πιστών- στη Σχολή Ζωγραφικής, Γλυπτικής και Αρχιτεκτονικής της Μόσχας.

Maria-Moscha Karatzoglou

Reconnecting Russian culture with traditional engraving books (*Lubki*) as a pillar of Modernism

We will be concerned in the announcement with the Russian engravings *lubok* (pl. *lubki*), the books with popular images, the rediscovery of which was a pillar of Modernism, as well as their relationship with Byzantine art. The relationship between the Russian culture and the Byzantine one is obvious, historical and in its birth. Beyond the purely Christian icons, however, Byzantine influences can also be seen in the *lubki*. The comparison of a *lubok* from 19th century Russia with a monster of hell, on the one hand, with a fresco of 1553 from the Byzantine church of Panagia Rasiotissa Kastoria (1411), on the other, depicting the Vythian dragon that swallows the fiery river of Hell along with souls during the Second Coming of sinners burning within it, is extremely eloquent. "Official" art, however, since the years of Peter the Great (Peter I, 1672-1725), denied its tradition in general. By the end of the 17th century, many "Greek" and Old Russian icons

had been destroyed beyond repair. Nikolai Leskov's (1831 -1895) novel, *The Sealed Angel* (1872), describes how icons were saved from private Old Believer collections. At the beginning of Modernism, the relationship of Russian culture with its past is rekindled, thanks to artists such as Wassily Kandinsky (1866-1944), Natalia Goncharova (1881-1962), Mikhail Larionov (1881-1964), Olga Rozanova (1886-1918), Aleksandr Shevchenko (1882-1948), etc. Then, lubki are first introduced to a larger audience, e.g. with their publication in the Almanac of the Blue Rider (*der blaue Reiter*) in 1912 or with the first *lubok* exhibition organized in 1913 by Larionov - who, that should be noted, came from an Old Believer family - at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture.

mariomoschoulaki@yahoo.gr

Στυλιανός Κατάκης

Βαγγέλης Νικολόπουλος

Δωρίνα Μουλλού

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στη Ραφήνα 2020-2024

Κατά τη διάρκεια του 2^{ου} πενταετούς ερευνητικού προγράμματος στον αρχαιολογικό χώρο του «Ρωμαϊκού Βαλανείου» στη Ραφήνα, σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής, η ανασκαφή προχώρησε σε 3 τομείς: στο δυτικό τμήμα του λεγ. Βορειοανατολικού Κτηρίου (στο εξής «ΒΑ Κτήριο»), στην περιοχή των κεραμικών κλιβάνων και στο ελαιουργείο, στο ανατολικό άκρο του χώρου.

Ολόκληρο το ΒΑ τμήμα του χώρου καταλαμβάνει ένα μνημειώδες, ορθογώνιο οικοδόμημα, 46 x 21 μ. με μία αψίδα στη δυτική πλευρά του. Παρ'ότι η ανασκαφή δεν έχει επεκταθεί σε όλη του την έκταση, φαίνεται ότι η κάτοψή του δεν παρουσιάζει κανονικότητα: το ανατολικό μόνο τμήμα έχει δάπεδο από πήλινες πλάκες, στο νότιο τμήμα αποκαλύφθηκαν πεσσοί δύο τοξοστοιχιών, ενώ στο βορειοδυτικό φάνηκε συνεχής τοίχος αντί τοξοστοιχίας. Η μεγάλη αψίδα χωρίστηκε κάποια στιγμή με τοίχο από το κεντρικό 'κλίτος'. Σε αρκετά σημεία βρέθηκαν μεγάλα πιθάρια, ώστε η πιθανότητα να πρόκειται για ένα μεγάλο *horreum* να μην μπορεί να αποκλειστεί. Ιδιαίτερα σημαντική για την έρευνα του «ΒΑ Κτηρίου» και τη χρονολόγηση των κατασκευαστικών του φάσεων ήταν η μελέτη από τον Β.Παπαϊωάννου της κεραμικής από την αψίδα και η ταύτιση τοπικού εργαστηρίου του 2^{ου} - 4^{ου} αι. μ.Χ.

Δυτικά από το «ΒΑ κτήριο» αποκαλύπτεται σταδιακά περιοχή με κεραμικούς κλιβάνους: ένας είναι εν μέρει γνωστός από δοκιμαστική τομή το 1976, ενώ ένας δεύτερος αποκαλύφθηκε πλήρως. Κοντά στον 2^ο φάνηκαν και άλλοι μικρότεροι, η έρευνα των οποίων, όπως και της κεραμικής από την επίχωσή τους συνεχίζεται.

Στην περιοχή του ελαιουργείου, όπου είχε εντοπιστεί το *mortarium* με την σημαντική επιγραφή της Κλαυδίας Νικαγόρας των χρόνων μετά το 212 μ.Χ., είναι σε εξέλιξη η αναζήτηση των ορίων του, των χρονολογικών φάσεων και η σχέση του με το «ΒΑ Κτήριο».

Stylios E. Katakis

Vangelis Nikolopoulos

Dorina Moullou

The University Excavation at Rafina 2020-2024

In the course of the 2nd five-year research programme at the archaeological site of the "Roman Balneum" in Rafina, in collaboration with the Ephorate of Antiquities of East Attica, the excavation proceeded in 3 areas: In the western part of the so-called Northeastern Building (hereafter "NE Building"), in the area of the pottery kilns and in the olive mill towards the eastern end of the site.

The entire north-eastern part of the site is occupied by a monumental, rectangular building, 46 x 21 m with a semi-circular apse on its western side. Although the excavation has not been carried out over its entire extent, it appears that its plan does not show regularity: only the eastern part has a floor of clay slabs, in the southern part piers of two arcades were revealed, while in the north-western part a continuous wall instead of an arcade was seen. The large apse was separated at some time by a wall from the central 'nave'. Large pithoi were found in several places, so that the possibility of a large *horreum* cannot be ruled out. Particularly important for the research of the 'NE Building' and the dating of its construction phases was the study by V. Papaioannou of the pottery from the apse and the identification of a local workshop of the 2nd-4th centuries AD.

To the west of the "NE Building" an area with ceramic kilns is gradually being revealed: one is partially known from a test excavation trench in 1976, while a second is now completely revealed. Near the second one, other smaller kilns appeared, the investigation of which, as well as of the pottery from their backfill, is continuing.

In the area of the olive mill, where the mortarium with the important inscription of Claudia Nicagora of the years after AD 212 had been found, the search for its boundaries, the building phases and its relation to the "NE Building" is ongoing.

stylkatakis@arch.uoa.gr

enikolopoulos@culture.gr

thmoullou@hotmail.com

Φωτεινή Κλάγκου

Ανασκάπτοντας την ισότητα

Ο ρόλος των γυναικών αρχαιολόγων στις προϊστορικές ανασκαφές του Αιγαίου

Η μελέτη διερευνά τη συχνά παραγνωρισμένη συμβολή των γυναικών αρχαιολόγων στις προϊστορικές ανασκαφές του Αιγαίου, επιδιώκοντας να αναδείξει τον εξελισσόμενο ρόλο τους σε τρεις βασικές περιόδους.

Από την έρευνα διαπιστώνεται ότι πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι γυναίκες αρχαιολόγοι ήταν ουσιαστικά άορατες, καθώς η συμβολή τους παραγκωνιζόταν από το έργο των ανδρών συναδέλφων τους. Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έως τη δεκαετία του 1970, οι γυναίκες απέκτησαν κάποια πρόσβαση στις εργασίες πεδίου, αλλά υποβιβάστηκαν σε δευτερεύοντες, συχνά υποστηρικτικούς ρόλους τόσο στην πράξη όσο και στη δημοσίευση. Η δεκαετία του 1970 σηματοδότησε μια καμπή, με το φεμινιστικό κίνημα του δεύτερου κύματος να συμβάλλει καταλυτικά στη μεγαλύτερη συμμετοχή και αναγνώριση των γυναικών στον κλάδο. Έκτοτε, υπήρξε μια σημαντική, αν και ελλιπής, στροφή προς την αναγνώριση και την αποτίμηση της συμβολής τους.

Η έρευνα χρησιμοποιεί βιβλιογραφική ανασκόπηση διεθνών και ελληνικών μελετών και συλλογή πρωτογενών δεδομένων από τα αρχεία των αρχαιολογικών υπηρεσιών και των ξένων αρχαιολογικών σχολών στην Ελλάδα. Αξιολογεί ποσοτικά την παρουσία των γυναικών στις εργασίες πεδίου και στις δημοσιεύσεις, ενώ παράλληλα αναλύει μελέτες περίπτωσης σημαντικών γυναικών αρχαιολόγων για να αναδείξει τους ατομικούς και συλλογικούς αγώνες ενάντια στις συστημικές προκαταλήψεις.

Εξετάζοντας αυτές τις υποεκπροσωπούμενες διαστάσεις, η μελέτη προβάλλει τον εξελισσόμενο ρόλο των γυναικών στην προϊστορική αρχαιολογία του Αιγαίου, αποκαλύπτοντας τις διαρκείς προκλήσεις και την ανεκτίμητη συμβολή τους στην πρόοδο του πεδίου.

Foteini Klagkou

Digging up equality

The role of women archaeologists in prehistoric excavations in the Aegean

This study explores the often overlooked contribution of women archaeologists to prehistoric excavations in the Aegean, seeking to highlight their evolving role from the beginning of the field to the present day. By critically analysing archival records, excavation reports and biographical references, she explores how women's participation in fieldwork and publications changed in three main periods: the pre-war era, the mid-twentieth century and the feminist movement after the 1970s.

Prior to World War II, women archaeologists were essentially invisible, their contributions marginalized or absorbed by the wider work of their male colleagues. From World War II to the 1970s, women gained some access to fieldwork, but were relegated to secondary, often supportive roles in both practice and publication. The 1970s marked a turning point, with the second-wave feminist movement being a catalyst for greater

participation and recognition of women in the field. Since then, there has been a significant, if incomplete, shift towards recognising and valuing their contribution.

The research uses a dual methodology: a bibliographical review of international and Greek studies and the collection of primary data from the archives of archaeological services and foreign archaeological schools in Greece. It quantitatively evaluates the presence of women in fieldwork and publications, while analyzing case studies of important women archaeologists to highlight their individual and collective struggles against systemic biases.

By examining these underrepresented dimensions, the study highlights the evolving role of women in prehistoric Aegean archaeology, revealing their ongoing challenges and invaluable contributions to the advancement of the field.

fotklag@gmail.com

Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά

Ειρήνη Πουπάκη

Γιώργος Δουλφής

Λίθινο ενεπίγραφο περιρραντήριο από το Ιερό του Απόλλωνα στην Καρδάμαινα, αρχαία Αλάσαρνα, της Κω

Ο Τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών διενεργεί συστηματική ανασκαφική έρευνα στην Καρδάμαινα, αρχαία Αλάσαρνα, της Κω από το 1985. Έχει αποκαλύψει δύο ναούς, έναν περίβολο με πρόπυλο, μία στοά και άλλα μνημειακά κτήρια Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων και, σε ανώτερα στρώματα, έναν εκτεταμένο και ακμαίο πρωτοβυζαντινό οικισμό με οικίες και εργαστήρια και ένα επιφανές ταφικό κτίσμα. Τα τελευταία χρόνια η ανασκαφική έρευνα έχει επικεντρωθεί στη διερεύνηση του περιβόλου (Κτηρίου Ε) και των υπερκείμενων πρωτοβυζαντινών κατασκευών, καθώς και στον ανασκαφικό έλεγχο αρχαιολογικών στρωμάτων και αρχιτεκτονικών καταλοίπων που τυχόν διασώζονται σε βάθος κάτω από τη σύγχρονη τσιμεντένια κατασκευή που ανεγέρθηκε παράνομα στον χώρο πριν από την έναρξη της ανασκαφής και σήμερα λειτουργεί ως αποθήκη ευρημάτων.

Από τα ευρήματα των τελευταίων ετών θα παρουσιαστεί στην ανακοίνωση αυτή ένα αποσπασματικά σωζόμενο, λίθινο, ενεπίγραφο περιρραντήριο. Θα εξεταστεί η τυπολογία και η χρονολόγησή του και θα σχολιαστεί η επιγραφή που έχει χαραχθεί στο χείλος του, καθώς αποτελεί σημαντική μαρτυρία για την ταύτιση, τη λειτουργία και το κύρος του ιερού του Απόλλωνα Πυθαίου/Πυθαέως, η θέση του οποίου αναγνωρίζεται στον συγκεκριμένο χώρο. Τέλος, το εύρημα θα ενταχθεί στην ευρύτερη παρουσία του νερού στο ιερό, μιας και βρέθηκε σε συνάφεια με ένα πηγάδι.

Georgia Kokkorou-Alevras

Eirini Poupaki

Giorgos Doulfis

Inscribed stone water-basin from the sanctuary of Apollo at Kardamaina, ancient Halasarna, Kos

The Sector of Archaeology and History of Art at the University of Athens has been conducting systematic excavation research at Kardamaina, ancient Halasarna, on the island of Kos since 1985. The excavations have revealed two temples, an enclosure with a propylon, a stoa, and other monumental buildings from the Hellenistic and Roman periods. In higher strata, an extensive and thriving Early Byzantine settlement has been uncovered, including houses, workshops, and a prominent burial structure. In recent years, the excavation efforts have focused on investigating the enclosure (Building E) and the overlying Early Byzantine constructions, as well as examining archaeological layers and architectural remains that may have survived beneath the modern, illegally erected, concrete structure which currently serves as a storage facility for the finds.

Among the findings of recent years, this presentation will focus on a fragmentarily preserved, stone, inscribed water-basin (*perirrhantērion*). Its typology and chronology will be examined, and the inscription engraved on its rim will be analyzed, as it provides significant evidence regarding the identification, function, and prestige of the sanctuary of Apollo Pythaios/Pythaeus, whose location is identified at this site. Finally, the find will be contextualized within the broader presence of water in the sanctuary, as it was discovered in direct association with a well.

galevras@arch.uoa.gr

rpoupaki@gmail.com

gdoulfis@yahoo.gr

Κωνσταντίνος Κοπανιάς

Νέα ευρήματα από την ανασκαφή στη θέση Μάρτσελλο της Παλαιπάφου (2021-2024)

Στο Μάρτσελλο έχει πραγματοποιηθεί σειρά ερευνών από μία Βρετανική (1950-55) και μία Γερμανοελβετική αρχαιολογική αποστολή (1966-73, 1985, 1992-95), καθώς και πιο πρόσφατα από το Πανεπιστήμιο Κύπρου (2006-08). Οι παλαιότερες έρευνες έφεραν στο φως τμήμα ενός μνημειακού τείχους, συνολικού μήκους 168 μέτρων, δίχως όμως να ολοκληρωθεί η ανασκαφή του. Αδιευκρίνιστη παραμένει ακόμη η χρονολόγηση των επιμέρους οικοδομικών φάσεων του τείχους, αλλά και η συνολική ερμηνεία του. Από το 2021 και εξής το ΕΚΠΑ πραγματοποιεί συστηματική ανασκαφή στην θέση, με την συμμετοχή προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Η ανασκαφή των προηγούμενων ετών προσέφερε σημαντικά νέα στοιχεία, που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μίας πρωιμότερης φάσης του τείχους, η οποία ανήκει στην Υστεροκυπριακή ΙΙΓ περίοδο (13^{ος} αι. π.Χ.). Η ανασκαφή του 2024 επικεντρώθηκε, επίσης, στην διερεύνηση ενός μνημείου βόρεια του τείχους και σε μικρή απόσταση από αυτό. Παλαιότερα είχε θεωρηθεί ότι αυτή η κατασκευή αποτελούσε τμήμα της οχύρωσης και λειτουργούσε ως αμυντικός πύργος. Ωστόσο, η νέα ανασκαφή έδειξε ότι δεν συνδέεται με το τείχος και πως μάλλον είχε λατρευτικό χαρακτήρα. Το 2023 εντοπίστηκαν στην εξωτερική πλευρά αυτής της αιγιματικής κατασκευής οι παραστάσεις δύο εγχάρακτων πλοίων, τα οποία μοιάζουν με αντίστοιχες απεικονίσεις σκαφών στο Κίτιον. Το 2024 εντοπίστηκε μία ακόμη παράσταση πλοίου, το οποίο όμως παρέμεινε ημιτελές. Η φετινή ανασκαφική περίοδος επεφύλασσε μία ιδιαίτερη έκπληξη, δηλαδή την εύρεση μίας αποσπασματικά σωζόμενης μικρής επιγραφής σε κυπριακό συλλαβάριο, η οποία βρέθηκε σε δεύτερη χρήση, εντοιχισμένη σε τοίχο της Κυπροαρχαϊκής περιόδου.

Konstantinos Kopanias

New Discoveries from the Excavation at Marchello, Palaepaphos (2021–2024)

At Marchello, a series of investigations has been conducted by a British archaeological mission (1950–55) and a German-Swiss mission (1966–73, 1985, 1992–95), as well as more recently by the University of Cyprus (2006–08). Earlier investigations uncovered part of a monumental wall, with a total length of 168 meters, though its excavation was never fully completed. The dating of the individual construction phases of the wall, as well as its overall interpretation, remains unresolved. Since 2021, the NKUA has been conducting systematic excavations at the site, with the participation of undergraduate and postgraduate students from the Department of History and Archaeology. Excavations in recent years have provided significant new evidence, confirming the existence of an earlier phase of the wall, dating to the Late Cypriot IIC period (13th century BC). The 2024 excavation also focused on investigating a monument located to the north of the wall and in close proximity to it. Previously, this structure was thought to be part of the fortifications and to function as a defensive tower. However, the new excavation revealed

that it is not connected to the wall and likely had a cultic function. In 2023, depictions of two engraved ships were found on the outer side of this enigmatic structure, resembling similar depictions of boats at Kition. In 2024, another depiction of a ship was discovered, though it remained unfinished. This year's excavation season held a particular surprise: the discovery of a small, fragmentary inscription in the Cypriot syllabary. It was found in secondary use, embedded in a wall from the Cypro-Archaic period.

kkopaniass@arch.uoa.gr

Κωνσταντίνος Κοπανιάς

Δημήτρης Πλάντζος

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Χαρτογραφώντας το Παρελθόν

Η εφαρμογή «Περίπλους» αποτελεί ένα καινοτόμο ψηφιακό εργαλείο που αναπτύχθηκε από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ, με στόχο την προώθηση της μελέτης της αρχαίας γεωγραφίας μέσω διαδραστικών χαρτών και της ανάλυσης αρχαίων κειμένων. Το συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα επικεντρώνεται στην αποδελτίωση όλων των γεωγραφικών όρων που αναφέρονται στα αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα, με στόχο τη δημιουργία ενός πλήρους γεωγραφικού λεξικού. Τα τοπωνύμια συνδέονται με γεωχωρικές ετικέτες, που ενσωματώνονται απευθείας στον χάρτη του «Περίπλου» και συνδέονται με τη Wikipedia, παρέχοντας έτσι πρόσβαση σε επιπλέον πληροφορίες. Η εφαρμογή περιλαμβάνει έναν από τους πιο λεπτομερείς διαδραστικούς ψηφιακούς χάρτες του αρχαίου κόσμου, που αποτυπώνει το αρχαίο τοπίο όπως περιγράφεται στα ελληνικά και λατινικά κείμενα έως και την Ύστερη Αρχαιότητα. Η εφαρμογή «Περίπλους» προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα της αρχαίας γεωγραφίας, καθιστώντας την πιο προσιτή τόσο στο επιστημονικό κοινό όσο και στο ευρύ κοινό, και συμβάλλει στην προώθηση της έρευνας και της εκπαίδευσης στον τομέα των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών.

Konstantinos Kopanias

Dimitris Plantzos

PERIPLUS: Mapping the Past

The "Periplus" application is an innovative digital tool developed by the Department of History and Archaeology of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA) to advance the study of ancient geography through interactive maps and the analysis of ancient texts. This research program focuses on cataloging all geographical terms mentioned in ancient Greek and Latin texts, aiming to create a comprehensive geographical lexicon. Place names are linked to geospatial tags that are directly integrated into the "Periplus" map and connected to Wikipedia, thereby providing access to additional information. The application includes one of the most detailed interactive digital maps of the ancient world, depicting the ancient landscape as described in Greek and Latin texts up to Late Antiquity. The "Periplus" application offers a complete view of ancient geography, making it more accessible to both the academic and general public, and contributes to the promotion of research and education in the field of digital humanities.

kkopanias@arch.uoa.gr

dkplantzos@arch.uoa.gr

Νότα Κούρου

Τήνος-Ξώμπουργο 2023-2024

Ένα εμπορικό, βιοτεχνικό κέντρο στα όρια του κλασικού νεκροταφείου

Η έρευνα του ΕΚΠΑ στο Ξώμπουργο της Τήνου κατά τα έτη 2023-2024 επεκτάθηκε βόρεια του νεκροταφείου στο αμέσως υψηλότερο άνδηρο που υψώνεται πίσω από το κτήριο Ζ. Στο άνδηρο αυτό που συμβατικά ονομάστηκε άνδηρο Η, αποκαλύφθηκε ένα μεγάλο μακρόστενο κτήριο, το κτήριο Η, με κάθετους διαχωριστικούς τοίχους εσωτερικά και ένα υπαίθριο χώρο στη νότια πλευρά του. Αν και η ανασκαφική έρευνα του κτηρίου Η δεν ολοκληρώθηκε, η μορφή του με τους μικρούς εσωτερικούς χώρους και τα πολλά ανοίγματα, όπως και οι κατασκευές που βρέθηκαν στον υπαίθριο χώρο μπροστά του υποδεικνύουν ότι πρόκειται για ένα συστηματικά οργανωμένο εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο που προφανώς εξυπηρετούσε τις ανάγκες του νεκροταφείου.

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει το σημαντικό αυτό εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο και τη χωροταξία του και να συζητήσει τα προβλήματα που αυτή παρουσιάζει σε σχέση με την ως τώρα γνώση μας για τον οικισμό του Ξώμπουργου και γενικότερα τις Κυκλάδες κατά τους Κλασικούς και Πρώιμους Ελληνιστικούς Χρόνους.

Nota Kourou

Tenos-Xobourgo 2023-2024

A commercial and craft center at the borders of the Classical cemetery

The excavations of the National and Kapodistrian University of Athens at Xobourgo on Tenos during the years 2023-2024 were extended north of the Classical cemetery to the immediately highest terrace that rises behind building Z. On this terrace, conventionally named terrace H, a large, long and narrow building, building H, with vertical partition walls inside and an open-air space on its southern side was revealed. Although the excavation of building H has not been completed, its form with its small interior spaces and many openings, as well as the constructions found in the open-air space in front of it, indicate that it is a systematically organized commercial and craft center that apparently served the needs of cemetery.

The aim of this paper is to present this important commercial and craft center and its layout and to discuss the problems it presents against our current knowledge of the settlement of Xobourgo and of Cycladic sites in general during the Classical and Early Hellenistic times.

nkourou@arch.uoa.gr

Η ανασκαφή στον Σιδ. Σταθμό Αγ. Διονυσίου στον Πειραιά και η καταστροφή της πόλης από τον Σύλλα

Η ανακοίνωση βασίζεται στη μελέτη των αρχαιολογικών καταλοίπων που αποκαλύφθηκαν το 2008, κατά τη διενέργεια σωστικής ανασκαφής στον Σιδ. Σταθμό Αγ. Διονυσίου, στον Πειραιά. Η θέση βρίσκεται στη χερσόνησο της Ηετιώνιας, η οποία συνιστά τη βόρεια πλευρά του στομίου του μεγάλου λιμένα. Λόγω της νευραλγικής της σημασίας η χερσόνησος είχε περιληφθεί στον Θεμιστόκλειο οχυρωματικό περίβολο και ήταν προσβάσιμη μέσω μνημειώδους πύλης, την οποία πλαισίωναν ισχυρότατοι πύργοι. Η ανασκαφή, που διενεργήθηκε αμέσως ανατολικά του περιφραγμένου αρχαιολογικού χώρου της Ηετιώνιας, οδήγησε στην αποκάλυψη τμήματος της οχυρωματικής τάφρου με μήκος 40 μ. περ. Στον πυθμένα της τάφρου αποκαλύφθηκε εκτεταμένο στρώμα καταστροφής, στο οποίο περιλαμβάνονται σωροί από λιθοπλίνθους και άλλους λαξευτούς λίθους. Το υλικό αυτό φαίνεται ότι προήλθε κυρίως από την κατεδάφιση του παρακείμενου οχυρωματικού περιβόλου, καθώς και διαφόρων οικοδομημάτων που θα υπήρχαν στην περιοχή. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν με γλαφυρό τρόπο τις μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων, ιδιαίτερα του Αππιανού, για τα σφοδρότατα πλήγματα που δέχθηκε ο Πειραιάς κατά την πολιορκία και την επακόλουθη κατάληψή του από τον Σύλλα το 86 π.Χ. Σε αντίθεση με το άστυ, όπου μετά τη νίκη τους οι ρωμαϊκές λεγεώνες επιδόθηκαν σε μαζικές σφαγές, αλλά δεν προκάλεσαν σοβαρές φθορές σε μνημεία, ο Πειραιάς υπέστη σαρωτικές υλικές καταστροφές. Στις παράπλευρες απώλειες του πολέμου περιλαμβάνεται πιθανώς και το Αφροδίσιον, ιερό που είχε ιδρύσει ο Θεμιστοκλής μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Κατά την ανασκαφή της τάφρου προέκυψαν για πρώτη φορά απτά ευρήματα που μπορούν να αποδοθούν με ασφάλεια στο αναζητούμενο από τον 19ο αιώνα ιερό.

Excavation at the Agios Dionysios railway station in Piraeus and the sack of the city by Sulla

The presentation is based on the study of archaeological remains uncovered in 2008 during a rescue excavation at the former Agios Dionysios railway station in Piraeus. The site is located on the peninsula of Eetionia, which forms the northern side of the mouth of the great harbor. Due to its strategic position, the peninsula was included in the Themistoclean fortification wall and was accessible through a monumental gate flanked by massive towers. The excavation, which took place immediately to the east of the archaeological site of Eetionia, revealed a section of the fortification ditch, approximately 40 m long. The ditch was filled with debris, including piles of ashlar blocks and other hewn stones. This material likely comes from the demolition of the adjacent fortification wall and various monumental buildings that once stood in the area. The finds from the ditch confirm the testimonies of ancient writers, particularly Appian, about the serious damages Piraeus suffered during its siege and subsequent conquest by the army of Sulla in 86 BC. In contrast to the *asty* of Athens, where the Roman legions massacred the

population but inflicted no serious damage on the monuments after their victory, Piraeus was severely ravaged. Among the monuments destroyed was probably the Aphrodision, namely the shrine dedicated to Aphrodite by Themistocles after the Greek victory at Salamis. The excavation of the ditch has yielded, for the first time, archaeological finds that can confidently be linked to this shrine, whose exact location has been sought since the 19th century.

eskroustalis@arch.uoa.gr

Εμμανουέλα Κυριακοπούλου

**“Εκφυλισμένα” σώματα ως πρωταγωνιστές ιεροτελεστικών δρωμένων
Η αναπαράσταση μίας πομπής λεπρών σε ολλανδικό χαρακτηριστικό του 17ου αιώνα**

Σε γραμμική οξυγραφία του 1608 απεικονίζεται μια ομάδα που παρελαύνει στο δρόμο ενός ολλανδικού χωριού. Η ιδιότυπη πομπή, με μορφές που φορούν φθαρμένες κάπες και καπέλα στολισμένα με φτερά και φυλλώματα, έχει σταθεί μπροστά στην πόρτα ενός σπιτιού, ζητώντας ελεημοσύνη από τους ιδιοκτήτες. Το έργο του Claes Jansz. Visscher (II) (1587 - 1652) φέρει τον τίτλο *Εορταστική πομπή λεπρών* και αναπαριστά μία σκηνή που διαδραματίζεται πιθανότατα στο τέλος του Δωδεκαημέρου των Χριστουγέννων, όταν οι ολλανδικές πόλεις επέτρεπαν στους τρόφιμους των λεπροκομείων να εισέλθουν στον αστικό χώρο και να συλλέξουν δωρεές. Στο έργο αυτό αντιπαραβάλλονται μια σειρά από αντιθετικά ζεύγη. Σε πρωτογενές επίπεδο, οι λεπροί, μια ομάδα στιγματισμένη και εξοστρακισμένη από τα όρια της κοινότητας, «εισβάλλουν» στο χώρο των υγιών μελών για μία μόνο ημέρα. Εν συνεχεία, στα ίδια τα σώματα των λεπρών ενυπάρχει ένα έντονο δίπολο, καθώς η ανθρώπινη φύση τους μοιάζει να απειλείται από μία ασθένεια που, σύμφωνα με τις απόψεις του 17ου αιώνα, εκφύλιζε όσες και όσους νοσούσαν, καταρρίπτοντας τα όρια που τους διέκριναν από τα ζώα. Παράλληλα, ωστόσο, στοιχεία της σύνθεσης μοιάζουν να συνδέουν τους λεπρούς που παρελαύνουν με λαϊκά δρώμενα για τον επικείμενο ερχομό της άνοιξης, και ως εκ τούτου τη νίκη της ζωής επί του θανάτου. Αναλύοντας τα αντιθετικά αυτά στοιχεία, η προτεινόμενη ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στη διερεύνηση του ερωτήματος: Πώς επιλέγει να παρουσιάσει τους ασθενείς ο Claes Jansz. Visscher; Ως μια ομάδα που αξίζει να υποφέρει, αφού η κατάστασή τους είναι αποτέλεσμα της αμαρτωλής συμπεριφοράς τους; Ή ως ανθρώπους που δικαιούνται τη συμπόνια και την υποστήριξη των συμπολιτών τους, και τελικά την ίαση;

Emmanouela Kyriakopoulou

**“Degenerated” bodies as the protagonists of ceremonial rituals
The representation of a leper procession in a 17th-century Dutch print**

In an etching from 1608, a group is depicted marching down the street of a Dutch village. The peculiar entourage, with figures wearing worn capes and hats adorned with feathers and foliage, has stood in front of the door of a house, collecting alms from the owners. This work by Claes Jansz. Visscher (II) (1587 - 1652) bears the title *Procession of Feasting Lepers* and depicts a scene that probably occurs at the end of the Twelve Days of Christmas when Dutch towns allowed leprosarium inmates to enter the urban space and collect donations. A series of contrasting pairs are juxtaposed in this work. On a primary level, the lepers, a group stigmatized and ostracized from the boundaries of the community, “invade” the space of the healthy members for a single day. Furthermore, a strong dichotomy inheres within the bodies of the lepers, as their human nature seems threatened by a disease that, according to 17th-century views, degenerated the patients by tearing down the boundaries that distinguished them from animals. At the same time, however, elements within the composition seem to associate the feasting lepers with folk

rituals marking the end of winter, and hence the victory of life over death. By exploring these contrasting features, the proposed paper will aim to answer the question: How had Claes Jansz. Visscher chosen to depict the diseased? As a group that deserves to suffer, since their condition is the result of their sinful behavior? Or as people worthy of the compassion and support of their fellow citizens, and ultimately of healing?

kyriaemma@arch.uoa.gr

Δημήτρης Ι. Κυρίτσης

Γλυπτά του 12ου αιώνα από τις Νέες Πάτρεις (Υπάτη) και τη γύρω περιοχή τους

Οι Νέες Πάτρεις (αρχαία Υπάτη) αποτέλεσαν σημαντικό περιφερειακό, πολιτικό και εκκλησιαστικό κέντρο της Νότιας Ελλάδας, κατά τη μέση και ιδιαίτερα την ύστερη βυζαντινή περίοδο. Ενδεικτικό της σημασίας της βυζαντινής πόλης είναι ότι στο β' μισό του 12ου αιώνα τη μητρόπολη Νέων Πατρών εποίμανε ο επιφανής λόγιος ιεράρχης Ευθύμιος Μαλάκης. Στη διάρκεια του 12ου αιώνα, η μητρόπολη ενισχύεται με την ίδρυση και προσάρτηση επισκοπών, μεγαλώνοντας με αυτό τον τρόπο τα γεωγραφικά και διοικητικά όριά της, και δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Το 1218, η πόλη εντάχθηκε στα όρια του κράτους της Ηπείρου και από το 1268, και περίπου για μισόν αιώνα, αποτέλεσε πρωτεύουσα του κρατιδίου της Μεγάλης Βλαχίας. Λόγω ιστορικών περιπετειών και καταστροφών δε σώζονται ιστάμενα μνημεία που να επιβεβαιώνουν με άμεσο τρόπο την ακμή της, ωστόσο μία εικόνα για την οικοδομική δραστηριότητα και την καλλιτεχνική ανάπτυξη, μας παρέχει το σωζόμενο υλικό αρχιτεκτονικής γλυπτικής. Στον οικισμό έχει εντοπιστεί σημαντικός αριθμός γλυπτών που ανάγονται χρονικά από τη παλαιοχριστιανική έως και την ύστερη βυζαντινή περίοδο. Από το σύνολο των γλυπτών θα παρουσιάσουμε αρχιτεκτονικά και λειτουργικά γλυπτά του 12ου αιώνα από την Υπάτη και την ευρύτερη περιοχή της, τα περισσότερα από τα οποία είναι αδημοσίευτα. Συγκεκριμένα, τμήματα επιστυλίων, θωρακίων, κοσμήτη, πεσίσκου τέμπλου, επιθήματα αμφικιονίσκων, αμφικιονίσκους, και τμήμα κιονόκρανου (Υπάτη, Μεξιάτες, Κομποτάδες), καθώς και μια φιάλη (μονή Αγάθωνος). Το υπό εξέταση υλικό μας επιτρέπει να αποκτήσουμε μια εικόνα για την αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική δραστηριότητα που έλαβε χώρα στις Νέες Πάτρεις τον 12ο αιώνα. Στη Φθιώτιδα, αλλά και στη γειτονική Λοκρίδα στη διάρκεια του 12ου αιώνα σημειώνεται ιδιαίτερη τόνωση της αρχιτεκτονικής γλυπτικής σε μοναστηριακά καθολικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα γλυπτά από το βυζαντινό ναό στα Αλεπόσπιτα, καθώς και η πρώτη φάση του μαρμαρίνου τέμπλου του Ταξιάρχη Λοκρίδας. Ανακεφαλαιώνοντας, το υπό εξέταση υλικό μπορεί να μας παρέχει πληροφορίες για την παρουσία τοπικών εργαστηρίων και την επιβεβαίωση της ύπαρξης τοπικής σχολής μαρμαράδων στη Νότια και Κεντρική Ελλάδα, που οι τεχνικές της διαφέρουν από τις παγιωμένες κωνσταντινουπολίτικες.

Dimitrios I. Kyritsis

12th century sculptures from Neai Patrai (Hypate) and its wider region

The Byzantine city of Neai Patrai (ancient Hypate) was an important regional, political, and ecclesiastical center of Southern Greece, during the middle and especially the late Byzantine period. An element that emphasizes the strengthening of the Byzantine city is that in the second half of the 12th century, the administration of the metropolis of Neai Patrai was taken over by the eminent hierarch Euthymios Malakes. In 1218, the city was incorporated into the borders of the state of Epirus and from 1268, and for about half a century, it became the capital of the state of Great Vlachia. Due to historical events and disasters, there are no surviving monuments that directly confirm the prosperity of the

city. However, an image of the building activity and artistic development is given by the surviving material of architectural sculpture. A large percentage of sculptures have been found in the settlement, dating from the early Christian to the late Byzantine period. The aim of the presentation is to study 12th century sculptures from Hypate and its wider region. The sculptures of this period allow us to see the flourishing that the city and the wider area of Neai Patrai experienced during the 12th century. During this period, its metropolis seems to be strengthened with the establishment and annexation of bishoprics, thus expanding its geographical and administrative boundaries, and creating the conditions for the development of ecclesiastical architecture. In 12th century, architectural sculpture flourished in Phthiotis and Locris, and this was due to the existence of many monasteries. To summarize, the sculptures from the area of Hypate can give us information about the presence of local workshops and confirm the existence of a sculpture School in Southern and Central Greece, which departs from the standards of Constantinople.

dkyritis@arch.uoa.gr

Μία κωμική μορφή σε ελληνιστικό χάραγμα από τον Πειραιά

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται ένα θραύσμα μελαμβαφούς αγγείου με εικονιστικό χάραγμα (γκράφιτο) γενειοφόρου άνδρα που φορά πίλο. Το θραύσμα χρονολογείται πιθανώς στον 3^ο αιώνα π.Χ. και προέρχεται από τη σωστική ανασκαφή που διενεργήθηκε στην πλατεία Δελιγιάννη, στο πλαίσιο των έργων για την επέκταση της Γραμμής 3 του ΜΕΤΡΟ στον Πειραιά. Τα χαρακτηριστικά του άνδρα, όπως έχουν αποτυπωθεί στο σχέδιο, συγκροτούν μία γκροτέσκα μορφή, σαν τις μορφές των κωμικών υποκριτών που συναντούμε στις σωζόμενες αγγειογραφίες με παραστάσεις της αρχαίας κωμωδίας και σε πήλινα ειδώλια.

Το αρχικό context του αγγείου λείπει, καθώς το θραύσμα βρέθηκε μαζί με άλλα αρχαία απορρίμματα σε ένα στρώμα επιχωμάτωσης, που σχετίζεται με την αναδιάταξη των ήδη υπάρχοντων χώρων του συγκεκριμένου οικοδομικού τετραγώνου κατά την Ελληνιστική περίοδο, ώστε να κατασκευαστεί αρχαία οικία. Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η γειτνίαση της ανασκαφής με τη θέση όπου τοποθετείται το αρχαίο θέατρο της Μουνιχίας, καθώς και με το αρχαίο θέατρο της Ζέας.

Έτσι, στην ανακοίνωση θα διερευνηθεί η εικονογραφία του χαράγματος σε συνάρτηση με τα χαρακτηριστικά του αντικειμένου που το φέρει. Θα εξετασθούν παράλληλα από άλλα χαράγματα σε κεραμική και από την εικονογραφία της αρχαίας κωμωδίας, ενώ θα διερευνηθεί και ο σκοπός της χάραξης ενός τέτοιου χαράγματος σε ένα κεραμικό αγγείο, καθώς η επιλογή του χαρακτήρα να σχεδιάσει μία θεατρική μορφή φαίνεται πως απηχεί τη δημοφιλία του δράματος και της κωμωδίας στην Αττική, και εν προκειμένω στον Πειραιά, κατά την Ελληνιστική περίοδο.

A comic figure in a Hellenistic graffito from Piraeus

This presentation examines a fragment of a black-glazed vase with a figural engraving (graffito) of a bearded man wearing a pilos. The fragment probably dates to the 3rd century BC and comes from the excavation carried out in Deligianni Square, as part of the works for the expansion of Line 3 of the Metro Line in Piraeus. The features of the man, as depicted in the drawing, form a grotesque figure, like the figures of comic actors found in surviving vase paintings depicting ancient comedy and in clay figurines.

The original context of the vase is missing, as the fragment was found along with other ancient waste in a layer of fill associated with the rearrangement of the existing spaces of this particular block during the Hellenistic period in order to construct an ancient house. However, noteworthy is the proximity of the excavation to the site where the ancient theatre of Munichia is located, as well as to the ancient theatre of Zea.

Thus, this presentation will examine the iconography of the graffito in relation to the characteristics of the object bearing it. It will be examined along with parallels from other graffiti on pottery and from the iconography of ancient comedy, while the purpose of

incising such a graffito on a ceramic vessel will also be explored, as the choice of the inscriber to draw a theatrical figure seems to reflect the popularity of drama and comedy in Attica, and in this case Piraeus, during the Hellenistic period.

daphne.koetti@gmail.com

Ανδρέας Λαδάς

«Ανδρες της πατρίδας μου μιλούν για ξυλεία που λαμβάνει ο βασιλιάς της Αιγύπτου από μένα»:

Η Κύπρος και το εμπόριο ξυλείας με την Αίγυπτο κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου

Ο κλάδος της ναυπηγικής, τόσο στο Αιγαίο όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου κατά το τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (ΥΕΧ) και τις αρχές της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου (ΠΕΣ), έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς μελέτης από πολλούς ερευνητές. Το ενδιαφέρον αυτό έχει οδηγήσει στη δημοσίευση πλήθους ερευνών, οι οποίες, κατά κύριο λόγο, επικεντρώνονται στον προσδιορισμό των τεχνικών ναυπήγησης και στη διάκριση των πλοίων σε εμπορικά και πολεμικά. Παρά τη σημασία αυτών των θεμάτων, η μελέτη της πρώτης ύλης που ήταν απαραίτητη για την κατασκευή των πλοίων, δηλαδή της ξυλείας, παραμένει συγκριτικά περιορισμένη.

Σε ορισμένες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, όπως η Αίγυπτος, η έλλειψη επαρκούς ξυλείας για την κάλυψη των ναυπηγικών αναγκών τους ήταν τέτοια με απότοκο να καθορίζει την εξωτερική πολιτική και τα δίκτυα των εμπορικών επαφών. Επιπρόσθετα, η ευρεία σύνδεση της Βύβλου με το εμπόριο κέδρου οδήγησε πολλούς μελετητές να εστιάσουν σχεδόν αποκλειστικά στη συγκεκριμένη περιοχή, παραβλέποντας τη συμβολή άλλων κέντρων στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρόλα αυτά, η Κύπρος, με τη στρατηγική γεωγραφική της θέση και τις ναυτιλιακές της δυνατότητες, διαδραμάτισε έναν ιδιαίτερα σημαντικό αλλά λιγότερο μελετημένο ρόλο στο εμπόριο ξυλείας.

Στόχος της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι να αναδείξει, βάσει των αρχαιολογικών δεδομένων και των γραπτών πηγών από την ΥΕΧ και την ΠΕΣ, τη σημασία και τον ξεχωριστό ρόλο της Κύπρου στο εμπόριο ξυλείας με την Αίγυπτο. Παράλληλα, επιχειρεί να φωτίσει πτυχές που αφορούν τις διακρατικές σχέσεις, τις εμπορικές δικτυώσεις και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, συγκεκριμένα της ξυλείας, στην ευρύτερη περιοχή, συμβάλλοντας σε μια πληρέστερη κατανόηση της ναυπήγησης πλοίων στην Ανατολική Μεσόγειο.

Andreas Ladas

**“Men of my country speak of timber that the king of Egypt receives from me”:
Cyprus and the timber trade with Egypt during the Late Bronze Age and Early Iron Age**

The field of shipbuilding in both the Aegean and the broader Mediterranean at the close of the Late Bronze Age (LBA) and the dawn of the Early Iron Age (EIA) has long captured the attention of scholars. This scholarly interest has led to a wealth of studies, most of which have been concentrated on identifying the shipbuilding techniques used at the time and distinguishing between commercial and military vessels. However, despite the importance of these issues, the study of the essential raw material for shipbuilding — timber— remains notably underexplored.

In certain regions of the Eastern Mediterranean, such as Egypt, the scarcity of timber for shipbuilding played a pivotal role in shaping both foreign policy and commercial practices. While the close association of Byblos with the cedar trade has drawn significant scholarly focus to this region, the contributions of other centers in the Eastern Mediterranean, particularly Cyprus, have not been as thoroughly examined. Cyprus, with its strategic location and extensive maritime capabilities, played an invaluable, though less studied, role in the timber trade.

This presentation aims to illuminate, drawing on both archaeological evidence and written sources from the LBA and EIA, the critical role of Cyprus in facilitating the timber trade with Egypt. Moreover, it seeks to explore broader themes of interstate relations, commercial networks, and the management of natural resources, timber in particular, within the wider region, thereby contributing to a more comprehensive understanding of shipbuilding in the Eastern Mediterranean.

andreas.ladas@hotmail.com

Βασίλειος Λαμπρινουδάκης

Ευάγγελος Καζολιάς

Σπύρος Πετρουνάκος

Αλεξάνδρα Σφυρόερα

Έρευνα στην Αρχαία Επίδαυρο, 2023-2024

Την τελευταία διετία οι ανασκαφές στην αγορά της αρχαίας πόλεως Επιδαύρου εστιάσθηκαν στο περιγραφόμενο από τον Πausανία *Τέμενος του Ασκληπιού*, αποτελούμενο από το *υπαίθριο ιερό* του θεού και της συζύγου του Ηπίωνης, τη Ρωμαϊκή *Στοά* και το ανακατασκευασμένο *Κρηναίο οικοδόμημα* του 4ου π.Χ. αιώνα.

Στο *υπαίθριο ιερό* διευκρινίστηκαν πλήρως τα όριά του μέσω τοίχων (αναλημματικών στα ανατολικά και δυτικά). Αποκαλύφθηκαν στο εσωτερικό του μέρος παλαιότερης των Αυτοκρατορικών χρόνων πλακόστρωσης, τετράγωνη πώρινη βάση – υποδοχή βάθρου αναθήματος (πιθανώς αγάλματος), και το κυριότερο εντοπίστηκε σχεδόν στο κέντρο του κτιστό φρέαρ, το οποίο τροφοδοτούσε με νερό μέσω κτιστής υπόγειας σήραγγας με οξυκόρυφη στέγαση τη δεξαμενή του *Κρηναίου οικοδομήματος* στα νότια.

Η έρευνα στη Ρωμαϊκή *Στοά* συνέβαλε, μεταξύ άλλων, στη διευκρίνιση των διαστάσεων της προς τα βορειοδυτικά. Εύλογη είναι πλέον η διατύπωση της υπόθεσης ότι εξυπηρετούσε (και) ανάγκες εγκοίμησης.

Στο *Κρηναίο οικοδόμημα* του 4ου π.Χ. αιώνα οι εργασίες εστιάσθηκαν στο επίπονο έργο της ανασκαφής των παχύτατων επιχώσεων της δεξαμενής, αποκαλύπτοντας ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες της μορφής και της λειτουργίας του. Τέλος, από τη μελέτη της στρωματογραφίας, των κινητών ευρημάτων και των λιγοστών αρχιτεκτονικών καταλοίπων διευκρινίστηκε η χρονολογία των πρόχειρων εγκαταστάσεων των μεσαιωνικών – νεότερων χρόνων, που αναπτύχθηκαν υψηλότερα στην επίχωση της δεξαμενής της Κρήνης.

Vasileios Lambrinoudakis

Evangelos Kazolias

Spyros Petrounakos

Alexandra Sfyroera

Archaeological research in ancient Epidaurus, 2023-2024

Over the last two years, excavations in the *Agora* of the ancient *polis* of Epidaurus have focused on the *Temenos of Asclepios* originally described by Pausanias. It consisted of an open-air shrine for the god and his wife Epione, the Roman *Stoa* and the reconstructed *Fountain* of the 4th century BC.

The boundaries of the open-air shrine were clearly clarified defined by means of walls (retaining walls to the east and west). Remains of a paving dating before the Imperial

period were discovered inside, as well a porolithic square pedestal for a votive base (probably of a statue). Most importantly, a built well was discovered almost in the center of this shrine. It supplied the cistern of the *Fountain* to the south with water the cistern of the *Fountain* to the south through an underground tunnel with a pointed roof.

The research in the Roman *Stoa* contributed, among other aspects, to the clarification of its actual dimensions to the northwest. It is now reasonable to assume that it (also) served the sleeping needs of the patients (*egkoimisis*).

In the 4th century BC *Fountain*, the work focused on the laborious task of excavating the thick stratified deposits of its cistern, revealing interesting details of its form and function. Finally, the combined study of the stratigraphy, the findings and the few architectural remains clarified the chronology of the rough installation of the Byzantine times, which was built developed higher in the deposits of the *Fountain's* cistern.

labrin@otenet.gr

v.kazolias@gmail.com

spetrounakos@culture.gr

asfyroera@arch.uoa.gr

Παντελεήμων Μαράκος

Η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών στα αρχαιολογικά μουσεία ως τρόπος προσέλκυσης της Γενιάς Υ (Millennials): μία μελέτη περίπτωσης

Η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών (digital storytelling) είναι ένας όρος-ομπρέλα για εμπυθιστικό και διαδραστικό περιεχόμενο που δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο και συνδυάζει την τέχνη της αφήγησης ιστοριών με ένα μείγμα ψηφιακών μέσων. Η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών, που έχει πλέον καθιερωθεί ως ένα πολυσήμαντο εργαλείο επικοινωνίας για επιχειρήσεις, οργανισμούς και ιδιώτες για να συνδεθούν εις βάθος με το κοινό-στόχο τους, βρίσκεται ολοένα και πιο πολύ στο επίκεντρο της επικοινωνιακής στρατηγικής των μουσείων που επιθυμούν να προσελκύσουν τους ψηφιακά αναθρεμμένους νέους, αρχής γενομένης με την ηλικιακή ομάδα της Γενιάς Υ. Μπορεί η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών να προσελκύσει τους Millennials στα αρχαιολογικά μουσεία; Για την αντιμετώπιση αυτού του ερευνητικού προβλήματος και στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής, δημιουργήθηκαν από τον γράφοντα τρία διαφορετικά βίντεο ψηφιακής αφήγησης για επιλεγμένα αρχαιολογικά μουσεία στην Ελλάδα (Μουσείο Ακρόπολης, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού). Αυτά τα βίντεο ψηφιακής αφήγησης ιστοριών αναδεικνύουν πτυχές των εκθεμάτων των μουσείων με άμεσο και συχνά χιουμοριστικό τρόπο, αποφεύγοντας συνειδητά τη χρήση επιστημονικής ορολογίας, η οποία δεν είναι οικεία σε μη γνώστες της αρχαιολογίας. Τη δημιουργία των ψηφιακών ιστοριών ακολούθησε ποιοτική έρευνα με ομάδες εστίασης (συνολικά δέκα ατόμων) για να τεκμηριωθούν οι απόψεις και οι προτιμήσεις της ομάδας στόχου αναφορικά με το πώς η ψηφιακή αφήγηση μπορεί να είναι χρήσιμη για τα αρχαιολογικά μουσεία. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που προέκυψαν από τις ομάδες εστίασης που οργανώθηκαν με αφορμή την παραγωγή πρωτότυπης ψηφιακής αφήγησης για το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης με τίτλο *#millenniallover*.

Panteleimon Marakos

Digital storytelling in archaeological museums to attract Generation Y (Millennials): a case study

Digital storytelling is an umbrella term for immersive and interactive content published to the web, which combines the art of telling stories with a mix of digital media. Digital storytelling, now well established as an all-around communication tool for businesses, organizations and individuals to connect in depth with their target audience, is increasingly a focus for museums to attract the digital native generations, especially Millennials. Can digital storytelling attract them to museums? To address this research question and in the context of my doctoral thesis, three different digital storytelling videos were created by the author for selected archaeological museums in Greece (Acropolis Museum, Museum of Cycladic Art, Archaeological Museum of Thessaloniki and Museum of Byzantine Culture). These digital storytelling videos highlight aspects of the museums' exhibits in a direct and often humorous manner, consciously avoiding the use of scientific terminology that is unfamiliar to those who are not experts in archaeology. The creation

of the digital stories was followed by qualitative research with focus groups (ten people in total) to document the views and preferences of the target group regarding how digital storytelling can be useful for archaeological museums. This paper will present the findings from the focus groups organized on the production of an original digital story for the Museum of Cycladic Art entitled *#millenniallover*.

pmarakos@arch.uoa.gr

Η ψυχολογία της προσωπικής πνευματικότητας και η ανίχνευση του «πνευματικού» δυναμικού των μουσείων

Η σύνδεση των μουσείων (αποθετηρίων αυθεντικών τεχνουργημάτων του ανθρώπου και δειγμάτων του φυσικού κόσμου) με τις έννοιες της δημιουργικότητας, της πνευματικότητας και της αξιοπιστίας έχει επιχειρηθεί με ποικίλες αφορμές και διαφορετικούς τρόπους. Τα μουσεία έχουν χαρακτηριστεί ναοί (της γνώσης, της τέχνης, της χαράς, της αυθεντικότητας), ζώνες επαφής και χώροι ασφαλούς σύνδεσης με τον εαυτό και τους άλλους, ιδανικά πεδία για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και την ουσιαστική κατανόηση του κόσμου. Την τελευταία δεκαπενταετία η σύνδεση των μουσείων με στόχους και διαδικασίες ανακούφισης ατόμων και ομάδων με προβλήματα ψυχικής υγείας (π.χ. αγχώδεις διαταραχές, κατάθλιψη, κ.ά.) ή/και νευρολογικές παθήσεις (π.χ. άνοια) έχει ενισχυθεί σε τέτοιο βαθμό που πλέον αποτελεί έναν ειδικό τομέα της κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής τους όσο και εθνικών συστημάτων υγείας. Η σχετική επιστημονική βιβλιογραφία εμπλουτίζεται συνεχώς.

Στον τομέα των νευροεπιστημών, ερευνητές μελετούν επί μακρῶ την επίδραση της πνευματικότητας στην διαμόρφωση του εγκεφάλου και την πιθανή λειτουργία της ως αντιδότη στην κατάθλιψη. Βρίσκοντας εξαιρετικά προκλητική και ενδιαφέρουσα την δυνατότητα ἔστω και ἔμμεσης σύνδεσης των ευρημάτων που προκύπτουν από αυτές τις ἔρευνες με την συζήτηση για την πολλαπλά ανακουφιστική επενέργεια της μουσειακής εμπειρίας σε ὅσους την εντάσσουν στην ζωή τους, σκέφτηκα ὅτι η σύνδεση των μουσείων με την ἔννοια της προσωπικής πνευματικότητας παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες για την ενίσχυση του ποιοτικού δυναμικού των μουσείων, ωστόσο χρειαζόμαστε περισσότερα ερευνητικά δεδομένα σε συνδυασμό με την διατύπωση νέων ερευνητικών ερωτημάτων.

Το 2024 είχα την ευκαιρία να περάσω τρεις μήνες στη Νέα Υόρκη ως επιστημονική υπότροφος του Οργανισμού Fulbright με ερευνητικό στόχο να μελετήσω διεπιστημονικά την ἔννοια της πνευματικότητας ὅπως προσεγγίζεται από τα πεδία της ψυχολογίας της ιερότητας, της μελέτης των θρησκειών, της ηθικής, της θεωρίας των συναισθημάτων, της θεωρίας του δέους καθώς και των νευροεπιστημών, και να την συσχετίσω με τις συνεχῶς αναπτυσσόμενες πρακτικές και ἔρευνες για την πολιτική της φροντίδας στα μουσεία. Φιλοδοξία μου ἦταν να διερευνήσω πῶς αυτές οι πολύπλοκες ἀλλά ουσιαστικές διασταυρώσεις θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν να προσεγγίσουμε εκ νέου τα μουσεία ως χώρους πνευματικότητας και ως δυναμικούς παράγοντες προσωπικής και συλλογικής ἀνάπτυξης.

Στην προφορική μου παρουσίαση, θα επιχειρήσω να εξηγήσω περισσότερο τους ἄξονες αυτής της ερευνητικής πορείας. Θα σχολιάσω, ἔτισης, ὀρισμένα βασικά παραδείγματα μουσείων που επισκέφτηκα στις ΗΠΑ, διαφορετικῶν τύπων, συλλογῶν και ιστοριῶν, προκειμένου να μελετήσω διαφορετικές εκφάνσεις, εκφράσεις και επίπεδα πνευματικότητας στο μουσειακό περιβάλλον.

Marlen Mouliou

The psychology of personal spirituality and the detection of the "spiritual" potential of museums

The connection between museums (repositories of authentic human artefacts and specimens of the natural world) and the notions of creativity, spirituality and trust has been attempted on various occasions and in different ways. Museums have been described as temples (of knowledge, art, joy, authenticity), contact zones and places of safe connection with oneself and others, ideal fields for the development of creativity and of a meaningful understanding of the world. Over the last fifteen years, the link between museums and objectives and processes for the relief of individuals and groups with mental health problems (e.g. anxiety disorders, depression, etc.) and/or neurological conditions (e.g. dementia) has been strengthened to such an extent that it is now a specific area of their social and educational policies as well as national health systems. The relevant scientific literature is constantly being enriched.

In the field of neuroscience, researchers have long studied the effect of spirituality on brain formation and its possible function as an antidote to depression. Finding it extremely challenging and intriguing to link the findings from these studies, even if only indirectly, to the discussion of the multiply alleviating effect of the museum experience on those who incorporate it into their lives, I thought that linking museums to the concept of personal spirituality presents significant potential for enhancing the qualitative potential of museums, but we need more research data in conjunction with the formulation of new research questions.

In 2024, I had the opportunity to spend three months in New York as a Fulbright scholar with the research objective to study the interdisciplinary concept of spirituality as approached from the fields of the psychology of sacredness, the study of religions, ethics, emotion theory, awe theory and neuroscience, and to relate it to the ever evolving practices and research on the politics of care in museums. My ambition was to explore how these complex but meaningful intersections might help us to re-approach museums as sites of spirituality and as dynamic agents of personal and collective development.

In my oral presentation, I will attempt to explain more about the axes of this research path. I will also comment on some key examples of museums I visited in the USA, of different types, collections and histories, in order to study different manifestations, expressions and levels of spirituality in the museum context.

mmouliou@arch.uoa.gr

Φωτεινή Μπαλλά

Ιουλία Μπούζα

Η χρήση εποπτικών μέσων για τη διδασκαλία της αρχαιολογίας στο «Αρχαιολογικόν Φροντιστήριον» του Νικόλαου Γ. Πολίτη

Η αρχαιολογία ως επιστήμη συνδέθηκε από τα πρώτα της βήματα με την εικόνα. Τα πρώτα περιηγητικά κείμενα και αργότερα τα πρώτα εκπαιδευτικά εγχειρίδια συμπεριέλαβαν σε μεγάλο βαθμό σχεδιαστικές αναπαραστάσεις μνημείων και αντικειμένων. Στο ΕΚΠΑ η παρατήρηση και ο σχολιασμός αρχαιολογικών εικόνων εντάχθηκε στο πρόγραμμα διδασκαλίας ως ξεχωριστό μάθημα ήδη το 1839 από τον πρώτο καθηγητή της αρχαιολογίας, Ludwig Ross. Έκτοτε οι καθηγητές της αρχαιολογίας χρησιμοποίησαν συστηματικά εικόνες στα μαθήματά τους. Αποκορύφωμα της διδακτικής αυτής μεθόδου υπήρξαν οι εξειδικευμένες ασκήσεις στο πλαίσιο του “Αρχαιολογικού Φροντιστηρίου” που ιδρύθηκε με σκοπό την πρακτική εξάσκηση των φοιτητών της αρχαιολογίας. Πρώτος διευθυντής του φροντιστηρίου αυτού υπήρξε ο Νικόλαος Γ. Πολίτης. Με την παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται πίνακες εικόνων που χρησιμοποίησε ο Πολίτης στο “Αρχαιολογικόν Φροντιστήριον” οι οποίοι φυλάσσονται στο Εργαστήριο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ. Πρόκειται κυρίως για ασπρόμαυρες λιθογραφίες επικολλημένες σε χάρτινες επιφάνειες με σπή ανάρτησης στο άνω άκρο τους. Οι περισσότερες από αυτές φέρουν σχεδιαστική απόδοση εικονογραφικών παραστάσεων από μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία, αγαλματικών τύπων, κατόψεων ναών, σαρκοφάγων με ανάγλυφες παραστάσεις, ειδωλίων, όψεων νομισμάτων, ταφικών στηλών αλλά και έργων της ιταλικής Αναγέννησης που διαπραγματεύονταν θέματα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Επιπλέον παρουσιάζονται αιτήματα που σώζονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ σχετικά με την παραγγελία εποπτικού υλικού για τα μαθήματα του Πολίτη.

Foteini Balla

Ioulia Bouza

The use of visual material for the teaching of archaeology in the "Archaeological Seminar" of Nikolaos G. Politis

Archaeology as a science has been linked from its very first steps with the use of images. The first travel journals and later the first archaeology textbooks largely included illustrations of monuments and objects. At the NKUA, the observation and interpretation of archaeological images was included in the teaching curriculum as a standalone subject as early as 1839 by the first professor of archaeology, Ludwig Ross. Since then, professors of archaeology have systematically used images in their courses. This teaching method reached its peak with specialised exercises practiced as part of the “Archaeological Seminar”, which was established for the practical training of archaeology students. The first director of this seminar was Nikolaos G. Politis. This presentation features illustrations used by Politis for his “Archaeological Seminar” classes, which are kept by

the Laboratory of Archaeology and Art History of the School of Philosophy of the NKUA. They mostly consist of black and white lithographs pasted on paper surfaces with a mounting hole at the top. Most bear sketches of pictorial scenes on black- and red-figure vases, statuary types, temple plans, relief sarcophagi, figurines, coins, grave stelae as well as works of the Italian Renaissance dealing with themes from ancient Greek mythology. Additionally, we present documents kept by the Historical Archive of the NKUA requesting the purchase of visual material for Politis's classes.

fbala@arch.uoa.gr

ioulbou@arch.uoa.gr

Χρύσα Μπούρμπου

Ο ρόλος των μουσείων στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης Προκλήσεις και προοπτικές

Η κλιματική κρίση –ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση των τελευταίων ετών για την ανθρωπότητα– αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας, το οποίο αφορά και στον χώρο του πολιτισμού. Από το 2010, στους ήδη αναγνωρισμένους πυλώνες για τη βιώσιμη ανάπτυξη (οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό), προστίθεται ως τέταρτος πυλώνας ο πολιτισμός. Ο όρος «αιεφορία», από την άλλη, περιλαμβάνεται από το 2022 στον νέο ορισμό του ICOM για το μουσείο, διευρύνοντας και θεσμικά το ρόλο του στην κλιματική κρίση: ενός μουσείου που προβληματίζεται πάνω σε επίκαιρα περιβαλλοντικά θέματα, δεσμεύεται να αποτελέσει πρότυπο περιβαλλοντικής βιωσιμότητας προσαρμόζοντας τις κτηριακές και λειτουργικές του ανάγκες, αλλά και έναν αξιόπιστο «χώρο-γέφυρα» ανάμεσα στην επιστήμη και την κοινότητα για την αφύπνιση της συλλογικής συνείδησης.

Η διερεύνηση της έννοιας, της εξέλιξης και της πρακτικής εφαρμογής της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στα μουσεία της Ευρώπης (τέχνης, αρχαιολογίας, εθνογραφίας, φυσικής ιστορίας, σχεδιασμού, κ.ά.), αποτελεί το αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής με θέμα «*Μουσεία και περιβαλλοντική κρίση. Επιπτώσεις και αλλαγές στο κλίμα και στα σύγχρονα μουσεία*». Γιατί το σύγχρονο μουσείο οφείλει να ανταποκριθεί σε αυτόν τον ρόλο; Γιατί, αν και οι αρνητικές επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας στο οικοσύστημα του πλανήτη καταγράφονται εδώ και δεκαετίες, τα περισσότερα μουσεία υιοθετούν σαφείς περιβαλλοντικά βιώσιμες πρακτικές μόλις τα τελευταία χρόνια; Ποιοι είναι οι μοχλοί που ενισχύουν ή αναχαιτίζουν την εφαρμογή αυτών των πρακτικών; Πώς επιδρά η ενσωμάτωση της αρχής της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στους θεσμικούς στόχους (όραμα και αποστολή), τη λειτουργία και τον προγραμματισμό ενός μουσείου; Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα πρώτα στοιχεία στα παραπάνω ερωτήματα, όπως προέκυψαν από την έρευνα των τελευταίων δύο ετών σε πρωτογενείς πηγές (συνεντεύξεις με εκπροσώπους πολιτιστικών οργανισμών, δικτύων και επιλεγμένων μουσείων που επικεντρώνουν στη βιωσιμότητα) και σε δευτερογενείς πηγές (διεθνή βιβλιογραφία, μελέτες περίπτωσης μουσείων κ.ά.).

Chryssa Bourbou

The role of museums in addressing climate crisis: Challenges and perspectives

The climate crisis –perhaps the biggest challenge faced by humanity in recent years– is a complex phenomenon of the current social reality, which also relates to the cultural sector. Since 2010, culture is added as the fourth pillar to the already acknowledged pillars of sustainable development (economic, social, and environmental). The term “sustainability”, on the other hand, is included since 2022 in the new museum definition by ICOM, expanding its institutional role to the climate crisis: a museum that reflects on

current environmental issues, commits to serving as a model of sustainability by adapting its building and operational needs, and as a trustful “bridge” between science and society for raising collective awareness.

The doctoral thesis on *“Museums and environmental crisis: Impacts and changes in the climate and current museums”* investigates the concept, evolution, and practical application of environmental sustainability in the museums of Europe (art, archaeology, ethnography, natural history, design, etc.). Why does the present-day museum have to respond to this role? Why, although the negative effects of human activity on the planet’s ecosystem have been documented for decades, most museums have adopted clear environmentally sustainable practices only in recent years? What are the drivers that enhance or inhibit the implementation of these practices? How does the integration of environmental sustainability affect the institutional goals (vision and mission), operation, and programming of a museum? In this presentation, preliminary data on the aforementioned questions will be presented, as they emerged from the research of the last two years in primary sources (interviews with representatives of cultural organizations, networks, and selected museums that focus on sustainability) and in secondary sources (international bibliography, museum case studies, etc.).

chryssab@gmail.com

Η κεφαλή Laborde και τα αετώματα του Παρθενώνα

Η λεγόμενη κεφαλή Laborde στο Μουσείο του Λούβρου αποδίδεται στα αετώματα του Παρθενώνα. Αφαιρέθηκε από τον ναό από τον γραμματέα του Μοροζίνι, Felice San Gallo, κατά τη διάρκεια της βενετικής κατοχής της Αθήνας στα 1687-88 και μεταφέρθηκε στη Βενετία. Το 1844 η κεφαλή αγοράστηκε από τον Γάλλο συλλέκτη Leon de Laborde και μεταφέρθηκε στο Παρίσι. Η ακριβής θέση της κεφαλής στα αετώματα αμφισβητείται. Υστερα από 100 χρόνια μελετών, η έρευνα τελικά δέχεται ότι η κεφαλή ανήκε σε μια καθιστή ή όρθια μορφή που ήταν στημένη στη δεξιά κερκίδα ενός των αετωμάτων, και κοιτούσε προς το κέντρο. Αν η μορφή ήταν όρθια, το ύψος της υπολογίζεται σε 2.44 μ. (με την κεφαλή να αντιστοιχεί στο 1/7 του ύψους). Με γνώμονα αυτό το ύψος, μπορούμε να τοποθετήσουμε τη μορφή στο οριζόντιο γείσο 17 ενός των αετωμάτων. Το αυλάκι που παρατηρείται στην κορυφή της κεφαλής είχε αρχικά θεωρηθεί ως ένδειξη ότι ακουμπούσε στο καταίτιο γείσο του αετώματος, σήμερα όμως πιστεύουμε ότι οφείλεται σε νεώτερη επέμβαση. Η σημερινή αποκατάσταση του δυτικού αετώματος του Παρθενώνα στο Μουσείο της Ακρόπολης αποδίδει την κεφαλή Laborde στο άγαλμα της Ιριδας, που είναι στημένο στο γείσο 17. Το άγαλμα αυτό όμως είναι σε μικρότερη κλίμακα από την κεφαλή, η οποία εμφανώς δεν συνανήκει. Αν και στέκει στο γείσο 17, η Ιρις είναι σε μικρότερη κλίμακα γιατί περιίπταται. Αντίθετα, η στιλιστική ομοιότητα της κεφαλής με το κεφάλι της Ηρας του ανατολικού αετώματος (Μουσείο Ακρόπολης 2381) μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι η κεφαλή Laborde ανήκε στην χαμένη σήμερα μορφή που έστεκε στο γείσο 17 του ανατολικού αετώματος.

The Laborde Head and the pediments of the Parthenon

The Laborde head in the Louvre is generally thought to belong to one of the pediments of the Parthenon. It was removed from the temple during the Venetian occupation of Athens in 1687-88 and taken to Venice by Felice San Gallo, Morosini's secretary. The head was eventually sold to a French collector, Leon de Laborde, in 1844 and taken to Paris. Its position in the Parthenon pediments is disputed. After over a century of scholarship, there is general consensus that the head belonged to a standing or seated female figure in the right half of one of the pediments and was turned towards the centre. If the figure was standing, its height would have been about 2.44 m (if we accept a ratio of a little over 7 times the height of the head). This would tentatively place her on geison block 17 of either pediment. The cutting on top of the head was originally thought to indicate that it touched the raking cornice but we now believe it to be due to modern intervention. A plaster cast of the head is currently restored on top of a plaster cast of Iris, placed on geison block 17 of the reconstructed west pediment of the Acropolis Museum. However, it is obvious that the head is too large for the body and therefore the attribution can be questioned. Even though placed on geison block 17, Iris is on a smaller scale because she is hovering above the pediment floor. The similarity of this head to that of Hera of the east pediment

(Acropolis Museum 2381) suggests that the Laborde head more probably belonged to (the now lost) figure that stood on geison block 17 of the east pediment.

palagia@enternet.gr

Η ανασκαφική έρευνα στην αγορά της αρχαίας Άνδρου στην Παλαιόπολη Το άνω άνδηρο

Κατά το 2023 και το 2024 συνεχίστηκαν οι εργασίες του προγράμματος της πανεπιστημιακής ανασκαφής της αγοράς της αρχαίας Άνδρου στην Παλαιόπολη. Ο ανασκαπτόμενος χώρος εκτείνεται σε δύο άνδηρα. Στο άνω σώζονται σε καλύτερη κατάσταση τα κατάλοιπα των αρχαιότερων φάσεων, καθώς οι επεμβάσεις στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους ήταν εκεί περιορισμένες. Στο κάτω άνδηρο η οικοδόμηση της παλαιοχριστιανικής βασιλικής στον 5ο αιώνα επέφερε εκτεταμένες επεμβάσεις στα προγενέστερα κτήρια. Έτσι, τα αποτελέσματα της έρευνας στο κάτω άνδηρο θα παρουσιαστούν σε άλλη ανακοίνωση.

Οι εργασίες τα τελευταία χρόνια έχουν επικεντρωθεί στο χώρο της στοάς Γ, του 2ου αιώνα π.Χ., καθώς και μπροστά στο νοτιοδυτικό άκρο της. Στο εσωτερικό της στοάς ερευνήθηκε το αρχαιότερο επίμηκες κτήριο (ΙΑ), που χρονολογείται στους κλασικούς χρόνους, στο οποίο διαπιστώθηκαν τουλάχιστον δύο οικοδομικές φάσεις. Επίσης, βεβαιώθηκε η διακοπή του διαμήκους (θυραίου) τοίχου της στοάς σε μήκος περίπου 10 μ., δημιουργώντας αντίστοιχο κενό στη σειρά των κλειστών χώρων που υπήρχαν στο πίσω μέρος της. Προκύπτουν, έτσι, νέα στοιχεία για τη χρήση της στοάς.

Τα κινητά ευρήματα, κυρίως κεραμική, έδωσαν σημαντικά στοιχεία για τη χρήση του χώρου και των κτηρίων.

The excavation research in the agora of ancient Andros at Palaeopolis The upper terrace

During the 2023 and 2024 sessions, the University of Athens excavation of the agora of ancient Andros continued in Palaeopolis. The excavated area extends over two terraces.

On the upper terrace, the remains of the earlier phases are preserved in a better condition, as interventions were more limited there during the Early Christian times (basilica). On the lower terrace, the construction of the Early Christian basilica in the 5th century led to extensive interventions in the earlier buildings. As a result, the findings of the research on the lower terrace will be presented in another announcement.

Work in recent years has focused on the area of stoa C, dated to the 2nd century BC, as well as the area in front of its southwest end. Inside the stoa, the oldest oblong building (IA), dated to Classical times, was investigated. At least two building phases were ascertained. In addition, the excavation research confirmed the interruption of the lengthwise wall of the stoa to a length of about 10 m, which created a corresponding gap in the series of the rooms that existed at the back of it. Thus, new elements emerge regarding the use of the gallery.

The movable finds, mainly ceramics, provided important information in relation to the use of the space and the buildings.

lpalaiokr@arch.uoa.gr

Γιώργος Πάλλης

Λυδία Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα

Νέα στοιχεία για την παλαιοχριστιανική βασιλική στην αγορά της αρχαίας Άνδρου (Παλαιόπολη) και για τις παλαιότερες φάσεις του χώρου

Κατά το 2023 και το 2024, συνεχίστηκε στο πλαίσιο της πανεπιστημιακής ανασκαφής της αγοράς της αρχαίας Άνδρου (σημ. Παλαιόπολη) η έρευνα της παλαιοχριστιανικής βασιλικής που ιδρύθηκε κατά το β' μισό του 5ου αι. στη θέση της ελληνιστικής στοάς ΣΤ. Οι εργασίες έφεραν στο φως νέα στοιχεία για τη μορφή και την οικοδομική ιστορία του μνημείου, καθώς και για τις παλαιότερες φάσεις του χώρου. Στην νοτιοανατολική γωνία της βασιλικής αποκαλύφθηκε πλήρως η έδρασή της επάνω στο ακέραια σωζόμενο κατάστρωμα της αρχαίας πλακόστρωτης οδού ΙΙΙ, που διέθετε αποχετευτικό αγωγό με φρεάτιο. Εντοπίστηκε επίσης πρόσκτισμα αμέσως ανατολικά της βασιλικής, μέσα στο οποίο φαίνεται ότι εντασσόταν η αιψίδα του ιερού βήματός της. Στα βόρεια της αιψίδας, βρέθηκε παχύ στρώμα κεράμων στέγης που προέρχονται μάλλον από την κεράμωση του ναού. Ανάμεσα στα κινητά ευρήματα που σχετίζονται με το κτήριο ξεχωρίζουν τμήματα θωρακίου φράγματος ενός άγνωστου ως τώρα στη βασιλική τύπου και κιονόκρανο από μικρή λειτουργική κατασκευή, του 5ου-6ου αι. Βρέθηκαν ακόμη κίονας ιωνικού ρυθμού από άγνωστη κατασκευή, και τμήμα επιγραφής και επίκρανο παραστάδας, ακέραιης διατήρησης, Ελληνιστικών χρόνων.

Georgios Pallis

Lydia Palaiokrassa-Kopitsa

New evidence for the Early Christian basilica in the Agora of ancient Andros (Palaeopolis) and the earlier phases of the site

In 2023 and 2024, excavation work was continued at the Early Christian basilica which was founded in the second half of the 5th century at the site of the Hellenistic stoa F. The work brought to light new information on the form and building history of the monument, as well as on the earlier phases of the site. In the south-east corner of the basilica, the foundation of the building was uncovered, founded upon the intact surviving surface of the ancient paved road III, which has a drainage system with a drain-sewer. An adjacent building was also found immediately to the east of the basilica, in which the apse of the sanctuary had been incorporated. To the north of the apse, a layer of roof tiles was found, probably from the church's roofing. Among the portable finds associated with the basilica, parts of a closure slab of a type hitherto unknown in the building and a capital from a small liturgical structure of the 5th-6th century, stand out. Also found were a column of Ionic style from an unknown building and a part of an inscription and a pilaster capital, preserved intact, from the Hellenistic period.

gpallis@arch.uoa.gr

lpalaiokr@arch.uoa.gr

Γιώργος Πάλλης

**Μεσοβυζαντινά αρχιτεκτονικά γλυπτά
από το λεγόμενο «Διογενείο Γυμνάσιο» των Αθηνών**

Πλήθος από διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη και άλλα spolia καταγράφηκαν και τακτοποιήθηκαν από το 2001 στον χώρο του λεγόμενου «Διογενείου Γυμνασίου» των Αθηνών, στο πλαίσιο της πανεπιστημιακής ανασκαφής του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης. Ανάμεσά τους περιλαμβάνεται ικανός αριθμός αρχιτεκτονικών, λειτουργικών και ταφικών γλυπτών βυζαντινών χρόνων, τα οποία χρονολογούνται από τον 5ο ως τον 12ο αι. Παρά την αποσπασματική κατάσταση διατήρησης των περισσοτέρων και την εύρεσή τους εκτός ανασκαφικού ή αρχιτεκτονικού συγκείμενου, συνιστούν ενδιαφέρον υλικό, προερχόμενο από την καρδιά της πόλης και αντιπροσωπευτικό των τάσεων της αθηναϊκής μαρμαρογλυπτικής της περιόδου. Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν αυτά των μεσοβυζαντινών χρόνων, στα οποία συγκαταλέγονται υπέρθυρα, τμήματα κοσμητών και θυρωμάτων, ένας ακέρατης διατήρησης πεσσίσκος τέμπλου με συμφυή κιονίσκο και μία σαρκοφάγος.

Georgios Pallis

**Middle Byzantine architectural sculptures
from the so-called "Diogenes Gymnasium" at Athens**

A large number of scattered architectural members and other spolia were recorded and arranged since 2001 in the site of the so-called "Diogeneion Gymnasium" of Athens, during the university excavation of the Department of Archaeology and History of Art. They include a considerable number of architectural, liturgical and funerary sculptures of the Byzantine period, dating from the 5th to the 12th century. Despite the fragmentary state of preservation of most of them and their discovery outside the excavation or architectural context, they constitute an interesting material, coming from the heart of the city and representative of the trends in Athenian marble sculpture of the period. The paper will present those of the Middle Byzantine period, which include lintels, parts of cornices and door frames, an intact preserved temple shaft with an integrated colonette and a sarcophagus.

gpallis@arch.uoa.gr

Κωνσταντίνος Παντζούρης

Διερευνώντας τη κλασική και ελληνοιστική ύπαιθρο της Τήνου μέσα από τη μελέτη αγροικιών στην περιοχή Βουρνή

Ως αναπόσπαστο τμήμα του σχηματισμού της αρχαίας πόλης- κράτους, η ύπαιθρος χώρα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη και την εξέλιξή της, ωστόσο παραμένει ο λιγότερο μελετημένος τομέας της. Αντικείμενο της ανακοίνωσης αυτής αποτελεί η παρουσίαση διδακτορικού προγράμματος που βρίσκεται σε εξέλιξη και αποσκοπεί στη διερεύνηση της αρχαίας χώρας της Τήνου, μέσω της μελέτης αγροτικών εγκαταστάσεων. Συγκεκριμένα, εξετάζονται τα κινητά και σταθερά ευρήματα από πρόσφατες ανασκαφές σε δύο αγροτικές εγκαταστάσεις στην περιοχή Βουρνή Τήνου, περίπου 1,5 χλμ. δυτικά του ιερού του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης στα Κιόνια και 3 χλμ. δυτικά του άστεως της αρχαίας Τήνου. Η μία αγροικία αποτελείται από κυκλικό πύργο και διάφορους οικιακούς χώρους και χρονολογείται στην κλασική περίοδο, ενώ η δεύτερη εγκατάσταση αποτελεί ένα μονόχωρο αγροτικό κτίσμα της ελληνοιστικής περιόδου. Η εξέταση των στοιχείων που προκύπτουν από την μελέτη του υλικού αυτού εμπλουτίζεται από ήδη γνωστές αρχαίες αγροτικές και αμυντικές εγκαταστάσεις στην ευρύτερη περιοχή της Βουρνής, καθώς και από επιγραφικές μαρτυρίες για τις χρήσεις γης της αρχαίας τηνιακής υπαίθρου. Καθώς η μελέτη βρίσκεται ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο, θα συζητηθούν κυρίως οι στόχοι και οι προκλήσεις της διδακτορικής διατριβής, η ερευνητική της μεθοδολογία, καθώς και ζητήματα της μελέτης του υλικού. Επιπλέον, αν και έχουν καταγραφεί αρκετοί πύργοι στο νησί, ο πύργος της κλασικής αγροικίας αποτελεί τον πρώτο ανασκαμμένο στην Τήνο και έναν από τους λίγους ανασκαμμένους πύργους στα νησιά, ανοίγοντας εκ νέου τη συζήτηση σχετικά με τα ζητήματα χρήσεων των πύργων. Έτσι, η μελέτη των αρχαίων εγκαταστάσεων από την ευρύτερη περιοχή της Βουρνής λειτουργεί ως μελέτη περίπτωσης για την εξέταση της αγροτικής οικονομίας και του δικτύου άμυνας και επικοινωνίας της χώρας της Τήνου κατά τους κλασικούς και ελληνοιστικούς χρόνους.

Constantinos Pantzouris

Investigating the Classical and Hellenistic countryside of Tenos through the study of farmhouses in the area of Vourni

As an integral part of the formation of the ancient city-state, the countryside played a crucial role in its development and evolution, yet it remains the least studied sector. The subject of this announcement is the presentation of an ongoing PhD project that aims to investigate the ancient countryside of Tenos through the study of rural sites. Specifically, it examines the mobile and fixed findings from recent excavations in two agricultural sites in the area of Bourni, Tenos, about 1.5 km west of the sanctuary of Poseidon and Amphitrite in Kionia and 3 km west of the ancient city of Tenos. One farmhouse consists of a circular tower and various domestic rooms and is dated to the Classical period, while the second installation is a one-room farm building of the Hellenistic period. The examination of the data resulting from the study of this material is enriched by already

known ancient agricultural and defensive installations in the wider area of Vourni, as well as by epigraphic evidence on the land use of the ancient Tenian countryside. As the study is still at a preliminary stage, the main topics to be discussed will be the objectives and challenges of the PhD thesis, its research methodology, as well as issues related to the study of the material. Furthermore, although several towers have been recorded on the island, the tower of the classical farmhouse is the first tower excavated on Tenos and one of the few excavated towers on the islands, reopening the debate on the issues of tower uses. Thus, the study of the ancient installations from the wider area of Vourni serves as a case study for the examination of the rural economy and the defence and communication network of the country of Tenos in classical and Hellenistic times.

kpantzouris@gmail.com

Γιάννης Παπαδάτος

Γιώργος Βαβουρανάκης

Η Πανεπιστημιακή ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα το 2023-24

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης στο Πλάσι Μαραθώνα συνεχίστηκε κατά τα έτη 2023 και 2024, με τον ίδιο διττό χαρακτήρα, εκπαιδευτικό και ερευνητικό, που είχε τα τελευταία χρόνια. Ως προς τον εκπαιδευτικό της χαρακτήρα, αποτέλεσε το πεδίο πρακτικής άσκησης συνολικά 310 φοιτητών αρχαιολογίας και 15 μεταπτυχιακών φοιτητών και υποψήφιων διδακτόρων. Από ερευνητικής άποψης, η ανασκαφή ενίσχυσε παλαιότερες ιδέες και ερμηνείες, αλλά και προσέθεσε σημαντικά νέα στοιχεία. Οι στρωματογραφικές τομές που έγιναν εντός των ορίων των μεγάλων τομών της παλαιάς ανασκαφής επιβεβαίωσαν τις περισσότερες από τις παρατηρήσεις που είχαν γίνει τις περασμένες χρονιές, ιδιαίτερα ως προς τη χρονολόγηση και το χαρακτήρα του οικισμού της Πρώιμης και της Μέσης Εποχή του Χαλκού, αποκάλυψαν όμως και ένα κτήριο της ΜΕ ΙΙ περιόδου, το πρώτο που εντοπίζεται έως τώρα. Επιπλέον, νέοι τάφοι που αποκαλύφθηκαν δείχνουν ότι το μεταγενέστερο νεκροταφείο, το οποίο έως τώρα τοποθετούσαμε στην Πρωτογεωμετρική περίοδο, ξεκινά ήδη από την Υπομυκηναϊκή περίοδο, γεγονός που έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της ιστορίας της θέσης. Τέλος, σημαντικά νέα στοιχεία προήλθαν επίσης από την ανασκαφή στο βόρειο τμήμα της έκτασης, με την αποκάλυψη κτηρίων και αποθέσεων της ύστερης κλασικής και ελληνιστικής περιόδου, τα οποία προσφέρουν νέες πληροφορίες για την ανθρώπινη δραστηριότητα στη θέση του πρώτους δύο αιώνες μετά τη μάχη του Μαραθώνα.

gpapadat@arch.uoa.gr

gvavour@arch.uoa.gr

Yiannis Papadatos

Giorgos Vavouranakis

The Departmental Excavation at Plasi, Marathon, in 2023-24

The Departmental excavation of the Sector of Archaeology and History of Art of the NKUA continued in the years 2023 and 2024. The excavation continued to have the two-fold character, as a research and educational project, which had since the very beginning. Regarding its educational character, offered to 310 undergraduate and 15 postgraduate students the opportunity to have hands-on experience of the practices and methods of excavation and archaeological site management. The scientific results of the last two years reinforced ideas and interpretation previously expressed, but added significant new evidence. The stratigraphic trenches opened inside the large old trenches, which were excavated in the 1970's, confirmed most of the observations made over the last 4 years, particularly regarding the dating and the character of the settlement of the Early and Middle Bronze Age. However, they revealed also a MH II building, the first of this period excavated so far at the site. Furthermore, new tombs excavated recently, show that the

later cemetery, which until today was considered Protogeometric, started as early as the Submycenaean period, an important contribution to our understanding of the deep history of the site. Finally, important new evidence came from investigation in the northern part of the site; the excavation of extended architectural remains and domestic deposits, dated to the late Classical and Hellenistic period, provided new information about the history of the site in the first 2 centuries after the battle of Marathon.

gpapadat@arch.uoa.gr

gvavour@arch.uoa.gr

Γιάννης Παπαδάτος

Γιώργος Τασόπουλος

Νίκος Γιάννος

Γαβριέλα Λαζούρα

**Ο μινωικός κεραμικός κλίβανος με κανάλια
Πειραματική προσέγγιση μιας τεχνολογικής καινοτομίας στο Αιγαίο της Εποχής
του Χαλκού**

Ο κλίβανος ανοδικού ρεύματος με τις διάφορες παραλλαγές του ήταν ο κυρίαρχος τύπος κεραμικού κλιβάνου στο προϊστορικό Αιγαίο, με χρήση στην ηπειρωτική Ελλάδα, το νησιωτικό Αιγαίο και την Κρήτη για πέντε χιλιετίες, από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού έως και τα μέσα του 20ού αιώνα μ.Χ., οπότε και αντικαταστάθηκε από τους ηλεκτρονικού κλιβάνους. Ωστόσο, στην Κρήτη κατά την Νεοανακτορική περίοδο (1700-1450 π.Χ.) εμφανίστηκε ένας ιδιαίτερος τύπος, ο λεγόμενος κλίβανος με κανάλια, ο οποίος συνυπήρξε με τον κλίβανο ανοδικού ρεύματος καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου. Η χρονολογική και γεωγραφική κατανομή του κλιβάνου με κανάλια είναι περιορισμένη, υποδεικνύοντας πιθανώς μια εξειδικευμένη χρήση αυτής της βραχύβιας τεχνολογικής καινοτομίας. Παρά τις ανασκαφές και τις διάφορες αναφορές σε κλιβάνους με κανάλια στη βιβλιογραφία, η κατανόησή μας για τον τρόπο κατασκευής και λειτουργίας τους παραμένει περιορισμένη. Παρομοίως, παραμένουν άγνωστα τα ενδεχόμενα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτών των κλιβάνων συγκριτικά με τους κλιβάνους ανοδικού ρεύματος, καθώς και οι παράγοντες που σχετίζονται τόσο με την εμφάνισή τους όσο και με την εγκατάλειψή τους κατά την διάρκεια της Νεοανακτορικής περιόδου. Στη παρούσα ομιλία θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα ενός πειραματικού προγράμματος αρχαιολογίας, το οποίο διεξήχθη στο Κεντρί Ιεράπετρας τον Ιούλιο του 2024 και περιλάμβανε την κατασκευή και λειτουργία ενός μινωικού κλιβάνου με κανάλια. Στόχος του πειράματος ήταν η ανασύνθεση των υλικών χαρακτηριστικών αυτής της τεχνολογικής καινοτομίας, όπως τα υλικά κατασκευής, το σχήμα, την λειτουργία του, τις θερμοκρασίες που αναπτύσσονταν και την ποσότητα της καύσιμης ύλης που απαιτούνταν. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτού του πειράματος μας επιτρέπουν να ανασυνθέσουμε και μη υλικές παραμέτρους αυτής της καινοτομίας, όπως οι κοινωνικοπολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες που οδήγησαν στην εμφάνιση και υιοθέτηση των κλιβάνων με κανάλια, καθώς και στην εγκατάλειψη τους μετά από μία σχετικά σύντομη περίοδο χρήσης.

Yiannis Papadatos

Giorgos Tasopoulos

Nikos Giannos

Gabriela Lazoura

The Minoan channel kiln

An experimental approach to a technological innovation in the Aegean Bronze Age

The most common type of pottery kiln in prehistoric Aegean was the updraft kiln with its various subtypes. It was used in the Greek mainland, the Aegean Islands and Crete, throughout prehistory, from the Early Bronze Age onwards and its use continued without any substantial changes until the middle of the 20th century CE. However, a different type of kiln appeared in Crete during the Neopalatial period (1700-1450 BCE), the so-called channel kiln, which coexisted with the updraft kiln throughout that period. The chronological and geographical distribution of this type is limited, probably suggesting a rather specialized use for this short-lived technological innovation. Despite excavations and various references to Minoan channel kilns in the literature, our understanding about how those kilns were built and operated remains limited. Similarly, it remains yet unknown the possible advantages and disadvantages of the channel kilns over the updraft kilns, and the factors related both to their appearance and abandonment within the confines of the Neopalatial period. In this paper we present the results of an experimental archaeology project, which was held at Kentri Ierapetra in July 2024, and included the construction and operation of a Minoan channel kiln. The experiment was mainly concerned with material aspects of this technological innovation, such as the materials used, the shape of the upper-structure, the function, the placement of the pots, the temperatures achieved, the type and amount of fuel. The results of this experiment, however, allow us to reconstruct non-material aspects of this innovation, such as the differences between the updraft and the channel kiln, and, consequently, the sociopolitical and economic factors that led to the introduction and adoption of the channel kilns, as well as their abandonment after a rather short period of time.

gpapadat@arch.uoa.gr

tasopoulosgeorge110@gmail.com

la_gabri_elle@yahoo.gr

mpithros123@gmail.com

Άννα Παπαδημητρίου-Γραμμένου

Περσεφόνη Γεωργίου-Γκέκα

Έλενα Καρακίτσου

Κυριακή Καλλιγά

Ο λόφος Κοτρώνι Καπανδριτίου Η σημασία του και η ταύτισή του με την αρχαία Άφιδνα

Ο λόφος Κοτρώνι Καπανδριτίου αποτελεί μια φυσικά οχυρή θέση, με βραχώδη πρανή, με εξαίρεση την ανατολική του πλευρά. Δεσπόζει στο κέντρο μιας εύφορης κοιλάδας, η οποία μέχρι σήμερα παραμένει σχεδόν αναλλοίωτη.

Το ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΚΠΑ που διενεργείται από το 2005, αρχικά ως επιφανειακή έρευνα και αργότερα ως συστηματική πανεπιστημιακή ανασκαφή, έφερε στο φως νέα σημαντικά στοιχεία. Επιβεβαίωσε ότι τα πρώτα ίχνη κατοίκησης εντοπίζονται στην κορυφή του λόφου ήδη από την προϊστορική περίοδο, ενώ μεγάλη οικιστική άνθηση διαπιστώνεται κατά την εποχή του Χαλκού. Κατά τους αρχαϊκούς χρόνους ο οικισμός γνωρίζει επίσης μεγάλη ακμή και η κορυφή του λόφου καταλαμβάνεται από ιερά και δημόσια κτίρια. Σημειώνεται ότι πριν την έναρξη των ερευνών, τα ορατά αρχαία κατάλοιπα στον λόφο ήταν ελάχιστα.

Το όνομα του οικισμού εξακολουθεί να λανθάνει επιγραφικά. Ωστόσο τα πρόσφατα δεδομένα της έρευνας στον λόφο του Κοτρωνίου ανέδειξαν την ανάγκη ταύτισής του με κάποιο γνωστό πόλισμα του αθηναϊκού άστεως. Επανέρχεται λοιπόν η άποψη των παλαιών περιηγητών και χαρτογράφων που τοποθετούν εδώ την αρχαία Άφιδνα (*Άφιδναι*, *Άφιδνα*), μια σημαντική θέση στη μακραίωνη αρχαία αθηναϊκή ιστορία.

Ποιος ήταν λοιπόν αυτός ο σπουδαίος οικισμός που αναπτύχθηκε στον λόφο Κοτρώνι; Ποια είναι τα στοιχεία που συνηγορούν ή αποτρέπουν την ταύτισή του με συγκεκριμένο όνομα; Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναπτυχθούν τα μέχρι στιγμής δεδομένα και τα επιχειρήματα σχετικά με το πιθανό όνομα του οικισμού.

Anna Papadimitriou-Grammenou

Persephone Georgiou-Gkeka

Elena Karakitsou

Kyriaki Kalliga

The hill of Kotroni, Kapandriti Its significance and its identification as the *locus* of ancient Afidna

The hill of Kotroni, in Kapandriti, comprises a site that is naturally fortified with rocky slopes, with the exception of its eastern side. It surveils the centre of a fertile valley which, to this day, remains almost unchanged.

The research programme of the National and Kapodistrian University of Athens (starting in 2005) which was initially a surface survey and later progressed as an organised university excavation, has brought to light original, significant data; it confirms that the first traces of habitation found at the top of the hill can be dated to the prehistoric period, while a great residential expansion is observed during the Bronze Age. During the Archaic period, the settlement exhibited noteworthy prosperity, and the top of the hill was occupied by shrines and public buildings. It must be noted that before the start of the research programme, the visibility of the ancient remains on the hill was minimal.

Epigraphical inscriptions demonstrating the settlement's *nomen loci* evade more complete or certain attribution. However, recent data from the works of the Kotroni hill research programme showcase its identification with some known city structures (*πόλισμα*) of the Athenian *polis*. Hence, the view of the old travelers and cartographers who locate ancient Afidna (*Ἀφίδναι*, *Ἄφιδνα* – a place of great significance in ancient Athenian history) at the Kotroni hill is revisited and revived.

What was this great settlement that developed on the Kotroni hill? Which findings advocate for, or counter, the attribution of a specific name? This contribution shall evaluate and expand on the available data and claims regarding the potential name of the ancient settlement.

agrammen@arch.uoa.gr

pgeka@arch.uoa.gr

ekarakitsou@hotmail.com

kikalliga@yahoo.gr

Βήματα του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα: Μελετώντας την εμπειρία των περιηγητών

Τα «Βήματα του Αποστόλου Παύλου», η αρχαιότερη πολιτιστική διαδρομή της χριστιανικής πίστης στην Ευρώπη, συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Συνδέουν μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους σπουδαίας ιστορικής σημασίας, προσελκύοντας χιλιάδες περιηγητές και προσκυνητές κάθε χρόνο. Παρά τη σημασία τους, η συστηματική ακαδημαϊκή έρευνα γύρω από αυτήν τη διαδρομή παραμένει περιορισμένη, αφήνοντας κενά στην κατανόηση της περιηγητικής εμπειρίας. Η παρούσα μελέτη, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής με τίτλο «Θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα. Προσλήψεις και εμπειρίες περιηγητών ακολουθώντας τα Βήματα του Αποστόλου Παύλου», επικεντρώνεται στη διερεύνηση της εμπειρίας των επισκεπτών που ακολουθούν τη διαδρομή. Η πραγματοποίηση της έρευνας κατέστη δυνατή μέσω της άμεσης επαφής με ένα ευρύ δείγμα επισκεπτών, οι οποίοι συνοδεύονταν από την ερευνήτρια στα Βήματα του Παύλου στο πλαίσιο επαγγελματικών ξεναγήσεων. Απώτερος στόχος είναι όχι μόνο η εις βάθος κατανόηση της εμπειρίας της επίσκεψης, αλλά και η διατύπωση προτάσεων για την ανάδειξη και προώθηση της διαδρομής.

Κεντρικό μέρος της έρευνας αποτέλεσε η σκιαγράφηση του προφίλ των επισκεπτών. Για τον σκοπό αυτό, κρίθηκε απαραίτητη η χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο σχεδιάστηκε με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας, καθώς και προσωπική βιωματική συμμετοχή σε σχετικά ταξίδια. Το ερωτηματολόγιο ήταν διαδικτυακό και αφορούσε τη χρονική περίοδο 2015-2021, κατά την οποία οι συμμετέχοντες επισκέφθηκαν χώρους που αποτελούν μέρος του άξονα της διαδρομής των Βημάτων του Παύλου. Τα δεδομένα, που συλλέχθηκαν από τα 187 ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν, ανέδειξαν ποικίλα ενδιαφέροντα στοιχεία για τα κίνητρα, τις προσδοκίες και την εμπειρία των επισκεπτών. Η ανάλυσή τους προσφέρει πολύτιμη γνώση για την κατανόηση των σύγχρονων προσκυνητών εν γένει και ταυτόχρονα θέτει τις βάσεις για συγκεκριμένες προτάσεις ανάδειξης της διαδρομής. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης.

Footsteps of the Apostle Paul in Greece: Studying the Experience of Travelers

The “Footsteps of the Apostle Paul” in Greece, recognized as the oldest cultural route of the Christian faith in Europe, represent a vital aspect of the country’s cultural heritage. This route connects monuments and archaeological sites of significant historical importance, attracting thousands of travelers and pilgrims annually. Despite its profound relevance, systematic academic research on this route remains limited, resulting in gaps in understanding visitors’ experiences. This study, conducted as part of the doctoral thesis entitled “Religious tourism in Greece. Impressions and experiences of the traveller following in the footsteps of Apostle Paul,” focuses on exploring the experiences of visitors

to this route. The research was facilitated through direct interaction with a broad sample of visitors who participated in guided tours along the Steps of Paul. The study's primary objective is to gain a deeper understanding of the visitors' experiences while also proposing strategies to enhance and promote the route.

A key component of the research involved profiling the visitors. To achieve this, a questionnaire was designed, informed by the theoretical framework of the study and the researcher's personal experiences from relative travels. The questionnaire, conducted online, focused on the period 2015–2021, during which participants visited locations along the “Steps of the Apostle Paul” route. The data collected uncovered various insightful aspects of visitors' motivations, expectations, and overall experiences. The analysis of these findings provides valuable insights into the nature of modern pilgrimages and simultaneously forms the basis for specific recommendations to further develop and promote the route. The results of this analysis are the focus of this presentation.

sophia.papaspyrou@gmail.com

Δημήτρης Παυλόπουλος

Δημόσια αθηναϊκά γλυπτά της Απριλιανής Δικτατορίας

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται και σχολιάζονται προτομές και ανδριάντες που έχουν ανεγερθεί στην πόλη των Αθηνών κατά την περίοδο της Απριλιανής Δικτατορίας. Πρόκειται για έργα που δημιούργησαν συγκεκριμένοι γλύπτες: ο Μιχάλης Τόμπρος (1889-1974), ο Λάζαρος Λαμέρας (1911-1998), ο Φάνης Σακελλαρίου (1911-2000), ο Νίκος Σοφιαλάκης (1914-2002), η Λουκία Γεωργαντή-Οικονομοπούλου (1919-2001). Το ιδίωμά τους είναι φωτογραφικό και υπηρετούν μόνον τη βούληση προσωπικής προβολής. Η μελέτη υποστηρίζεται από σχετικές δημοσιεύσεις του ημερήσιου και του περιοδικού Τύπου, που επίσης κρίνονται.

Dimitris Pavlopoulos

Public Athenian sculptures in April Dictatorship

Busts and statues that have been erected in the city of Athens during the period of the April Dictatorship are presented and commented on. These are works created by specific sculptors: Michalis Tombros (1889-1974), Lazaros Lameris (1911-1998), Fanis Sakellariou (1911-2000), Nikos Sofialakis (1914-2002), Loukia Georganti-Economopoulou (1919-2001). Their idiom is photographic, and they serve only the will of personal promotion. The study is supported by relevant publications of the daily and periodical press with also a critical view.

dempavl@arch.uoa.gr

Goce Pavlovski

Αποκαλύπτοντας το 'Οικοδόμημα με τα Τόξα' στους Στόβους Ένα παράδειγμα μνημειακής δημόσιας αρχιτεκτονικής στη Ρωμαϊκή Μακεδονία

Από την ανακάλυψή του, κατά τη δεκαετία του 1970, το λεγόμενο 'Οικοδόμημα με τα Τόξα' (*Building with Arches*) παραμένει μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες κατασκευές των αρχαίων Στόβων. Η κάτοψη συνίσταται από ένα μεγάλο ορθογώνιο οικοδόμημα, που ορίζεται προς δυσμάς από το *cardo* της πόλης. Το τμήμα που έχει ανασκαφεί απλώνεται σε έκταση 1.100 τετραγωνικών μέτρων και από οικοδομική άποψη, διαιρείται με σαφήνεια σε δύο ενότητες. Η πρώτη, είναι μια ευρύχωρη αίθουσα (εσωτερικές διαστάσεις 30 x 21 μ.), οι τοίχοι του οποίου αρθρώνονται με μεγάλες τοξωτές κόγχες σε δύο επίπεδα και παράθυρα στο τρίτο επίπεδο. Η δεύτερη ενότητα αποτελείται από δύο αψιδωτούς χώρους με κεντρικό διάδρομο ανάμεσά τους. Η ενδελεχής έρευνα των τελευταίων δύο ετών αποκάλυψε, στο μεγαλύτερο μέρος της, την εσωτερική διακόσμηση των αιθουσών. Τα δάπεδα και οι τοίχοι καλύπτονταν από πολύχρωμα μαρμαροθετήματα, μεγάλες πλάκες ορθομαρμάρωσης και παραστάδες στο πρώτο επίπεδο, ενώ ο όροφος ολοκληρωνόταν με διακόσμηση γεωμετρικών θεμάτων και νωπογραφίες στο κονίαμα των τοίχων.

Η απουσία συνολικής ανάλυσης των αρχιτεκτονικών καταλοίπων και των διακοσμητικών στοιχείων σε συνδυασμό με τα στρωματογραφικά δεδομένα είχε ως αποτέλεσμα την παραγνώριση αυτής της μοναδικής μνημειακής κατασκευής εντός των συμφραζομένων της δημόσιας αρχιτεκτονικής στην Ρωμαϊκή Μακεδονία. Η πρόσφατη έρευνα, ως μέρος την διδακτορικής μου διατριβής στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στοχεύει στην κάλυψη αυτού του κενού με την εξερεύνηση της οικοδομικής, της μορφολογίας και της πληθωρικής διακόσμησης του κτηρίου, με απώτατο στόχο την αποκατάσταση της αρχικής μορφής. Η πιο πάνω ανάλυση, για την οποία εκπόνησα νέα τεχνικά σχέδια και πιστές τρισδιάστατες αναπαραστάσεις, αποτελεί ένα νέο βήμα για την κατανόηση της χρήσης του οικοδομήματος και της κοινωνικής και πολιτιστικής σημασίας εντός του αστικού ιστού των Στόβων.

Η παρουσίαση αυτή αποτελεί περίληψη της πλέον πρόσφατης γνώσης μας για το Οικοδόμημα με τα Τόξα, προσφέροντας επισκόπηση των συμφραζομένων της αρχιτεκτονικής του, καθώς και της πιθανής χρήσης του.

Goce Pavlovski

Unveiling the 'Building with Arches' at Stobi A monumental example of public architecture in Roman Macedonia

Since its discovery in the 1970s, the so-called *Building with Arches* has remained one of the most intriguing structures in the archaeological record of Stobi. The plan reveals a large rectangular edifice framed by a *cardo* street on its western side. The excavated portion spans approximately 1,100 square meters and is structurally divided into two distinct units. The first is a grand hall (interior dimensions 30 x 21 m.) featuring walls

with continuous arched niches on two levels and windows in the third level, while the second unit consists of two apsidal rooms separated by a central corridor. Thorough research over the past two years has unveiled much of the interior decoration scheme. The walls and floors were adorned with polychrome *opus sectile* panels and white marble pilasters on the first level, complemented by frescoes and stucco decoration on the second. A collection of marble statues of exceptional artistic quality embellished both the hall and the apsidal rooms.

The lack of comprehensive analysis of the architectural remains, decorative elements, and stratigraphy has resulted in this unique monumental structure being overlooked in the study of public architecture in Roman Macedonia. Recent research, conducted as part of my PhD thesis at the National and Kapodistrian University of Athens, aims to address this gap by examining the architectural morphology and intricate decoration of the building to reconstruct its original appearance. This analysis, during which I created new technical drawings and authentic 3D reconstructions, represents a significant step toward understanding the building's purpose and its social and cultural significance within the urban fabric of Stobi.

This paper presents a summary of the updated knowledge on the Building with Arches, offering a contextual overview of its architectural features and exploring its potential function.

goce.pavlovski@stobi.mk

gocepav@gmail.com

Ειρήνη Πέππα Παπαϊωάννου

Λένα Λαμπρινού

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στο λεγόμενο Διογένειον Γυμνάσιον:

A. Κείμενα και ορατές μαρτυρίες

Η συγκέντρωση του αρχαιολογικού υλικού και της βιβλιογραφίας σχετικά με τις ονομασίες της περιοχής κατά τον 19ο αιώνα σε συνδυασμό με το πρόγραμμα απαλλοτριώσεων χάριν των αρχαίων υπήρξαν η αφετηρία της αρχαιολογικής έρευνας του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του ΕΚΠΑ στην Πλάκα των Αθηνών. Η σχεδίαση του αστικού χώρου της νέας πρωτεύουσας και τα πρώτα τοπογραφικά διαγράμματα διαμόρφωσαν τα όρια των αρχαιολογικών χώρων ανάμεσα στους οποίους και αυτού του λεγόμενου Διογενείου. Μερικά στοιχεία από την παλαιά ανασκαφή της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά τα έτη 1861-1863 επανεκτιμήθηκαν με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας του Τομέα μας κατά τα έτη 2001-2016. Άλλα επιβεβαιώθηκαν, άλλα συμπληρώθηκαν, κάποια αναθεωρήθηκαν.

B. Αρχιτεκτονικά μέλη από το αρχείο Διασπάρτων: Ιωνικά κιονόκρανα

Κατά τις τρεις προηγούμενες ανακοινώσεις μας το 2019, 2021 και 2023 παρουσιάστηκαν διάσπαρτα μέλη από το αρχείο της πανεπιστημιακής ανασκαφής του Διογενείου, τα οποία ταυτίστηκαν με κτήρια από την παρακείμενη Αρχαία Αγορά, αλλά και άλλα αρχιτεκτονικά μέλη, από κτήρια, τα οποία δεν έχουν ακόμα ταυτιστεί τοπογραφικά.

Η φετινή μας ανακοίνωση συνεχίζει αυτήν την έρευνα με μια άλλη κατηγορία διασπάρτων μελών, τα οποία αποτυπώθηκαν κατά τα έτη 2006-2014 και θα παρουσιαστούν με στόχο την αναζήτηση της πατρότητας των αρχικών τους κτηρίων. Θα αναλυθούν και θα συσχετιστούν σπόλια από ιωνικά κιονόκρανα, τα οποία ανήκουν σε μια ευρεία χρονολογική περίοδο από κτήρια της Αρχαίας Αγοράς.

Eirini Peppa Papaioannou

Lena Lambrinou

The university excavation at the so-called Diogeneion Gymnasium:

A. Textual and visible evidence

The collection of archival material and bibliography regarding the names of the area during the 19th century, as well as the expropriation program for the protection of the antiquities were the starting point of the archaeological research at Plaka of Athens by the Department of Archaeology and History of Art of the National and Kapodistrian University of Athens. The boundaries of the archaeological sites, including the so-called Diogeneion Gymnasium, were shaped by the design of the urban space of the new capital and the first topographic diagrams. Certain data from the 1861-1863 excavations of the Archaeological Society have been reassessed based on the conclusions of our

department's research during the years 2001-2016. Some data were confirmed, others were supplemented, whereas others were completely revised.

B. Architectural members from the Scattered Members archive: Ionic capitals

During our three previous lectures in 2019, 2021, and 2023 scattered members from the archives of the University of Athens excavation at the so-called Diogeneion were presented and identified with buildings from the adjacent Athenian Agora, as well as from buildings that have not yet been topographically located.

Our presentation this year addresses the continuation of this research on another category of scattered members documented in the period 2006-2014, which consists of Ionic capitals. Conclusions are offered concerning the identity of the original buildings in the Athenian Agora to which these capitals belonged in a broad chronological period.

eiripeppap@arch.uoa.gr

elamprinou@arch.ntua.gr

Βασίλης Πετράκης

Ξαναδιαβάζοντας λέξεις και ξανακοιτάζοντας εικόνες: τα μυκηναϊκά έπιπλα

Τα έπιπλα αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία τεχνέργων που συχνά παραγνωρίζεται στη μελέτη των πολιτισμών του παρελθόντος, συμπεριλαμβανομένου και του Αιγαίου της Εποχής του Χαλκού (3η-2η χιλιετία π.Χ.), παρά την ποικιλία των πληροφοριών (αρχαιολογικών, εικονογραφικών και κειμενικών) που διαθέτουμε για αυτά. Ειδικώς κατά τη μυκηναϊκή ανακτορική περίοδο (Υστεροελλαδική/Υστερομινωική IIIA-III B, περ. 1400-1200 π.Χ.), απολαμβάνουμε και την πολυτέλεια καλών «συνεργασιών» μεταξύ διαφόρων πηγών που φωτίζουν η μία την άλλη με πολύ ενδιαφέροντες τρόπους.

Η σύντομη αυτή ανακοίνωση στοχεύει να αναδείξει τις ερμηνευτικές δυνατότητες τέτοιων συνεργασιών μέσα από τη σύντομη επισκόπηση δύο πτυχών της ερμηνείας της διακόσμησης τέτοιων αντικειμένων κατά τη συγκεκριμένη περίοδο: (α) την (επαν)ερμηνεία του μυκηναϊκού όρου *se-re-mo-ka-ra-o-re*, που απαντά σε περιγραφές πολυτελών καθισμάτων σε πινακίδες της Γραμμικής Β γραφής από την Πύλο (σειρά **Ta**)· (β) μια νέα ερμηνεία της διακόσμησης των μυκηναϊκών υποποδίων με θέματα όπως οι κρανοφόρες κεφαλές και οι οκτώσχημες ασπίδες, η οποία υποστηρίζεται από μια σύγκρισή τους με αντίστοιχα αιγυπτιακά ευρήματα, αλλά και μπορεί να αποτελεί και αφορμή για ευρύτερες συζητήσεις για τη λειτουργία των εικονογραφικών μηνυμάτων που φέρονταν σε αντικείμενα «ενσώματα».

Vassilis Petrakis

Re-reading words and re-viewing images: Mycenaean furniture

Furniture constitute a special category of artifacts, often overlooked or summarily treated in the study of ancient material culture, including the Aegean Bronze Age (3rd and 2nd millennia BCE), despite the diverse evidence (archaeological, iconographic, textual) that is available for them. For the Mycenaean palatial period (Late Helladic/ Late Minoan IIIA-III B, c. 1400-1200 BCE) specifically, we also enjoy the luxury of particularly good 'co-operations' between different types of evidence that are able to illuminate each other in intriguing ways.

This short paper aims to highlight the interpretative potential of such 'co-operations' through the brief presentation of two recent studies related to the decoration of such artifacts during the period in question: (a) the (re-)interpretation of the Mycenaean term *se-re-mo-ka-ra-o-re*, occurring in descriptions of elaborate seats in Linear B tablets from Pylos (**Ta** series); (b) a new interpretation of the decoration of Mycenaean footstools with motifs such as helmeted heads and figure-of-eight shields, which is supported by a comparison with similar Egyptian finds, but may also initiate broader discussions about the function of iconographic messages born on such embodied artefacts.

vppetrakis@arch.uoa.gr

Λατρευτικά είδωλα σε νεοανακτορικά οικιστικά περιβάλλοντα

Σε μία κοινωνία όπως εκείνη της μινωικής Κρήτης, στη λειτουργία της οποίας όπως βεβαιώνει η ανακτορική εικονογραφία το τελετουργικό της λατρείας έπαιζε τόσο σημαντικό ρόλο, η απουσία *in corpore* τεχνέργων που να απεικονίζουν τη θεϊκή/ές μορφή/ές είναι τουλάχιστον αξιοσημείωτη. Ανάμεσα στα χιλιάδες μινωικά είδωλα που έχουν έρθει μέχρι σήμερα στο φως, σε ελάχιστα έχει αναγνωρισθεί η μορφή μιας θεότητας, είτε γυναικείας, είτε ανδρικής. Το ζήτημα γίνεται ακόμα πιο ενδιαφέρον, αν η κατάσταση αυτή συγκριθεί με εκείνη της τελευταίας περιόδου της Εποχής του Χαλκού στην Κρήτη, κατά την οποία μία τουλάχιστον γυναικεία θεότητα ενσαρκώνεται στις γνωστές θηλυκές μορφές με τα υψωμένα χέρια. Όλα τα ανασκαφικά δεδομένα υποστηρίζουν πως στις μορφές αυτές πραγματικά απονεμήθηκε λατρεία, και μάλιστα σε καλά διαμορφωμένους για τον σκοπό αυτόν χώρους, και σχεδόν πάντα εντός του οικιστικού περιβάλλοντος πυκνοκατοικημένων εγκαταστάσεων.

Η ανακοίνωση αυτή έχει ως επίκεντρο μια συζήτηση για τα είδωλα που θα μπορούσαν αντιπροσωπεύουν τη θεϊκή παρουσία και στην περίοδο των νέων ανακτόρων. Το ζήτημα αυτό γίνεται επιτακτικότερο για την περίοδο αυτή, αφού, σύμφωνα με τους μελετητές, πρόκειται για μία εποχή κατά την οποία η παλαιά υπαίθρια -και ίσως ανεικονική- λατρεία είχε σε μεγάλο βαθμό μεταφερθεί στο εσωτερικό των ίδιων των ανακτόρων.

Cult idols in neo-palatial domestic contexts

In a society like that of Minoan Crete, in the function of which, as it has been confirmed by the iconography, ceremonial ritual played such an important role, the almost total absence of artifacts found *in corpore* and representing the divine form is remarkable, at least. Taking into account the indispensable role ceremonial ritual played in the social structure of Minoan Crete, as it has been testified by the iconographic evidence, the absence of artifacts related to the representation of the divine form *in corpore* is remarkable, to say the least. Among the thousands Minoan figurines brought to light up to date, the image of a God or Goddess has been identified in very few cases. The matter becomes more interesting, when this situation is compared with that of the post-palatial period of the Bronze Age in Crete, when one at least female divinity is embodied in the well-known figures with the upraised arms. The excavation data confirm that a kind of cult was really directed to them and, in all the cases, it took place in to carefully disposed roofed areas, located in the interior of domestic, densely populated, settlements.

This paper focuses on a discussion for idols which could be considered to represent the divine presence, in the neo-palatial period as well. During this specific period, this matter proves more crucial, since we deal with a time in which the old fashioned -probably uniconic- cult had been in largely transferred into the interior of the palaces themselves.

**Σπάνια απεικόνιση της αγίας Αικατερίνης
στην Ζωοδόχο Πηγή (Πεταλούδα) της Σάμου**

Στην βορειοδυτική πλευρά της Σάμου, στην τοποθεσία "Πεταλούδα" των παρυφών του όρους «Άμπελος» ή «Καρβούνης» βρίσκεται το ναΐδριο της Ζωοδόχου Πηγής. Το μνημείο δεν έχει ερευνηθεί συστηματικά και αποτελεί ένα από τα εξεταζόμενα εικονογραφημένα σύνολα της εν εξελίξει διδακτορικής μου διατριβής. Οι σχετικές αναφορές που υπάρχουν είναι ελάχιστες και σποραδικές. Υπάγεται αρχιτεκτονικά στην απλούστερη μορφή του μονόχωρου καμαροσκέπαστου δρομικού τύπου, εσωτερικών διαστάσεων 2,80 μέτρα X 5,15 μέτρα με μέγιστο ύψος τα 3,45 μέτρα.

Ο ναός είναι κατάγραφος εσωτερικά, εκτός του δυτικού τοίχου, ο οποίος είναι επιχρισμένος πλήρως. Σώζεται ένα και μοναδικό στρώμα ζωγραφικής σε μέτρια κυρίως κατάσταση, με κατά τόπους εναποθέσεις αλάτων και ελάχιστη αιθάλη. Ο ανώνυμος ζωγράφος ακολουθεί το σύνθητες εικονογραφικό πρόγραμμα και τις τάσεις της ζωγραφικής της μεταβυζαντινής περιόδου, με σαφείς αναφορές στην επονομαζόμενη κρητική σχολή, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον 16ο αιώνα και μετά, χωρίς αξιοσημείωτες δυτικές επιρροές. Καθώς δεν σώζεται κτητορική επιγραφή, με βάση επιμέρους εικονογραφικές λεπτομέρειες, που απαντώνται σε μνημεία του τέλους του 16ου και των αρχών του 17ου αιώνα, πιθανολογείται πως η ιστορία του μνημείου έλαβε χώρα το αργότερο τον 17ο αιώνα και ενδεχομένως στο α' του μισό. Στην δυτική πλευρά του νότιου τοίχου και αμέσως πριν τον αρχάγγελο Μιχαήλ, με τον οποίο ολοκληρώνεται η ομάδα των ολόσωμων αγίων, παριστάνεται η «ΑΓ ΑΙΚ... - ΠΙΝΑ». Η αγία φορά πλήρη αυτοκρατορική περιβολή. Με το αριστερό χέρι κρατά πινάκιο με την κεφαλή της, η οποία απεικονίζεται με στέμμα και κλειστά μάτια. Ακολουθεί εικονογραφικά τον γνωστό τύπο κεφαλοφόρου αγίου, που απαντάται σε παλαιότερες παλαιολόγιες παραστάσεις του αγίου Ιωάννη του Προδρόμου μετωπικού και διαφέρει από τις ομόλογες παραστάσεις άλλων αγίων, που παριστάνονται συνήθως σε πλάγια στάση. Η μοναδική παρόμοια απεικόνιση απαντάται σε κρητική εικόνα του 17ου αιώνα της συλλογής Λάτση, όπου η αγία απεικονίζεται μέχρι το ύψος της μέσης περίπου και πλαισιώνεται με έξι σκηνές του βίου της. Όμως εκεί δεν παριστάνεται μετωπική αλλά στραμμένη σε τρία τέταρτα. Η συγκεκριμένη απεικόνιση αποτελεί ιδιαιτερότητα για την εικονογραφία της αγίας και είναι άγνωστη στην βιβλιογραφία.

**An unusual Representation of Saint Aikaterina
in the Church of Zoodochos Pigi (Petalouda) on the Island of Samos**

On the northwest side of Samos, at the location "Petalouda", on the outskirts of Mount "Ambelos" or "Karvounis", the small church of Zoodochos Pigi is located. The monument has not been systematically researched and it is part of the research of my ongoing doctoral thesis. Any relevant reports or references to this church are few and sporadic. It

belongs to the simplest architectural form of the barrel-vaulted single-nave church with internal dimensions 2.80cm x 5.15cm and a maximum height of 3.45cm.

The church is fully painted, except for the west wall, which is completely plastered. A single layer of painting is preserved in mainly moderate condition, with local salt deposits and minimal soot. The anonymous painter follows the usual iconographic program and trends of painting of the post-Byzantine period, with clear references to the so-called Cretan School, as it was formed from the 16th century onwards, without notable Western influences. As no dedicatory inscription survives, based on individual iconographic details found in monuments of the late 16th and early 17th centuries, it is probable that the painting of the monument took place no later than the 17th century and possibly in its first half.

On the west side of the south wall and immediately before the archangel Michael, with whom the group of full-length saints is completed, the painting "ST. AIK... – RINA" is depicted. The holy figure is dressed in full imperial garments. In her left hand she holds a plate with her head, which is portrayed crowned and with closed eyes. It follows iconographically the well-known type of the head-bearing saint, which is found in older Palaeologan representations of St. John the Baptist frontal and differs from similar representations of other saints, usually shown in a lateral position. The only similar depiction is found in a 17th-century Cretan icon in the Latsis Collection, where the saint is painted to waist height and framed with six scenes of her life. There, however, the saint is not depicted frontal but facing three quarters. This particular depiction is unusual to the iconography of the saint and is unknown in the bibliography so far.

denpol70@gmail.com

Νάγια Πολυχρονάκου Σγουρίτσα

Παιδικές ταφές στον Μυκηναϊκό οικισμό των Λαζάρηδων στην Αίγινα

Η προσέγγιση της παιδικής ταυτότητας και, γενικά, της θέσης των παιδιών στην Μυκηναϊκή κοινωνία γίνεται κυρίως -ή και σχεδόν αποκλειστικά- από τις ταφικές πρακτικές, από τις οποίες συγκεντρώνονται στοιχεία, που αφορούν σε παιδιά διαφόρων ηλικιών αλλά και σε ενήλικα άτομα, με αποτέλεσμα τη συλλογή ευρύτερων δεδομένων για την κοινωνική διαστρωμάτωση, την οικονομία, τις δραστηριότητες, τη ζωή γενικότερα. Για το λόγο αυτό οι παιδικές ταφές έχουν πλέον γίνει συχνό και πολυεπίπεδο θέμα έρευνας.

Τα σχετικά ευρήματα από τον Μυκηναϊκό οικισμό των Λαζάρηδων στην ανατολική Αίγινα προέρχονται τόσο από το νεκροταφείο του όσο και από *intra muros* ταφές, οι οποίες, αν και λίγες σε αριθμό, προσφέρουν υλικό για συζήτηση, προβληματισμό και υποθέσεις.

Naya Polychronakou-Sgouritsa

Child burials at the Mycenaean settlement of Lazarides on the island of Aegina

The research of the social identity of children in prehistory offers significant information not only for the childhood at those times but also for the adults and several parameters of life. For this reason, child burials have now become a frequent and multifaceted topic.

The material from the Mycenaean settlement at Lazarides on mainland eastern Aegina gives many insights related to this matter. The findings come from both its cemetery and *intra muros* burials, primary burials and secondary deposits, which, although few in number, disclose data for discussion, reflection and hypotheses.

nsgourit@arch.uoa.gr

Μισέλ Ρογκενμπούκε

Βαγγέλης Καραμανωλάκης

Σπυριδούλα Σαλταπήδα

Αντανεκλάσεις της Ιστορίας: Μια έκθεση για τη Φιλοσοφική Σχολή

Η παρουσίαση έχει ως αντικείμενο την έκθεση με τίτλο: «Φιλοσοφική Σχολή. Ένα ταξίδι στο παρελθόν... με το βλέμμα στο μέλλον», η οποία οργανώθηκε στην κεντρική είσοδο του κτηρίου, όπου φιλοξενείται η Σχολή από το 1987, στην Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου. Η έκθεση αναδεικνύει πτυχές της ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής, μέσα από ένα νοσταλγικό «ταξίδι» εικόνων, κειμένων και αντικειμένων μια άλλης εποχής. Με βάση τα τεκμήρια και το εποπτικό υλικό της έκθεσης, το «ταξίδι» ξεκινά από το μακρινό 1837 και φθάνει έως τα μέσα περίπου του 20ού αιώνα. Στόχος, η δημιουργία, στην είσοδο της Σχολής, ενός σημείου συνάντησης με το παρελθόν, πριν το ξεκίνημα κάθε νέας ημέρας.

Κατ' αρχάς, θα παρουσιαστούν οι σκέψεις που προηγήθηκαν της δημιουργίας μιας έκθεσης για την ιστορία της Φιλοσοφικής Σχολής, κυρίως όμως η αφορμή για την έναρξη του εγχειρήματος και την επιλογή της θέσης όπου οργανώθηκε. Συγκεκριμένα, θα αναλυθεί το πώς μια προσπάθεια αντιμετώπισης ζητημάτων που σχετίζονται με τη λειτουργία της Σχολής εξελίχθηκε τελικά σε μία μουσειολογική αφήγηση.

Παράλληλα με το σκεπτικό, θα εξεταστεί και η διαδικασία επιλογής των τεκμηρίων που χρησιμοποιήθηκαν, μια διαδικασία που μπορεί να χαρακτηριστεί και ως «ανασκαφή» σε χώρους της Σχολής, στις αποθήκες, τα εργαστήρια, αλλά και στα μουσεία και τα αρχεία του Πανεπιστημίου. Μέσα από τις εικόνες, τα έγγραφα και τα αντικείμενα που επιλέχθηκαν, προβάλλονται οι λειτουργίες της Σχολής και αναδεικνύονται τα εργαλεία διδασκαλίας που, αν και εξελίσσονται ραγδαία, εξυπηρετούν διαχρονικά τους ίδιους σκοπούς, ακόμη και σε δύσκολες περιόδους.

Τέλος, θα παρατεθούν οι εργασίες διαμόρφωσης του χώρου της έκθεσης, ο μουσειολογικός και γραφιστικός σχεδιασμός, η συντήρηση των αντικειμένων, τα υλικά και ο τρόπος στήριξής τους. Ειδική αναφορά θα γίνει στα πρόσωπα που συμμετείχαν, καθώς και στη συνεργασία φοιτητών και προσωπικού διαφορετικών τομέων και βαθμίδων, για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.

Michel Roggenbucke

Vangelis Karamanolakis

Spyridoula Saltapida

Reflections of History: An exhibition for the School of Philosophy

The presentation focuses on the exhibition titled "School of Philosophy. A journey into the past...looking towards the future", organized at the main entrance of the building that has housed the School since 1987 at the University Campus of Zografou. The exhibition displays aspects of the School's history through a nostalgic "journey" of images, texts, and

artefacts from a bygone era. This "journey" begins in 1837 and extends to the mid-20th century. The exhibition aims to establish a meeting point with the past at the School's entrance, offering a moment of reflection before the start of each new day.

First, the ideas that led to the creation of an exhibition on the history of the School of Philosophy will be discussed, with particular emphasis on the reasons for initiating the project and selecting its location. Specifically, it will be analysed how an effort to address issues related to the School's operation evolved into a museological narrative.

The process of selecting materials for the exhibition will also be described, likened to an "excavation" of the School's premises, storage areas, laboratories, museums, and the University's archives. The chosen images, documents, and artefacts reflect the School's functions and highlight the teaching tools that, while rapidly evolving, have consistently served the same purposes, even during challenging periods.

Finally, the presentation will detail the work involved in configuring the exhibition space, including museological and graphic design, artefact conservation, materials used, and the methods of display. Special attention will be given to the individuals involved, emphasizing the collaboration between students and staff from various disciplines and ranks to achieve a common goal.

mrogenbucke@arch.uoa.gr

karamanolaki@arch.uoa.gr

sht0500120@uoa.gr

Stefano Ruzza

**Μυκηναίοι στη ΒΔ Βοιωτία
Εξετάζοντας τοπικά στοιχεία στην Υστεροελλαδική ΙΙΒ περίοδο από την λεκάνη
της Κωπαΐδας**

Ο όρος «Μυκηναϊκός» είναι μια χρηστική ετικέτα των σύγχρονων ερευνητών, η οποία περιγράφει τον υλικό πολιτισμό που αναπτύχθηκε στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού σε περιοχές του Αιγαίου. Η Υστεροελλαδική (ΥΕ) ΙΙΒ περίοδος (περ. 13^{ος} αι. π.Χ.) αντιστοιχεί στην κορύφωση της μυκηναϊκής ανακτορικής περιόδου, ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο ευρεία ομοιομορφία μπορεί να παρατηρηθεί στην κεντρική και νότια ηπειρωτική Ελλάδα. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτή την περίοδο, υπήρξαν κοινωνικές, οικονομικές, οργανωτικές και πολιτικές διαφορές μεταξύ διαφόρων περιοχών του μυκηναϊκού κόσμου. Από αυτή την άποψη, η περιοχή της λεκάνης της Κωπαΐδας παρουσιάζει, από πολλές απόψεις, μια ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης για την εξέταση τέτοιων διαφοροποιήσεων. Η ανακοίνωση στοχεύει να επανεξετάσει τις αρχαιολογικές ενδείξεις από την περιοχή και να συζητήσει τη σημασία τους για τους κατοίκους της λεκάνης κατά την περίοδο αυτή.

Stefano Ruzza

**The Mycenaean of NW Boeotia
Addressing Regionalism during Late Helladic IIB around the Copais Basin.**

The term "Mycenaean" is a useful label coined by modern scholars to describe an archaeological culture that flourished in the Late Bronze Age in certain regions of the Aegean. Late Helladic (LH) IIB (circa 13th century BC) corresponds to the peak of the Mycenaean palatial period, a time span during which widespread uniformity can be observed across the central and southern Greek mainland. However, even during this period, there were cultural, social, economic, organisational, and political differences between various regions of the Mycenaean world. From this perspective, when regionalism is considered, the Copais Basin in northwest Boeotia presents an interesting case study from several points of view. This paper aims to reassess all the archaeological evidence recovered from the region and discuss their implications for the inhabitants of the basin during this period.

stefanoruzza2288@gmail.com

**Η αρχαιολογία της πειρατείας
Απολογισμός του προγράμματος Α.Π.Πειρ.Α. και προοπτικές της έρευνας**

Το ερευνητικό πρόγραμμα Α.Π.Πειρ.Α. επιχείρησε τη διερεύνηση των δυνατοτήτων μιας διαχρονικής προσέγγισης της αρχαιολογία της πειρατείας εξετάζοντας μια ευρεία περιοχή (τις ελληνικές θάλασσες) κατά τη διάρκεια ενός πολύ μεγάλου χρονικού διαστήματος (από την Τελική Νεολιθική περίοδο έως τους ρωμαϊκούς χρόνους). Το Α.Π.Πειρ.Α. πραγματοποιήθηκε από τον Ιανουάριο 2021 έως τον Ιούνιο 2024 με χρηματοδότηση από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ., φορέα υποδοχής το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Ε.Κ.Π.Α. και συνεργαζόμενο φορέα το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Τα ερευνητικά αποτελέσματα του προγράμματος υπήρξαν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, αφού κατέδειξαν ότι, παρά τον αυξημένο βαθμό δυσκολίας, η αρχαιολογική προσέγγιση της πειρατείας είναι εφικτή. Χάρη στη μελέτη που πραγματοποιήθηκε είναι πλέον πολύ καλύτερα κατανοητή η πειρατεία, ένα ενδημικό –στην περίπτωση του ελλαδικού χώρου– και εξαιρετικά δυναμικό φαινόμενο, με ποικίλες επιδράσεις σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αυτή η καλύτερη κατανόηση του φαινομένου συνεισφέρει πολύτιμες πληροφορίες τόσο για την αρχαιολογική όσο και για την ιστορική έρευνα. Επιπλέον, αναγνωρίστηκαν αρχαιολογικές θέσεις και ευρήματα που πιθανότατα συνδέονταν με την πειρατεία αλλά έως σήμερα ερμηνεύονταν με διαφορετικό τρόπο. Αναμφίβολα, όμως, τη σπουδαιότερη συμβολή του Α.Π.Πειρ.Α. αποτελεί η ανάδειξη δύο σημαντικών στοιχείων: (1) Παρά τις αναμφίβολα σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά περίοδο και ανά περιοχή, η πειρατεία παρουσιάζει ορισμένα διαχρονικά χαρακτηριστικά τα οποία αφορούν τόσο τον τρόπο δράσης των πειρατών όσο και την ιδεολογία και τις αντιλήψεις για το συγκεκριμένο φαινόμενο. (2) Η πειρατική δραστηριότητα μπορεί να έχει ισχυρό αρχαιολογικό αποτύπωμα, αν και η αναγνώριση αυτού του αποτυπώματος προϋποθέτει καινοτόμες προσεγγίσεις. Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά η μεθοδολογία, τα ερευνητικά αποτελέσματα και οι δράσεις διάχυσης του Α.Π.Πειρ.Α. και συζητούνται οι αδυναμίες και οι προοπτικές της αρχαιολογίας της πειρατείας.

**The archaeology of piracy
Review of the A.P.Pir.A. project and research perspectives**

The A.P.Pir.A. research project attempted to explore the possibilities of a diachronic approach to the archaeology of piracy by examining a wide geographic unit (the Greek seas) over an extended period of time (from the Final Neolithic period to Roman times). A.P.Pir.A. was conducted from January 2021 to June 2024 with funding from the H.F.R.I., the host institution being the Department of History and Archaeology of the N.K.U.A. and the Museum of Cycladic Art as a collaborating institution. The research results of this project were very encouraging, as they demonstrated that, despite the significant degree of difficulty, an archaeological approach to the phenomenon of piracy is feasible. The

systematic study of piracy contributed to the in-depth understanding of an endemic – in the case of Greece – and extremely dynamic phenomenon, with multiple influences on many fields of human activity, contributing valuably information to archaeological and historical research. Furthermore, the project's research led to the identification of archaeological sites and finds that were probably linked to piracy but until now have been interpreted differently. The most important contribution of the A.P.Pir.A. project, however, is the revelation of two important facts: (1) Despite differences per period and per region, diachronic features to piracy present themselves, not only with respect to a piratical modus operandi and locations where pirate activity occurred but also with respect to the wider cultural consciousness of piracy as phenomenon. (2) Pirate activity does, in fact, generate a strong archaeological signature, although the detection of this signature requires significantly innovative approaches. This paper summarizes the methodology, research results and dissemination activities of the A.P.Pir.A. project and discusses the weaknesses and perspectives of the archaeology of piracy.

vangelis.samaras@gmail.com

**Ανατολική Ελληνική κεραμική από τη Νάξο
Αποτίμηση του δημοσιευμένου υλικού**

Η μελέτη της κεραμικής της Ανατολικής Ελλάδας, ένα σύνθετο και πολύπλευρο πεδίο έρευνας, ήταν μέχρι πρόσφατα εστιασμένη στην κεραμική από το Ανατολικό Αιγαίο, αφήνοντας σε μεγάλο βαθμό κατά μέρος τα εισαγμένα σε άλλες περιοχές της Ελλάδας Ανατολικά Ελληνικά αγγεία ή τις τοπικές μιμήσεις τους. Ωστόσο, η εκτεταμένη έρευνα πεδίου τα τελευταία χρόνια και η αρχαιομετρική έρευνα αύξησαν τις γνώσεις μας και οδήγησαν σε δημοσιεύσεις Ανατολικής Ελληνικής κεραμικής και των απομιμήσεών της από διάφορες περιοχές του ελληνικού κόσμου, συμπεριλαμβανομένων των Κυκλάδων.

Στο πλαίσιο αυτής της ανάπτυξης των μελετών αγγείων της Ανατολικής Ελλάδας, η παρούσα εργασία επιχειρεί μια σύντομη συζήτηση του σχετικού υλικού που αποκαλύφθηκε στην ανασκαφή των Υρίων στη Νάξο, ή σε παλαιότερες ανασκαφές στο νησί και αποθηκευμένο στο τοπικό μουσείο. Η κεραμική που συζητείται βασίζεται στο δημοσιευμένο υλικό, σε μια προσπάθεια να αντισταθμιστούν οι ελλείψεις που εξακολουθούν να υπάρχουν στην παρουσίαση των πρόσφατων ανασκαφικών αποτελεσμάτων. Η παρατήρηση της τυπολογικής και τεχνοτροπικής εξέλιξης των αγγείων στηρίζεται στα τρέχοντα συστήματα ταξινόμησης, ενώ η σχετική χρονολόγηση συνάγεται κατά κανόνα από τα συνευρήματα και την παρατήρηση της τεχνοτροπίας. Στο βαθμό που είναι δυνατόν, γίνεται προσπάθεια να αξιολογηθεί η αυξανόμενη δημοτικότητα των Ιωνικών προϊόντων στο Αιγαίο από το πρώτο μισό του 7ου αιώνα π.Χ. κ. και να κατανοηθεί το έντονο ενδιαφέρον των Ναξίων για εξωτικά σχήματα και διακοσμητικά μοτίβα.

East Greek pottery from Naxos: Evaluation of the published material

The study of East Greek pottery, a complicated and multifaceted field of research, focused until recently in ceramics of the East Aegean, leaving largely aside East Greek vases imported in other Greek regions or imitated by local craftsmen. However, the extended field research in recent years and the archaeometric investigation of ceramic products increased our knowledge and called for publications of East Aegean- and East Aegean style- pottery from various areas of the Greek world, including some of the Cyclades.

In line with the expansion of East Greek pottery studies, the present paper attempts a brief discussion of relevant material uncovered in the Hyria excavation on Naxos, or in earlier diggings conducted on the island and stored in the local museum. The pottery presented has been compiled on the basis of published material, in an effort to compensate for the deficiencies that still exist in the publication of recent excavation results. The observation of the typological and stylistic development of the ceramics discussed here is based on current classification systems, while the relative chronology has been worked out by way of archaeological context. Whenever possible, attempt is

made to evaluate the increasing popularity of Ionian products in the Aegean since the first half of 7th century B.C. and understand the keen interest of the Naxians for exotic shapes and decorative patterns.

esiman@arch.uoa.gr

esimantoni@gmail.com

Γεράσιμος Τρασάνης

Οχυρωμένες θέσεις και ορεινό τοπίο στα Γρεβενά Ερευνητική μεθοδολογία και προκαταρκτικά αποτελέσματα

Οι οχυρωμένες θέσεις δεν λαμβάνουν συχνά την απαιτούμενη ερευνητική προσοχή, ιδιαίτερα εκείνες που εντοπίζονται σε περιοχές αγροτικού χαρακτήρα και περισσότερο σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές εκτός του γνωστού και καλά μελετημένου αρχαίου ελληνικού κόσμου, όπως αυτές της περιφερειακής ενότητας Γρεβενών. Η διενεργούμενη διδακτορική διατριβή εξετάζει τις οχυρωμένες θέσεις των Γρεβενών, μιας περιοχής που ιστορικά εντασσόταν στην ευρύτερη Άνω Μακεδονία κατά την αρχαιότητα και αποτελούσε κομβικό πέρασμα μεταξύ Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας.

Κατά τη διάρκεια της εν εξελίξει έρευνας πεδίου, έχουν πραγματοποιηθεί αυτοψίες σε περισσότερες από 20 φυσικά και/ή τεχνητά οχυρωμένες θέσεις, με τη συλλογή δεδομένων να πραγματοποιείται μέσω παραδοσιακών μεθόδων καταγραφής καθώς και με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, όπως τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS) και τα Συστήματα μη Επανδρωμένων αεροσκαφών (drone). Τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της συνδυαστικής και συγκριτικής ανάλυσης υποδεικνύουν δραστηριότητα κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, ενώ υπάρχουν ενδείξεις προγενέστερης, μεταγενέστερης ή και συνεχούς δραστηριότητας. Ο τρόπος και τα υλικά δόμησης, οι διαστάσεις και η επιλογή θέσης φαίνεται να αποτελούν τοπικά χαρακτηριστικά, όμοια με αυτά των γειτονικών περιοχών της Άνω Μακεδονίας, διαφοροποιούμενα από τις μεγάλες και πολύπλοκες κατασκευές της Κάτω Μακεδονίας ή της Νότιας Ελλάδας.

Η μελέτη στοχεύει να αναδείξει τον χαρακτήρα και τη λειτουργία των οχυρωμένων θέσεων ως απόρροια του φυσικού και ανθρωπογενούς τοπίου, να ερμηνεύσει τη χωρική τους διασπορά και τη μεταξύ τους σχέση και να αναδείξει τον ρόλο τους στη διαμόρφωση των τοπικών και υπερτοπικών δυναμικών στο πλαίσιο του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού τοπίου. Τέλος, ευελπιστεί να κατανοήσει πώς όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν την ορεινή ταυτότητα των τοπικών πληθυσμών.

Gerasimos Trasanis

Fortified sites and mountainous landscape in Grevena Research methodology and preliminary results

Fortified sites often do not receive the necessary research attention, especially those located in rural areas and more specifically in mountainous and semi-mountainous regions outside of the well-known and thoroughly studied ancient Greek world, such as those in the regional unit of Grevena. The ongoing doctoral thesis examines the fortified sites of Grevena, an area that historically belonged to the broader Upper Macedonia region during antiquity and served as a key passage between Epirus, Thessaly, and Macedonia.

As part of the ongoing field survey, over 20 naturally and manmade fortified sites have been identified and revisited. Data collection has utilized both traditional recording methods and modern technologies, such as Geographic Information Systems (GIS) and Unmanned Aerial Systems (drones). Preliminary results from the combined and comparative analysis suggest activity during the Hellenistic and Roman periods, with indications of earlier, later, or even continuous occupation. The building techniques and materials, dimensions and site selection appear to reflect local characteristics, similar to those found in neighboring Upper Macedonian regions, and stand in contrast to the larger, more complex constructions in Lower Macedonia and southern Greece.

This study aims to illustrate the character and function of these fortified sites, shaped by both the natural and manmade landscape. It seeks to interpret their spatial distribution and relationships, shedding light on their role in the local and supra-local dynamics within the social, political, and economic context of the time. Ultimately, the research hopes to deepen our understanding of how these factors contributed to the creation of the mountainous identity of the local populations.

gtrasanis@gmail.com

Λίνα Τσατσαρώνη

Χρύσανθος Κανελλόπουλος

Μανόλης Πετράκης

Ο αρχαϊκός ναός της Αρτέμις στη Βραυρώνα: νέα δεδομένα και χρονολόγηση

Το ιερό της Βραυρωνίας Αρτέμιδος στην ανατολική ακτή της Αττικής αποτελούσε έναν από τους σημαντικότερους λατρευτικούς χώρους της Αττικής από τους γεωμετρικούς έως και τους πρώιμους ελληνοιστικούς χρόνους, όπως προκύπτει από τις γραπτές πηγές, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, την ποσότητα αλλά και την ποιότητα των ευρημάτων. Πυρήνας του ιερού ήταν ο πώρινος ναός της Αρτέμιδος, κατασκευασμένος σε περίοπτη θέση στο ΝΔ μέρος του ιερού, ο οποίος σήμερα διατηρείται στη στάθμη της θεμελίωσης.

Παρά τη σημασία του ιερού και το πλήθος των μελετών, που σχετίζονται κυρίως με τα αναθήματα, τις λατρευτικές πρακτικές και τις σχετικές μαρτυρίες των πηγών, η αρχιτεκτονική του ναού παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητη. Πέρα από τα ελάχιστα αρχιτεκτονικά μέλη που είχαν αποδοθεί στον δωρικό ναό από προγενέστερες μελέτες, πλήθος ανεξερεύνητων πώρινων μελών εντοπίστηκαν είτε διάσπαρτα στον αρχαιολογικό χώρο, είτε εντοιχισμένα σε δεύτερη χρήση σε μεταγενέστερες κατασκευές εντός του ιερού. Πρόκειται για σπονδύλους κιόνων και ένα κιονόκρανο, επιστύλια, τρίγλυφα, γεισοπλίνθους, καθώς και άλλα μέλη θριγκού με αρχαϊκά χαρακτηριστικά. Η συνδυαστική μελέτη των διάσπαρτων αρχιτεκτονικών μελών και της κάτοψης της θεμελίωσης επιτρέπει την ανασύνθεση ενός σπάνιου αρχιτεκτονικού συνόλου που μπορεί να χρονολογηθεί με ασφαλή κριτήρια πριν τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. Η μελέτη του συνόλου αυτού αποτελεί σημαντική συμβολή στη γνώση της αρχαϊκής ναοδομίας, που στην ευρύτερη περιοχή έχει να επιδείξει δύο μόλις παραδείγματα, ένα από την Ακρόπολη και ένα από την Αίγινα.

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται συνοπτικά η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα του πρώτου έτους του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη των Διάσπαρτων Αρχιτεκτονικών Μελών του Αρχαϊκού Ναού της Αρτέμιδος στη Βραυρώνα». Έμφαση θα δοθεί στην παρουσίαση των τεκμηρίων για τη νέα χρονολόγηση του ναού σε εποχή πρωιμότερη από αυτή που έχει σήμερα καθιερωθεί στη βιβλιογραφία, ανάγοντας τον ναό της Αρτέμιδος στην εποχή του τυράννου Πεισίστρατου.

Lina Tsatsaroni

Chrysanthos Kanellopoulos

Manolis Petrakis

The archaic temple of Artemis at Brauron: new evidence and chronology

The sanctuary of Artemis at Brauron, located on the eastern coast of Attica, was among the most significant cult places in the region from the Geometric to the early Hellenistic period. Its significance is attested by written sources, architectural remains, and the quantity and quality of the finds. The core of the sanctuary was the Archaic temple of

Artemis, situated in a prominent position in the southwestern part of the site, which today is preserved only at foundation level.

Despite the sanctuary's significance and the numerous studies focusing on offerings, cult practices, and its connection to literary sources, the architecture of the temple remains largely unexplored. In addition to the few architectural members attributed to the Doric temple in previous studies, several unexplored Archaic architectural members were identified. These, found scattered across the archaeological site or reused in later structures within the sanctuary, include column drums, a column capital, architraves, triglyphs, geison blocks, and other parts with Archaic features. The combined analysis of the scattered architectural elements and the foundation ground-plan results in the reconstruction of a rare architectural ensemble, dated securely before the mid-6th century BCE. Its study adds considerably to our understanding of archaic temple architecture, of which there are only two known examples in the wider region—one from Aegina and one from the Acropolis.

This paper summarizes the methodology and results of the first year of the research project, "Study of the Scattered Architectural Fragments of the Archaic Temple of Artemis at Brauron." Special emphasis will be placed on the presentation of the evidence for a revised dating of the temple at an earlier time than what is currently established by the scholarship, placing the construction of the temple of Artemis during the time of the tyrant Peisistratos.

lina.tsa@hotmail.com

chrys_kane@hotmail.gr

petrakisman@gmail.com

Ελευσίς Ιερωτάτη: Έρωσ και Θάνατος στα Μυστήρια

Παράλληλα με την συνεκτίμηση και ερμηνεία ανασκαφικών δεδομένων και γραπτών μαρτυριών αναφορικά με την φύση, γένεση, εξέλιξη, διάρθρωση, χωροχρονική εκδίπλωση, συμβολική και καλλιτεχνική έκφραση των Ελευσινίων Μυστηρίων, ποικίλες οντολογικές και επιστημολογικές προσεγγίσεις σε ιδεολογικές και τελεστικές όψεις συνδεδεμένες με την μυθιστορία τους έχουν συμβάλει στην αρτιότερη γνώση μας γι' αυτά. Παρά τις όποιες αποκλίσεις ή διαφωνίες, πηγές και μελέτες στο σύνολό τους συγκλίνουν στην θεώρηση ότι επρόκειτο για μια βαθιά πνευματική, μεταμορφωτική διαδικασία εσωτερικής παιδείας μέσω σταδιακής και βαθμιαία κλιμακούμενης αλληλουχίας ιεροπραξιών· μέθεξη ουσιαστικά υπαρξιακή με πρωταίτιο τον έρωτα για την ζωή, στην οποία μνημένοι και μουόμενοι γίνονταν κοινωνοί σε μια άκρως επιδραστική μαθητεία ανά τακτούς κύκλους μυστηριακής διαπαιδαγώγησης, συγκλονιστική υπερβατική βίωση ισοδύναμη με εθελούσιο συμβολικό θάνατο και επαναγέννηση. Αναδιφώντας τα ελευσινιακά τεκταινόμενα στο μέτρο και επίπεδο που μας αποκαλύπτονται, έρωσ και θάνατος προβάλλουν ως αλληλένδετοι αρχετυπικοί οικουμενικοί νόμοι, συμπληρωματικοί και αντίρροποι, που διέπουν την ελευσινιακή κοσμοαντίληψη και ιεουργία σε όλο το φάσμα της. Από το αρχέγονο θείο δράμα του μύθου έως το τελετουργικό ταξίδι των μυστών και την τελική εκπύρωση του νου και της καρδιάς εντός του Τελεστηρίου, αυτοί θέτουν τα σημεία στίξης και μετάβασης σε κάθε δράση και καμπή, ένταση ή καταλλαγή, κομβικές δυνάμεις και τροπές, φανερές ή αθέατες, όπως αυτά μετασταθμεύουν από την σφαίρα του θρύλου και την συμβολική αναπαράσταση στην διεξαγωγή των τελεσμάτων, στα διάφορα τοπόσημα, ή στο μνημειακό αποτύπωμά τους. Σκοπός της τρέχουσας μεταδιδακτορικής έρευνας, βάσει των συναφών αρχαιολογικών και φιλολογικών στοιχείων, είναι η διερεύνηση του έρωτος και του θανάτου ως πυλώνων-φορέων της μυστηριακής αιτιότητας και η ανάδειξη του πολυδιάστατου ρόλου τους ως συμβολικών-τελετουργικών εφελτηρίων που συνθέτουν το σχήμα που καλείται να επιτροπεύσει την μυστηριακή πορεία του ανθρώπου προς την φώτιση.

Eleusis Sacrosancta: Eros and Thanatos in the Mysteries

In parallel with the consideration and interpretation of excavation data and written testimonies concerning the nature, genesis, evolution, structure, spatio-temporal unfolding, symbolic and artistic expression of the Eleusinian Mysteries, various ontological and epistemological approaches on ideological and executional aspects linked to their mythistory have contributed to our better knowledge of them. Despite any discrepancies or divergence, all sources and studies agree that they constituted a deeply spiritual, transformative process of esoteric education via a progressive, gradually escalating sequence of ceremonial acts; an essentially existential interplay driven by the love for live, in which initiates became communicants of a highly influential apprenticeship in regular cycles of mystical education, a sensational transcendental

experience equivalent to voluntary symbolic death and regeneration. Delving into the Eleusinian intrigues to the extent and level they are revealed to us, love and death emerge as interrelated archetypal ecumenical laws, complementary and contradictory to each other, which condition the Eleusinian worldview and rite in its entire spectrum. From the primeval divine drama of the myth to the ritual journey of the *mystae* and the final conflagration of mind and heart within the Telesterion, these two set the points of punctuation and transition in every action and turning-point, tension or ease, in critical forces and ways, obvious or invisible, as they are transmuted from the sphere of legend and symbolic representation to ritual activity, different landmarks, or their monumental imprint. The aim of the current postdoctoral research, based on the relevant archaeological and philological evidence, is to investigate love and death as gateways-vehicles of mysteric causality and to highlight their multidimensional role as symbolic-ritualistic springboards which compose the scheme meant to supervise the mysterious itinerary of man towards enlightenment.

ioannis.filaretos@arch.uoa.gr

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΜΕ ΕΠΙΤΟΙΧΙΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

POSTER PARTICIPATIONS

Ελένη Γκίκα

Γιώργος Βαβουρανάκης

Η μετάβαση από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου μέσα από τα αρχιτεκτονικά θραύσματα στη Βορειοανατολική Κορινθία

Ο περιορισμένος αριθμός εκτεταμένων ανασκαφικών προγραμμάτων ή των εκτεταμένων και εντατικών ερευνών επιφανείας καθώς και οι σωστικές ανασκαφικές έρευνες από τα μέσα του 20ου αι. και κατόπιν έχουν φέρει στο φως αποσπασματικά κατάλοιπα Μυκηναϊκής περιόδου στη Βορειοανατολική Κορινθία. Η παρούσα ανακοίνωση επικεντρώνεται σε οχυρωματικά τείχη κυκλώπειας τοιχοδομίας τα οποία συνδέονται άμεσα με υστερότερες οχυρώσεις και ναούς των Ιστορικών Χρόνων και μπορούν να φωτίσουν τη μετάβαση από τη Μυκηναϊκή περίοδο στην Πρώιμη εποχή του Σιδήρου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποσπασματική διατήρηση της υστεροελλαδικής οχύρωσης στον Ακροκόρινθο και του «Μυκηναϊκού Τείχους» στην Ισθμία

Η θραύση συνιστά μία συχνά αναπόφευκτη διαδικασία για τον υλικό πολιτισμό του παρελθόντος συμπεριλαμβανομένης της αρχιτεκτονικής, όπως των οικιών, τάφων, δρόμων, οχυρώσεων και άλλων κατασκευών που επιβιώνουν ως ερείπια. Η διαδικασία της θραύσης αφηγείται την βιογραφία των κτιρίων, καθώς και τη μετα-ζωή των καταλοίπων, αφού έχει προηγηθεί η θραύση τους. Τα αποσπασματικά κυκλώπεια τείχη της Κορινθίας δύνανται να αποτελέσουν μία περίπτωση μελέτης που θα καταδείξει τη σημασία των διαδικασιών θραύσης για τη βιογραφία της αρχιτεκτονικής και τον τρόπο χωροθέτησής τους εν γένει. Η σχέση της θραύσης με την κοινωνική μνήμη μπορεί να εκφραστεί μέσω των αρχαιολογικών καταλοίπων διαπιστώνοντας σημαντικές πτυχές της καθημερινής ζωής στην Κορινθία κατά την διάρκεια της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου.

Eleni Gkika

Giorgos Vavouranakis

The transition from the Late Bronze Age to the Early Iron Age as indicated by the architectural fragments in the Northeastern Corinthia

A limited range of extensive excavation projects or extensive and intensive archaeological surveys as well as rescue excavations from the middle of twentieth century onwards have

resulted in Mycenaean fragmentary evidence in Northeastern Corinthia. This presentation focuses on architectural remains and particularly on cyclopean fortification walls which are associated directly with the later fortifications and temples of the Historical periods. They may illuminate the transition from the Mycenaean period to the Early Iron Age. Of specific interest are the fragmentary preservation of the Late Helladic fortification at Acrocorinth and the “Mycenaean Wall” of Isthmia.

Fragmentation is an often-inevitable process for past material culture, including architecture, such as houses, graves, roads, fortifications and other constructions, surviving in the form of ruins. The process of their fragmentation is telling of the biography of these buildings, as well as the meta-life of their ruins after they become fragmented. The fragmentary cyclopean walls of Corinthia may be used as a case study in order to demonstrate the significance of fragmentation processes for the biography of architecture and for its wider spatial setting. The relationship of fragmentation with social memory may be demonstrated through the archaeological remains determining the important options of Corinthian daily life during the Early Iron Age.

elegkika@arch.uoa.gr

gvavour@arch.uoa.gr

Γεώργιος Ιατρίδης

Οι μεταβυζαντινές επιγραφές της Τήνου

Η βενετική και οθωμανική Τήνος αποτελεί ένα ενδιαφέρον πεδίο μελέτης, λόγω των ιδιαίτερων στοιχείων που συνθέτουν την ιστορία της. Συγκεκριμένα, είναι γεγονός ότι υπήρξε η μακροβιότερη κτήση της Βενετίας στο Αιγαίο πέλαγος, καθιστώντας την μια νησίδα «χριστιανικής» γης μέσα σε μια θάλασσα, στην οποία κυριαρχούσε σταδιακά το μουσουλμανικό στοιχείο. Ακόμη, κατά τη σύντομη κυριαρχία των Οθωμανών σε αυτή απόλαυσε ένα ιδιαίτερο καθεστώς αυτοδιοίκησης. Στη μελέτη του πολιτισμού που διαμορφώθηκε υπό αυτές τις ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες, η ενασχόληση με το επιγραφικό απόθεμα της μεταβυζαντινής Τήνου αποτελεί, μέσα από τη συγκέντρωση και τη μελέτη του πρωτογενούς αυτού υλικού, ένα βασικό βήμα για την περαιτέρω κατανόηση της κοινωνίας της Τήνου.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μέσα από τη μελέτη των δημοσιευμένων επιγραφών, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας, να εξεταστεί η δραστηριότητα των ανθρώπων και των κοινοτήτων που χρησιμοποίησαν τις επιγραφές και να εντοπιστεί η δυναμική τους στις περιοχές του νησιού ξεχωριστά, αλλά και συνολικά σε όλο το νησί σε καθεμία από τις ιστορικές περιόδους, που «βίωσε» η Τήνος μετά το τέλος της βυζαντινής της εποχής. Ακόμη, διερευνώνται πώς αυτή η δυναμική έχει επηρεαστεί από τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και ποιες είναι οι συνήθειες των αναθετών αυτών.

Georgios Iatridis

The post-Byzantine inscriptions of Tenos

Post-Byzantine Tenos offers a fascinating field of study due to the unique elements that shape its history. Notably, it was Venice's longest-held possession in the Aegean Sea, remaining for centuries as a "Christian enclave" amidst a region increasingly dominated by Muslim forces. Additionally, during its relatively brief period under Ottoman rule, the island enjoyed a special self-governing status. In the study of the culture shaped under these particular historical conditions, examining the inscriptions from post-Byzantine Tinos becomes a vital step toward better understanding the island's society.

The purpose of this presentation is to showcase the conclusions drawn from the analysis – conducted during my master's dissertation – of several previously published inscriptions, concerning the activities of the individuals who commissioned these inscriptions and to assess their influence within different parts of the island, as well as across Tinos as a whole, during each of the historical periods following the Byzantine era. The study also investigates how these activities were shaped by the socio-political conditions of the time and what cultural practices were linked to these dedications.

gogoiatridis@hotmail.com

Σοφία Καλοπίση-Βέρτη

Γιώργος Δουλφής

**Ο πρώιμος βυζαντινός οικισμός στην Καρδάμαινα, αρχαία Αλάσαρνα, της Κω
Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα**

Στη μνήμη της Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου

Ο Αναστάσιος Ορλάνδος, κατά την πρώτη επίσκεψή του το 1928 στην ιταλοκρατούμενη ακόμη Κω, σημειώνει: «Έμεινα κατάπληκτος από τους αρχαιολογικούς θησαυρούς τῆς νήσου. Ίδιαιτέραν ὄμως ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμεν ἡ ἀφθονία τῶν παλαιοχριστιανικῶν λειψάνων της». Η αφθονία αυτή χαρακτηρίζει και το πλήθος των κινητών και ακινήτων καταλοίπων που έχει φέρει στο φως η Πανεπιστημιακή ανασκαφή του πρώιμου βυζαντινού οικισμού στην Καρδάμαινα της Κω τα τελευταία 40 χρόνια.

Η θέση χαρακτηρίζεται από την κατωφέρεια του εδάφους, την αποσάθρωση και διάβρωση του υπερκείμενου λόφου θόλος, την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και την κατακρήμνιση των ακτών συνεπεία της έντονης και διαχρονικής σεισμικής δραστηριότητας. Ο οικισμός χαρακτηρίζεται από την έλλειψη συστηματικού πολεοδομικού σχεδιασμού, τις παραδοσιακές οικοδομικές τεχνικές, την κατά περίπτωση προσαρμογή στα προϋπάρχοντα ελληνιστικά και ρωμαϊκά κτίσματα, τη διαρκή αναμόχλευση του εδάφους και τις άναρχες μετατροπές των κτισμάτων, κυρίως λόγω του μεγάλου σεισμού του 554 μ.Χ. Οι παραπάνω παράγοντες σε συνδυασμό με την καταστροφή που προκάλεσε η παράνομη έναρξη ανέγερσης ξενοδοχείου στον χώρο στις αρχές της δεκαετίας του 1980, έχουν αποτελέσει σημαντικά εμπόδια στην πλήρη ανασύνθεση της εικόνας του οικισμού.

Στην ανάρτηση αυτή παρουσιάζονται, συνολικά και συστηματικά, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα του οικισμού. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για οικίες, εργαστήρια, ένα ταφικό κτίσμα, πλατείες, στενωπούς, πηγάδια, αγωγούς, κατώφλια και εισόδους, κλίμακες, δάπεδα διαφόρων τύπων, ποικίλες τοιχοποιίες, επιχρίσματα με χρώματα, στοιχεία οροφών και στέγασης, υπολείμματα κτιστής επίπλωσης και αποθηκευτικές κατασκευές με πίθους, ενίοτε ανεστραμμένους. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται για τις μετατροπές των κτισμάτων του προγενέστερου, αρχαίου, ιερού καθώς και για την επανάχρηση των υλικών του προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του οικισμού.

Η ανάρτηση αφιερώνεται στη μνήμη της ομότιμης καθηγήτριας Βυζαντινής Αρχαιολογίας Μαρίας Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου, συνδιευθύντριας της Πανεπιστημιακής ανασκαφής στην Καρδάμαινα (†19-7-2024).

Sophia Kalopissi-Verti

Giorgos Doulfis

The Early Byzantine Settlement at Kardamaina, ancient Halasarna, Kos The Architectural Remains

In memory of M. Panagiotidi-Kesisoglou

Anastasios Orlandos, during his first visit in 1928 to Kos, which was then under Italian rule, noted: "I was astonished by the archaeological treasures of the island. What particularly impressed me, however, was the abundance of Early Christian remains." This abundance also characterizes the numerous movable and immovable findings brought to light by the University excavation of the Early Byzantine settlement at Kardamaina, Kos, over the past 40 years.

The site is defined by the sloping terrain, the erosion and weathering of the overlying Tholos hill, the rise in sea level, and the collapse of the coastline due to intense and persistent seismic activity over time. Lack of systematic urban planning, traditional construction techniques, adaptation to pre-existing ancient buildings in several cases, continuous soil disturbance, and unruly modifications of the structures, primarily due to the major earthquake of 554 AD, characterize the settlement. These factors, combined with the destruction caused by the beginning of building illegally a hotel on the site in the early 1980s, have posed significant challenges to the full reconstruction of the settlement's layout.

This poster systematically and comprehensively presents the architectural remains of the settlement. These include houses, workshops, a prominent burial structure, squares, streets, wells, conduits, thresholds and entrances, staircases, various types of floors, diverse masonry techniques, plaster with colors, roof and ceiling elements, remnants of built-in furnishings, and storage installations with pithoi, sometimes inverted. Special attention is given to the modifications made to the buildings of the earlier ancient sanctuary, as well as to the reuse of its materials to meet the needs of the settlement.

The poster is dedicated to the memory of Maria Panagiotidi-Kesisoglou, Professor Emerita of Byzantine Archaeology and co-director of the University excavation at Kardamaina (†19-7-2024).

skalop@arch.uoa.gr

gdoulfis@yahoo.gr

Στυλιανός Κατάκης

Θεμιστοκλής Λαζαράκης

Η πανεπιστημιακή (μετα)-ανασκαφή στο Κτήριο «Κ» στο Ασκληπιείο Επιδαύρου Η συμβολή της ζωοαρχαιολογίας

Το κτήριο «Κ», βόρεια του ναού του Ασκληπιού και βορειο-ανατολικά της Στοάς του Εγκοιμητηρίου, «ανασκάφηκε» το 1886/87. Η έρευνα επαναλήφθηκε το 2017 και ολοκληρώνεται εφέτος. Επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη ενός συμβατικά ονομασθέντος «ελληνιστικού Κ» με ισχυρά ασβεστολιθικά θεμέλια και πλίνθινη ανωδομή, ενώ του «ρωμαϊκού Κ» αναγνωρίστηκαν αρκετές οικοδομικές φάσεις από τον 2ο αι. μ.Χ. μέχρι την ύστερη αρχαιότητα, πιθανότατα τον 5ο αι. μ.Χ., οπότε, μετά από έναν ιδιαίτερο μυστικό λατρευτικό χαρακτήρα, φαίνεται ότι είχε πλέον την εικόνα ενός κατά κάποιον τρόπο οικιακού χώρου.

Πλέον προγραμματίζεται η τελική δημοσίευση του κτηρίου «Κ» από ομάδα κυρίως νέων αρχαιολόγων. Στα πλαίσια της μελέτης του ζωοαρχαιολογικού υλικού μέχρι και το 2024, 4500 θραύσματα οστών θηλαστικών, πτηνών και ψαριών, οστρέων και οστέινων εργαλείων εξετάστηκαν ως προς την ειδολογική ταύτιση, την αντιπροσώπηση ηλικιακών τάξεων, φύλων και ανατομικών μελών. Μελετήθηκε ο τρόπος σφαγής, οι ταφονομικές και παθολογικές αλλοιώσεις, ενώ επιχειρήθηκαν οστεομετρικές προσεγγίσεις.

Οι αλλαγές που παρατηρούνται στους παραπάνω τομείς στον άξονα του χρόνου επιτρέπουν τη μερική ανασύσταση της ιστορικής διαδρομής του κτηρίου. Υποστηρίζεται ότι τα οστεολογικά σύνολα αντανακλούν τη συνισταμένη διαφορετικών δραστηριοτήτων που εντάσσονταν στους χώρους του, από την Ελληνιστική κατανάλωση σε τελετουργικά συμφραζόμενα μέχρι τον οικιακό χαρακτήρα των ύστερων φάσεων, όπου ωστόσο φαίνεται πιθανόν το ιερό στοιχείο να εξακολουθούσε να ενυπάρχει σε δεύτερο ρόλο. Η μελέτη μας κατευθύνει συνεπώς στην ανασύνθεση μιας «οριακής» κατανάλωσης με μεταβαλλόμενο εννοιολογικό περιβάλλον, επιτρέποντας τη συσχέτιση των συνόλων τόσο με τις κτηνοτροφικές πρακτικές στην Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Επιδαυρία, όσο και με την εξέλιξη της λατρείας μεταξύ του πυρήνα και της περιφέρειας του ιερού.

Stylianos Katakis

Themistoklis Lazaris

The University (post)-excavation in Building “K” in the Asklepieion of Epidauros The contribution of zooarchaeology

Building “K”, North of the temple of Asklepios and Northeast of the Enkoimeterion Stoa, was excavated in 1886/87. Research was reinitiated in 2017 and will be concluded this year. The existence of the building, conventionally termed as the “Hellenistic K”, was confirmed, with a robust limestone foundation and a mudbrick superstructure, while several architectural phases of the “Roman K” were recognized, ranging from the 2nd

century AD to Late Antiquity, probably 5th century AD, when the initial mystic cult purpose had been substituted by a seemingly domestic-like character.

At this point, the final publication of Building “K” is under way, by a team of primarily young archaeologists. As part of the study of the zooarchaeological material collected until 2024, 4500 mammal, bird and fish bone remains, shells and bone tools were examined, concerning species identification, age groups, sex and body part distribution. Butchery patterns were studied, as were taphonomical and pathological alterations, while osteometrical approaches were implemented.

The changes observed in these fields along the temporal axis allow for a partial reconstruction of the historical trajectory of the building. It is suggested that the osteological contexts reflect the collective mark of different activities that were integrated in the complex, from the Hellenistic ritualized consumption to the domestic character of the later phases, when the sacred element seems possible to have still been secondarily present, nevertheless. Therefore, the study points towards the reconstruction of a “liminal” consumption with a changing meaning, permitting a connection of the results both with husbandry practices in Hellenistic and Roman Epidauria, as well with the evolution of cult between the core and the periphery of the sanctuary.

stylkatakis@arch.uoa.gr

themistoclesl.cm.1492@gmail.com

Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά

Νικόλας Δημάκης

Γιώργος Δουλφής

Βίκυ Γεωργοπούλου

Ελένη Καλάβρια

Το ιερό του Απόλλωνα Πυθαίου/Πυθαέως στην αρχαία Αλάσαρνα της Κω 40 χρόνια συστηματικών ερευνών

Στη μνήμη της Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου

Το 2025 συμπληρώνονται 40 χρόνια από την έναρξη της συστηματικής ανασκαφής του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Καρδάμαινα της Κω (αρχαία Αλάσαρνα). Μια ανασκαφή που προέκυψε μετά από μια μεγάλη καταστροφή, κατά την αυθαίρετη ανοικοδόμηση ξενοδοχείου και την κατοπινή σύντομη σωστική ανασκαφή της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου. Από τις έως τώρα έρευνες έχει αποκαλυφθεί ένα σύνθετο παλιόμνηστο οικοδομημάτων, καθώς ένας πρώιμος βυζαντινός οικισμός κατέλαβε το χώρο ενός ιερού που λειτούργησε από τα αρχαϊκά έως και τα ρωμαϊκά χρόνια. Χάρη σε επιγραφικά τεκμήρια γνωρίζουμε ότι πρόκειται για το ιερό του Απόλλωνα Πυθαίου/Πυθαέως, το σημαντικότερο στην Κω μετά το Ασκληπιείο. Ο ναός του Απόλλωνα (Κτήριο Γ), δωρικός, δίστυλος εν παραστάσι, χρονολογείται στον 3ο αι. π.Χ. και πλαισιώνεται από μνημειακό περίβολο με πρόπυλο (Κτήριο Ε). Ένα δημόσιο μνημειακό κτήριο (Κτήριο Α+Β και στοά) στα νότια και μια μακρά στοά στα ανατολικά (Κτήριο Ζ) συμπληρώνουν την εικόνα του ιερού στα ελληνιστικά χρόνια, ενώ στους αυτοκρατορικούς χρόνους κατασκευάστηκε ένας ακόμα ναός (Κτήριο Δ). Πλήθος βάσεων μαρτυρούν αναθήματα που ήταν στημένα στο ιερό. Τα πολυάριθμα ευρήματα περιλαμβάνουν θραύσματα μαρμάρινων γλυπτών, ειδωλίων και επιγραφών, νομίσματα, μεταλλικά αντικείμενα και μεγάλο όγκο κεραμικής από τον 8ο π.Χ. αιώνα έως τον 7ο μ.Χ. Τα παραπάνω δημοσιεύονται συστηματικά στην επιστημονική σειρά «ΑΛΑΣΑΡΝΑ» της οποίας κυκλοφορούν ήδη επτά μονογραφίες.

Στα 40 χρόνια έχουν εκπαιδευτεί στην ανασκαφή αυτή εκατοντάδες φοιτητών, μεταπτυχιακών σπουδαστών και διδασκτόρων, πολλοί από τους οποίους είναι πλέον καθηγητές πανεπιστημίων, ερευνητές και στελέχη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Η έρευνα διευθύνεται από την ομ. καθ. Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά και τον επικ. καθ. Νικόλα Δημάκη για την κλασική-ρωμαϊκή φάση και για τη βυζαντινή φάση από την ομ. καθ. Σοφία Καλοπίση-Βέρτη, μαζί με την προσφάτως εκλιπούσα Μαρία Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου, στη μνήμη της οποίας αφιερώνεται αυτή η ανακοίνωση τοίχου. Υπεύθυνοι για το ανασκαφικό έργο των τελευταίων ετών είναι οι Γ. Δουλφής (μεταδιδάκτορας ερευνητής Αρχαιολογίας), Β. Γεωργοπούλου (δρ Κλασικής Αρχαιολογίας) και Ε. Καλάβρια (δρ Κλασικής Αρχαιολογίας).

Georgia Kokkorou-Alevras

Nikolas Dimakis

Giorgos Doulfis

Vicky Georgopoulou

Eleni Kalavria

The Sanctuary of Apollo in Ancient Halasarna of Kos 40 Years of Systematic Research

In memory of M. Panagiotidi-Kesisoglou

In 2025, 40 years will have passed since the University of Athens began systematic excavations in Kardamaina, Kos (ancient Halasarna). This excavation was initiated following a major destruction caused by the unauthorized construction of a hotel and the subsequent brief rescue excavation conducted by the Ephorate of the Dodecanese. The research so far has revealed a complex palimpsest of structures, as an Early Byzantine settlement occupied the site of a sanctuary that had been active from the Archaic to the Roman period.

Thanks to epigraphic evidence, it has been confirmed that this was the sanctuary of Apollo Pythaios/Pythaeus, mentioned in ancient inscriptions, the most significant on Kos after the Asklepieion. The temple of Apollo (Building Γ), a Doric distyle in antis structure, dates to the 3rd c. B.C. and is surrounded by a monumental enclosure with a propylaeum (Building E). A public monumental building with a stoa (Buildings A and B) to the south and a long stoa to the east (Building Z) complete the picture of the sanctuary during the Hellenistic period. In the Imperial period, another temple (Building Δ) was constructed. Numerous bases attest to the offerings that were set up in the sanctuary.

The numerous finds include fragments of marble sculptures, figurines, inscriptions, coins, metal objects, and a large quantity of pottery dating from the 8th c. B.C. to the 7th century A.D. These findings are systematically published in the scientific series ΑΛΑΣΑΡΝΑ, which already includes seven monographs.

Over the course of these 40 years, hundreds of undergraduate, postgraduate, and doctoral students have been trained at this excavation, many of whom are now university professors, researchers, and staff members of the Archaeological Service. The research is directed by Professor Emerita Georgia Kokkorou-Alevras and Assistant Professor Nikolaos Dimakis for the Classical-Roman phase, and for the Byzantine phase by Professor Emerita Sophia Kalopissi-Verti, alongside the recently deceased Maria Panagiotidi-Kesisoglou, in whose memory this poster is dedicated. G. Doulfis (Postdoctoral Researcher in Archaeology), V. Georgopoulou (PhD in Classical Archaeology), and E. Kalavria (PhD in Classical Archaeology) are responsible for the excavation works of the last years.

galevras@arch.uoa.gr

gdoulfis@yahoo.gr

ekalavria@culture.gr

nikdimakis@arch.uoa.gr

vickygeo@hotmail.com

Ταφικές πρακτικές και τελετουργίες στα ρωμαϊκά νεκροταφεία της Κορίνθου

Αντικείμενο της παρουσίασης αποτελεί η πρόοδος της έρευνας για την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής με τίτλο «Ταφικές πρακτικές και τελετουργίες στα ρωμαϊκά νεκροταφεία της Κορίνθου». Ανάμεσα στους κύριους στόχους της συγκαταλέγονται η αναγνώριση της διαμόρφωσης του ταφικού τοπίου της ρωμαϊκής αποικίας, η συστηματοποίηση των επικρατουσών ταφικών πρακτικών και η ανίχνευση των πεποιθήσεων των Ρωμαίων αποίκων απέναντι στο θάνατο. Τα δεδομένα της μελέτης προέρχονται κυρίως από πρόσφατη ανασκαφή τμήματος ρωμαϊκού νεκροταφείου στη βορειοδυτική πλευρά της αποικίας.

Στα κριτήρια για την επιλογή του συγκεκριμένου χώρου ως ταφικού καταγράφονται η ικανή του απόσταση από το κέντρο της αποικίας, η προσβασιμότητά του, η προγενέστερη ταφική του χρήση καθώς και τα χαρακτηριστικά του υπεδάφους που ευνοούσαν τη διάνοιξη των ταφικών ορυγμάτων. Η παρουσία ταφικών περιβόλων, ενός πηγαδιού και ο προσανατολισμός των τάφων του συγκαταλέγονται στα αναγνωρίσιμα στοιχεία της εσωτερικής, χωροταξικής του οργάνωσης.

Ως προς την τυπολογία των τάφων του παρουσιάζεται μία ποικιλία, καθώς αντιπροσωπεύονται όλοι οι τύποι που απαντώνται στα νεκροταφεία της περιόδου. Αν και επικρατεί ο ενταφιασμός ως τρόπος ταφής, αποκαλύφθηκαν παραδείγματα τόσο πρωτογενών όσο και δευτερογενών καύσεων. Η διερεύνηση των τάφων υπήρξε επιπλέον αποκαλυπτική για τον τρόπο διαχείρισης του νεκρού σώματος την ώρα της ταφής του ενώ μεμονωμένα παραδείγματα ενταφιασμών που αποκλίνουν από τη συνηθισμένη εικόνα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ενδεικτικά της μεταθανάτιας πίστης για το πνεύμα του νεκρού. Η κτερισματική διαδικασία, αντίθετα, χαρακτηρίζεται από μία ομοιογένεια στην επιλογή και στον τρόπο τοποθέτησης των κτερισμάτων.

Ολοκληρώνοντας, στα συμπεράσματα καταγράφονται ενδεικτικά στοιχεία για τη σύνθεση του πληθυσμού της ρωμαϊκής αποικίας και την ταυτότητα των θανόντων ενώ διατυπώνονται και παρατηρήσεις κοινωνικής διαφοροποίησης στο χώρο του Βορειοδυτικού Νεκροταφείου. Γίνεται, τέλος, φανερό ότι έχουν αναδυθεί νέες ταφικές ιδεολογίες άμεσα συσχετιζόμενες με την άφιξη νέων πληθυσμιακών ομάδων.

Mortuary practices and rituals in Corinth's roman cemeteries.

This presentation focuses on the description of a PhD project that is still in progress and seeks to investigate the mortuary practices and rituals conducted in Corinth's roman cemeteries. The aim of this research is the understanding of its deathscape's formation, the systematization of the prevailing mortuary practices and the detection of the colonists' attitude towards death. The available data derive mainly from a recent excavation at the northwest side of the colony, where a part of a roman cemetery came to light.

The selection criteria for cemetery's location are its distance from the center of the colony, its road accessibility, the preexistence of Greek-period cemeteries and the geological characteristics of the land. The presence of periboloi and a well, combined with the graves' orientation constitute some of the characteristics of its spatial, internal organization.

The grave types are characterized by a diversity, attested in many cemeteries of the roman period. Inhumation remains the main mode of burial but a number of primary and secondary cremations was also found. The inhumation burials allow an insight into the treatment of the dead body. Some isolated examples of deviant burials are indicative of mortuary beliefs regarding the spirits of the dead. The material evidence deriving from the objects that accompanied the dead are revealing of a homogeneity regarding their types and ways of disposition.

Bearing in mind that this mix of burial practices is conducted by one society, this research's purpose is to contribute to our knowledge regarding the colony's population, its members' identity and their beliefs combined with the elements of social differentiation in Corinth's Northwest Cemetery. A new mortuary ideology has emerged, strongly interwoven with the colonists' arrival.

akoutrobi@gmail.com

Νομίσματα και απομιμήσεις τους στην ταφική τελετουργία: η περίπτωση της Αρχαίας Σικυώνας

Σύμφωνα με κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας ο νεκρός έπρεπε να έφερε μαζί του το αναγκαίο αντίτιμο για να τον περάσει ο Χάροντας στον κόσμο των νεκρών. Τα εντάφια νομίσματα που εντοπίστηκαν σε παρόδιο νεκροταφείο της Αρχαίας Σικυώνας προσφέρουν μία ακόμη μαρτυρία αυτής της «συνήθειας», που οδήγησαν στην καθιέρωση του όρου «χαρώνειος οβολός». Το πρωιμότερο εύρημα προέρχεται από τάφο των αρχών του 4^{ου} αι. π.Χ., αλλά ο αριθμός τους αυξήθηκε σημαντικά μόλις στο β' μισό του ίδιου αιώνα, και απαντούν έως το μεταίχμιο του 1ου προ- και μετά-χριστιανικού αιώνα, οπότε και παύει η χρήση του νεκροταφείου. Πρόκειται για αργυρές ή χάλκινες κοπές χαμηλής νομισματικής αξίας, συνήθως τοπικής νομισματικής έκδοσης, τοποθετημένες άλλοτε στο στόμα του νεκρού ή πλησίον της κεφαλής του, και άλλοτε στο χέρι του. Ωστόσο, εντοπίστηκαν νομίσματα και σε άλλη θέση εντός των ταφικών ορυγμάτων ή σε λάκκους προσφορών στις ανώτερες επιχώσεις κάλυψης των τάφων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το μικρό αριθμό των ενταφιασμών που περιείχαν νόμισμα, οδηγεί στην υπόθεση ότι η τυχαία θέση εύρεσης νομίσματος σε τάφο δεν πρέπει να σχετίζεται μόνο με τον «χαρώνειο ναύλο», αλλά και με την απόθεση κτερίσματος. Παράλληλα, χρυσά έκτυπα νομισμάτων, γνωστά ως «δανάκες ή ψευδο-νομίσματα», βρέθηκαν στο στόμα των νεκρών, πιθανόν λειτουργώντας ως υποκατάστατα «χαρώνειων οβολών», όλα προερχόμενα από ταφές του 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ. Τέλος, σε εναγισμούς (λάκκους προσφορών που εντοπίστηκαν στις ανώτερες επιχώσεις τάφων) βρέθηκαν τέσσερα πλήρως νομισματόμορφα αντικείμενα. Απομιμούνται εκδόσεις Σικυώνας και κοπές Φιλίππου Β' και είναι πιθανόν να συμπλήρωναν την κτέριση των νεκρών.

Coins and their imitations in the funerary ritual: the case of Ancient Sikyon

According to texts of the ancient Greek literature, the deceased had to bring with him the necessary fee for Charon to pass him into the world of the dead. The burial coins found in a cemetery of Ancient Sikyon, alongside a road, offer yet another testimony of this "custom", which led to the establishment of the term "Charon's obol". The earliest find comes from a grave of the beginning of 4th century B.C, but their number increased significantly only in the second half of the same century until the end of the 1st pre- and post-Christian centuries, when the use of the cemetery ceases. They are silver or bronze coins of low monetary value, usually of local currency issue, placed sometimes in the mouth of the deceased or near his head, and sometimes in his hand. However, coins were also found elsewhere within the grave or in offering pits in the upper undisturbed stratigraphy covering the tombs. This fact, combined with the small number of burials that contained coin, leads to the hypothesis that the random position of finding a coin in a tomb should not be related only to the "Charonean fare", but also to the placement of grave offerings. At the same time, gold imprints of coins, known as "danakes or pseudo-coins", were found in the mouth of the deceased, possibly as substitutes for "Charon's obols", all coming from burials of the 2nd and 1st c. B.C. Finally, four clay coin-shaped

objects were found in offering pits (*enagismoι*) in the upper burial mounds. They are copies of silver sicyonian coins and Philip's II issues and it is possible that they supplemented the grave offerings of the dead.

fbala@arch.uoa.gr

Γιάννης Παπαδάτος

Τίνα Καλαντζοπούλου

**Προς μια ορεινή αρχαιολογία της Μινωικής Κρήτης
Οι αρχαιολογικές έρευνες του ΕΚΠΑ στη νοτιοανατολική Δίκητη**

Παρόλο που η αρχαιολογική έρευνα έχει αποκαλύψει ένα πυκνοκατοικημένο τοπίο στις παράκτιες και πεδινές περιοχές της Κρήτης κατά την Εποχή του Χαλκού, η αρχαιολογική έρευνα των βουνών είναι πολύ περιορισμένη, παρά το γεγονός ότι καλύπτουν σχεδόν το 50% της συνολικής έκτασης του νησιού. Με σημείο εκκίνησης την ορεινή θέση Γαϊδουρόφας, όπου οι ανασκαφές του ΕΚΠΑ αποκάλυψαν ένας μνημειώδες Νεοανακτορικό κτήριο σε υψόμετρο 900 μέτρων, η έρευνα πεδίου επεκτάθηκε στην γύρω περιοχή, όπου χάρη σε επιφανειακές έρευνες καλύφθηκαν οι απότομες ανατολικές πλαγιές του όρους Δίκητη, σε υψόμετρα που κυμαίνονται από 700μ έως 1200μ. Η έρευνα αυτή αποκάλυψε πυκνή ορεινή κατοίκηση και μεγάλο αριθμό θέσεων, η μελέτη των οποίων μας επιτρέπει να ανασυνθέσουμε τα μοντέλα κατοίκησης, και την οργάνωση της εκμετάλλευσης των ορεινών περιοχών της Ανατολικής Κρήτης, οι οποίες έως τώρα θεωρούνταν φτωχές και περιθωριοποιημένες. Στην ομιλία θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία προσέγγισης του απαιτητικού ορεινού εδάφους και τεκμηρίωσης των αρχαιολογικών καταλοίπων. Επίσης θα παρουσιαστούν τα προκαταρκτικά αποτελέσματα αυτών των ερευνών, καθώς και τα πρώτα αποτελέσματα της νέας ανασκαφής του ΕΚΠΑ στην ορεινή θέση Λαυράκια, η οποία ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2024.

Yiannis Papadatos

Tina Kalantzopoulou

**Towards a mountain archaeology of Minoan Crete
The field work of the NKUA in the southeast slopes of Mt Dikte**

Although archaeological research has revealed a densely occupied landscape on the coastal and the hilly zones of Crete during the Bronze Age, the uplands have been largely overlooked despite comprising almost 50% of the total area of the island. The starting point of our research was the excavation of a Neopalatial building at Gaidourophas, at 900 m amsl. Subsequently, a survey was designed and executed in two stages to integrate the site to its surroundings, covering the rugged eastern slopes of Dikte, at altitudes ranging from 700m to 1200m amsl. The survey revealed a robust mountain habitation: Architecture and pottery documented from each site and the on-going study allow the examination of settlement patterns, forms of occupation and exploitation on the upland areas of East Crete, which are generally considered economically marginal. This presentation aims to highlight the methodology followed to approach the demanding mountainous terrain, documentation practices and the targeted reconstruction of historical trajectories and relationships between state-level economies of the lowlands

and high altitudinal ecozones. We will also present the preliminary results of the new excavation of the NKUA at the mountain site of Lavrakia, which started in July 2024.

gpapadat@arch.uoa.gr

t.kalantzo@gmail.com

Μαϊλίντα Τσαμπίρη

Το πτηνό μέσα από τα κεραμικά ευρήματα της Θήρας κατά τον 8ο και 7ο αι. π.Χ. Οι εικονογραφικοί τύποι

Το θέμα της παρούσας μεταδιδακτορικής έρευνας, που βρίσκεται σε εξέλιξη, αποτελεί το εικονογραφικό θέμα του πτηνού που απεικονίζεται στα κεραμικά ευρήματα της Θήρας κατά τον 8ο και τον 7ο αι. π.Χ. Ειδικότερα, πρόκειται για αγγεία που προέρχονται τόσο από τις γερμανικές ανασκαφές στη θέση Μέσα Βουνό, όσο και τις ανασκαφές του Ν. Ζαφειρόπουλου στο νεκροταφείο της Σελλάδας και του Χαρ. Σιγάλα, στο Ιερό της Αφροδίτης.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα γίνει μια πρώτη παρουσίαση των εικονογραφικών τύπων των πτηνών που διακοσμούν τόσο τα εισηγμένα αγγεία που βρέθηκαν στο νησί της Θήρας όσο και εκείνα της εγχώριας παραγωγής, όπου το πτηνό αποτελεί ένα ιδιαίτερα αγαπητό θέμα. Συγκεκριμένα, διακρίνεται ποικίλα τύπων, όπως μεμονωμένα πτηνά σε μετόπη ή ανάμεσα σε ομάδες κάθετων ή τεθλασμένων γραμμών, που αποτελούν ένα αγαπητό θέμα κατά την Ύστερη Γεωμετρική και την Πρώιμη Αρχαϊκή περίοδο στις Κυκλάδες. Επιπλέον, το θεματολόγιο πλουτίζεται με την απεικόνιση και σποραδικών μορφών, όπως ενός αρπακτικού ή ιπτάμενου πτηνού ή μιας χήνας που τρώει ένα σκουλήκι. Τέλος, δεν λείπουν και οι συνθέσεις των αντιθετικών πτηνών, σε ζωφόρους, αλλά και πτηνά εκατέρωθεν του Δέντρου της Ζωής.

Παράλληλα, η συγκριτική μελέτη των πτηνών με άλλους τύπους που συνηθίζονται στα αγγεία του κυκλαδικού χώρου, αλλά και γενικότερα του ελλαδικού, θα δώσει απαντήσεις στο ερώτημα: εάν τα πτηνά που εικονίζονται στα αγγεία της Θήρας αποτελούν πρωτότυπες δημιουργίες ή ακολουθούν την εικονογραφία που επικρατεί και σε άλλα εργαστήρια του κυκλαδικού χώρου.

Επομένως, η τελική μελέτη του συγκεκριμένου εικονογραφικού θέματος που διακοσμεί κατά κόρον τα αγγεία από τις παραπάνω ανασκαφές θα συμβάλει ουσιαστικά στην προαγωγή των γνώσεών μας γύρω τις προτιμήσεις της 'συντηρητικής', όπως έχει χαρακτηριστεί από διάφορους μελετητές η θηραϊκή κοινωνία, ιδιαίτερα στα πρώιμα αυτά χρόνια.

Mailinta Tsampiri

The bird through the ceramic findings of Thera during the 8th and 7th century B.C. The iconographic types

The aim of the present postdoctoral research, which is in progress, is the pictorial theme of the bird depicted in the ceramic findings of Thera during the 8th and 7th cent. B.C.. In particular, the vases come both from the German excavations at the Mesa Vouno site, as well as the excavations of N. Zapheirooulos in the cemetery of Sellada and Char. Sigalas, in the Sanctuary of Aphrodite.

In this announcement, there will be a first presentation of the iconographic types of birds that decorate both the imported vases found on the island of Thera and those of local workshop, where the bird is a particularly beloved subject. In particular, a variety of types can be distinguished, such as single birds in a field or between groups of vertical or checkered lines. In addition, the theme is enriched by the depiction of even sporadic figures, such as a predatory or flying bird or a goose eating a worm. Finally, there are also compositions of contrasting birds, in friezes, as well as birds on either side of the Tree of Life.

Also, the comparative study of the birds with other types that are common on the vases of the Cycladic area, will provide answers to the question: whether the birds depicted on the vases of Thera are original creations or follow the iconography that prevails in other workshops of the Cycladic area.

Therefore, the final study of the specific pictorial theme that mostly decorates the ceramic finding from the above excavations will essentially contribute to the advancement of our knowledge about the preferences of 'conservative', as various scholars have characterized the Theran society, especially in these early years.

mtsampiri@yahoo.gr

linta@geol.uoa.gr

Συμμετέχοντες

Participants

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ *

Αγγελής Διονύσιος, υποψήφιος διδάκτωρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας

Αλεξάκη Ευγενία, επίκουρη καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης

Ασημακοπούλου Ιάνθη, επίκουρη καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης

Βαβουρανάκης Γιώργος, καθηγητής Προϊστορικού Αιγαίου

Betrancourt Louisiane, υποψήφια διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών – ΕΚΠΑ

Γεωργίου-Γκέκα Περσεφόνη, τ. λέκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας

Γεωργοπούλου Βίκυ, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, ερευνήτρια ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος

Γιάννος Νίκος, κεραμίστας, Πολιτιστικός Σύλλογος Κεντριού Ιεράπετρας

Γκίκα Ελένη, υποψήφια διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας

Δημάκης Νικόλας, επίκουρος καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας

Δουλφής Γιώργος, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μεταδιδακτορικός ερευνητής

Δρανδάκη Αναστασία, αναπληρώτρια καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης

Gounelle Matthieu, καθηγητής, *Muséum National d' Histoire Naturelle - Institut Universitaire de France*

Ιατρίδης Γεώργιος, αρχαιολόγος, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος

Καζολιάς Ευάγγελος, πολιτικός μηχανικός, Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας/ΥΠΠΟ

Καλάβρια Ελένη, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων/ΥΠΠΟ

Καλαντζοπούλου Τίνα, μεταδιδακτορική ερευνήτρια, αναπληρώτρια διευθύντρια της Βελγικής Σχολής Αθηνών,

Καλλιγά Κυριακή, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας/ΥΠΠΟ

Καλοπίση-Βέρτη Σοφία, ομότιμη καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας

Κανελλόπουλος Χρύσανθος, καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας

Καρακίτσου Έλενα, αρχαιολόγος, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης/ΥΠΠΟ

Καραμανωλάκης Βαγγέλης, καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας

Καρατζόγλου Μαρία-Μόσχα, υποψήφια διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης

Κατάκης Στυλιανός, αναπληρωτής καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας

Κλάγκου Φωτεινή, υποψήφια διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας

Κοκκορού-Αλευρά Γεωργία, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας

Κοπανιάς Κωνσταντίνος, καθηγητής Αρχαιολογίας της Ανατολίας και της Εγγύς Ανατολής

Κούρου Νότα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας

Κουτρομπή Αγλαΐα, υποψήφια διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας

Κρουστάλης Ευάγγελος, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μεταδιδακτορικός ερευνητής

Κυριακοπούλου Εμμανουέλα, υποψήφια διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης

Κυρίτσης Δημήτρης Ι., υποψήφιος διδάκτωρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας

Κωλέττη Δάφνη, υποψήφια διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας

Λαδάς Ανδρέας, υποψήφιος διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας

Λαζαράς Θεμιστοκλής, αρχαιολόγος, MSc Πανεπιστήμιο του Leiden
Λαζούρα Γαβριέλα, αρχαιολόγος, INSTAP Study Center for East Crete
Λαμπρινού Λένα, επίκουρη καθηγήτρια Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ
Λαμπρινουδάκης Βασίλειος, ομότιμος καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Μαντζουράνη Ελένη, ομότιμη καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Μαράκος Παντελεήμων, αρχαιολόγος, υποψήφιος διδάκτωρ Μουσειολογίας
Μπαλλά Φωτεινή, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μέλος ΕΔΙΠ
Μούλιου Μάρλεν, επίκουρη καθηγήτρια Μουσειολογίας, Υπότροφος Fulbright (Scholar Grantee 2023-24)
Μουλλού Δωρίνα, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής/ΥΠΠΟ
Μπούζα Ιουλία, διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Μπούρμπου Χρύσα, διδάκτωρ Βιοαρχαιολογίας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων/ΥΠΠΟ, υποψήφια διδάκτωρ Μουσειολογίας
Νικολόπουλος Βαγγέλης, διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής/ΥΠΠΟ
Παλαγγιά Όλγα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα Λυδία, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Πάλλης Γιώργος, αναπληρωτής καθηγητής Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης
Παντζούρης Κωνσταντίνος, υποψήφιος διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας
Παπαδάτος Γιάννης, καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Παπαδημητρίου-Γραμμένου Άννα, τ. λέκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Παπασπύρου Σοφία, αρχαιολόγος-μουσειολόγος, υποψήφια διδάκτωρ Μουσειολογίας
Παυλόπουλος Δημήτρης, καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης
Ρανιονski Goce, υποψήφιος διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, επιμελητής στο Εθνικό Ινστιτούτο Διαχείρισης του Αρχαιολογικού Χώρου των Στόβων, Βόρεια Μακεδονία
Πέππα Παπαϊωάννου Ειρήνη, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Πετράκης Βασίλης, επίκουρος καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Πετράκης Μανόλης, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, εντεταλμένος διδάσκων, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Πετρουνάκος Σπύρος, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας/ΥΠΠΟ
Πλάντζος Δημήτρης, καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Πλάτων Λευτέρης, καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Πολιτόπουλος Διονύσιος, υποψήφιος διδάκτωρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα Νάγια, ομότιμη καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Πουπάκη Ειρήνη, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων/ΥΠΠΟ
Ρογκενμπούκε Μισέλ, συντηρητής αρχαιοτήτων, μέλος Ε.ΔΙ.Π.
Ruzza Stefano, υποψήφιος διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ρώμης La Sapienza – ΕΚΠΑ
Σαλταπήδα Σπυριδούλα, διδάκτωρ Θεατρολογίας, μουσειολόγος

Σαμαράς Βαγγέλης, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μεταδιδακτορικός ερευνητής
Σημαντώνη-Μπουρνιά Εύα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Σφυρόερα Αλεξάνδρα, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μέλος ΕΔΙΠ
Τασόπουλος Γιώργος, υποψήφιος διδάκτωρ Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Τρασάνης Γεράσιμος, υποψήφιος διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας
Τσαμπίρη Μαϊλίντα, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μεταδιδακτορική ερευνήτρια
Τσατσαρώνη Λίνα, υποψήφια διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας
Φιλάρετος Ιωάννης Νίκου, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μεταδιδακτορικός ερευνητής

ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Γκιολές Νικόλαος, ομότιμος καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Δημάκης Νικόλας, επίκουρος καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Δρανδάκη Αναστασία, αναπληρώτρια καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης
Καλοπίση-Βέρτη Σοφία, ομότιμη καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Κανελλόπουλος Χρύσανθος, καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Κατάκης Στυλιανός, αναπληρωτής καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Κούρου Νότα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Κουρτέση-Φιλιππάκη Γεωργία, ομότιμη καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Λαμπρινουδάκης Βασίλειος, ομότιμος καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Μαντζουράνη Ελένη, ομότιμη καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Μαυρομμάτης Εμμανουήλ, ομότιμος καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, ΑΠΘ
Μούλιου Μάρλεν, επίκουρη καθηγήτρια Μουσειολογίας, Υπότροφος Fulbright (Scholar Grantee 2023-24)
Παλαγγιά Όλγα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα Λυδία, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Παπαδάτος Γιάννης, καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Πετράκης Βασίλης, επίκουρος καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Πετρίδης Πλάτων, καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Πλάτων Λευτέρης, καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Σημαντώνη-Μπουρνιά Εύα, ομότιμη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Σφυρόερα Αλεξάνδρα, διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας, μέλος ΕΔΙΠ

* Όπου δεν δηλώνεται φορέας, η ιδιότητα αφορά στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

PARTICIPANTS *

- Alexaki Eugenia**, *assistant professor of History of Art*
- Angelis Dionysios**, *PhD candidate in Byzantine Archaeology*
- Assimakopoulou Ianthi**, *assistant professor of History of Art*
- Balla Photeini**, *PhD in Classical Archaeology, Laboratory Teaching Staff*
- Betrancourt Louisiane**, *PhD candidate in Classical Archaeology, Université Libre de Bruxelles – ΕΚΠΑ*
- Bourbou Chryssa**, *PhD in Bioarchaeology, Ephorate of Antiquities of Chania, Hellenic Ministry of Culture, PhD candidate in Museology*
- Bouza Ioulia**, *PhD in Prehistoric Archaeology*
- Dimakis Nikolas**, *assistant professor of Classical Archaeology*
- Doulfis Giorgos**, *PhD in Classical Archaeology, postdoctoral researcher*
- Drandaki Anastasia**, *associate professor of Byzantine Archaeology and Art*
- Filaretos Ioannis Nikou**, *PhD in Classical Archaeology, postdoctoral researcher*
- Georgiou-Gkeka Persephone**, *f. lecturer of Classical Archaeology*
- Georgopoulou Vicky**, *PhD in Classical Archaeology, researcher at NCSR “DEMOKRITOS”*
- Giannos Nikos**, *ceramicist, Cultural Association of Kentri, Ierapetra*
- Gkika Eleni**, *PhD candidate in Prehistoric Archaeology*
- Gounelle Matthieu**, *professor, Muséum national d'histoire naturelle - Institut Universitaire de France*
- Iatridis Georgios**, *archaeologist, MA*
- Kalantzopoulou Tina**, *assistant director of the Belgian School at Athens, postdoctoral researcher*
- Kalavria Eleni**, *PhD in Classical Archaeology, Ephorate of Antiquities of the Cyclades, Hellenic Ministry of Culture*
- Kalliga Kyriaki**, *Ephorate of Antiquities of Boeotia, Hellenic Ministry of Culture*
- Kalopissi-Verti Sophia**, *professor emerita of Byzantine Archaeology*
- Kanellopoulos Chrysanthos**, *professor of Classical Archaeology*
- Karakitsou Elena**, *archaeologist, Acropolis Restoration Service, Hellenic Ministry of Culture*
- Karamanolakis Vangelis**, *professor of Modern and Contemporary History*
- Karatzoglou Maria-Moscha**, *PhD candidate in History of Art*
- Katakis Stylianos**, *associate professor of Classical Archaeology*
- Kazolias Evangelos**, *civil engineer, Ephorate of Antiquities of Argolida, Hellenic Ministry of Culture*
- Klagkou Foteini**, *PhD candidate in Prehistoric Archaeology*
- Kokkorou-Aletras Georgia**, *professor emerita of Classical Archaeology*
- Koletti Daphne**, *PhD candidate in Classical Archaeology*
- Kopanias Kostas**, *associate professor of the Archaeology of Anatolia and Near East*
- Kourou Nota**, *professor emerita of Classical Archaeology*
- Koutrompi Aglaia**, *PhD candidate in Classical Archaeology*
- Kroustalis Evangelos**, *PhD in Classical Archaeology, postdoctoral researcher*

Kyriakopoulou Emmanouela, *PhD candidate in History of Art*
Kyritsis Dimitrios I., *PhD candidate in Byzantine Archaeology*
Ladas Andreas, *PhD candidate in Prehistoric Archaeology*
Lambrinou Lena, *assistant professor, School of Architecture, National Technical University of Athens*
Lambrinoudakis Vasileios, *professor emeritus of Classical Archaeology*
Lazaris Themistoklis, *archaeologist, MSc University of Leiden*
Lazoura Gabriela, *archaeologist, INSTAP Study Center for East Crete*
Mantzourani Eleni, *professor emerita of Prehistoric Archaeology*
Marakos Panteleimon, *archaeologist, PhD candidate in Museology*
Mouliou Marlen, *assistant professor of Museology, Fulbright Scholar Grantee 2023-24*
Moullou Dorina, *PhD in Classical Archaeology, Ephorate of Antiquities of East Attica, Hellenic Ministry of Culture*
Nikolopoulos Vangelis, *PhD in Prehistoric Archaeology, Ephorate of Antiquities of East Attica, Hellenic Ministry of Culture*
Palagia Olga, *professor emerita of Classical Archaeology*
Palaiokrassa-Kopitsa Lydia, *professor emerita of Classical Archaeology*
Pallis Georgios, *associate professor of Byzantine and Post-Byzantine Archaeology and Art*
Pantzouris Constantinos, *PhD candidate in Classical Archaeology*
Papadatos Yiannis, *professor of Prehistoric Archaeology*
Papadimitriou-Grammenou Anna, *f. lecturer of Prehistoric Archaeology*
Papaspyrou Sophia, *archaeologist-museologist, PhD candidate in Museology*
Pavlopoulos Dimitris, *professor of History of Art*
Pavlovski Goce, *PhD candidate in Classical Archaeology, curator at the National Institution for Management of the Archaeological Site Stobi, North Macedonia*
Peppa Papaioannou Eirene, *professor emerita of Classical Archaeology*
Petrakis Manolis, *PhD in Classical Archaeology, Academic Scholar, University of Crete*
Petrakis Vassilis, *assistant professor of Prehistoric Archaeology*
Petrounakos Spyros, *PhD in Classical Archaeology, Hellenic Ministry of Culture*
Plantzos Dimitris, *professor of Classical Archaeology*
Platon Lefteris, *professor of Prehistoric Archaeology*
Politopoulos Dionisios, *PhD candidate in Byzantine Archaeology*
Polychronakou-Sgouritsa Nagia, *professor emerita of Prehistoric Archaeology*
Poupaki Eirini, *PhD in Classical Archaeology, Directorate of Prehistoric and Classical Antiquities, Hellenic Ministry of Culture*
Roggenbucke Michel, *archaeological conservator, Laboratory Teaching Staff*
Ruzza Stefano, *PhD candidate in Prehistoric Archaeology, Sapienza University of Rome – NKUA*
Saltapida Spyridoula, *PhD in Theatrology, museologist*

Samaras Vangelis, *PhD in Classical Archaeology, postdoctoral researcher*
Sfyroera Alexandra S., *PhD in Classical Archaeology, Laboratory Teaching Staff*
Simantoni-Bournia Eva, *professor emerita of Classical Archaeology*
Tasopoulos George, *PhD candidate in Prehistoric Archaeology*
Trasanis Gerasimos, *PhD Candidate in Classical Archaeology*
Tsambiri Mailinta, *PhD in Classical Archaeology, postdoctoral researcher*
Tsatsaroni Lina, *PhD candidate in Classical Archaeology*
Vavouranakis Giorgos, *professor of Prehistoric Aegean*

CHAIRS

Dimakis Nikolas, *assistant professor of Classical Archaeology*
Drandaki Anastasia, *associate professor of Byzantine Archaeology and Art*
Gioles Nikolaos, *professor emeritus of Byzantine Archaeology*
Kalopissi-Verti Sophia, *professor emerita of Byzantine Archaeology*
Kanellopoulos Chrysanthos, *professor of Classical Archaeology*
Katakis Stylianos, *associate professor of Classical Archaeology*
Kourou Nota, *professor emerita of Classical Archaeology*
Kourtessi-Philippakis Georgia, *professor emerita of Prehistoric Archaeology*
Lambrinouidakis Vasileios, *professor emeritus of Classical Archaeology*
Mantzourani Eleni, *professor emerita of Prehistoric Archaeology*
Mavrommatis Emmanuel, *professor emeritus of History of Art, Aristotle University of Thessaloniki*
Mouliou Marlen, *assistant professor of Museology, Fulbright Scholar Grantee 2023-24*
Palagia Olga, *professor emerita of Classical Archaeology*
Palaiokrassa-Kopitsa Lydia, *professor emerita of Classical Archaeology*
Papadatos Yiannis, *professor of Prehistoric Archaeology*
Petrakis Vassilis, *assistant professor of Prehistoric Archaeology*
Petridis Platon, *professor of Byzantine Archaeology*
Platon Lefteris, *professor of Prehistoric Archaeology*
Sfyroera Alexandra S., *PhD in Classical Archaeology, Laboratory Teaching Staff*
Simantoni-Bournia Eva, *professor emerita of Classical Archaeology*

* Where no institution is indicated, affiliation is to the Department of History and Archaeology, National and Kapodistrian University of Athens.

